

JENNIE JACKSON

The hunt for a fine line – assessment of workplace exposure and health

AT ITS SIMPLEST, injury can be viewed as the failure of a material – bone, muscle, ligament, tendon – in response to load. Failure occurs when load exceeds the tolerance threshold of a tissue, and thus injury can be represented graphically at the point when exposure exceeds tolerance, as in Figure 1a. Threshold levels can vary with time; for example, with repetitive loading, the tolerance threshold of a tissue can decrease over time in response to the cumulative load, and injury can occur at a previously 'safe' level of exposure, as in Figure 1b. Unique to living tissues (compared with inanimate materials) is the ability to adapt – to become stronger over time under a 'right' combination of loading and recovery – leading to elevated threshold levels, as in Figure 1c. The notion of a 'just right' combination has recently been described in the 'Goldilocks Principle', which provides guidance for how productive work can be designed to promote health and physical capacity. The principle also gives consideration to additional factors that can impact the exposure-health relationship, including social inequality, age, and multi-morbidity¹. The final model shown below (figure 1d) presents a more holistic view of work exposure and health and incorporates this health-promoting paradigm. This model is titled *sustainability*, reflecting modern goals and global responsibilities for healthy workers, and includes production (work organization) and physical and psychosocial conditions (work environment) considerations as well as consideration of individual characteristics and equality. Together, the figures

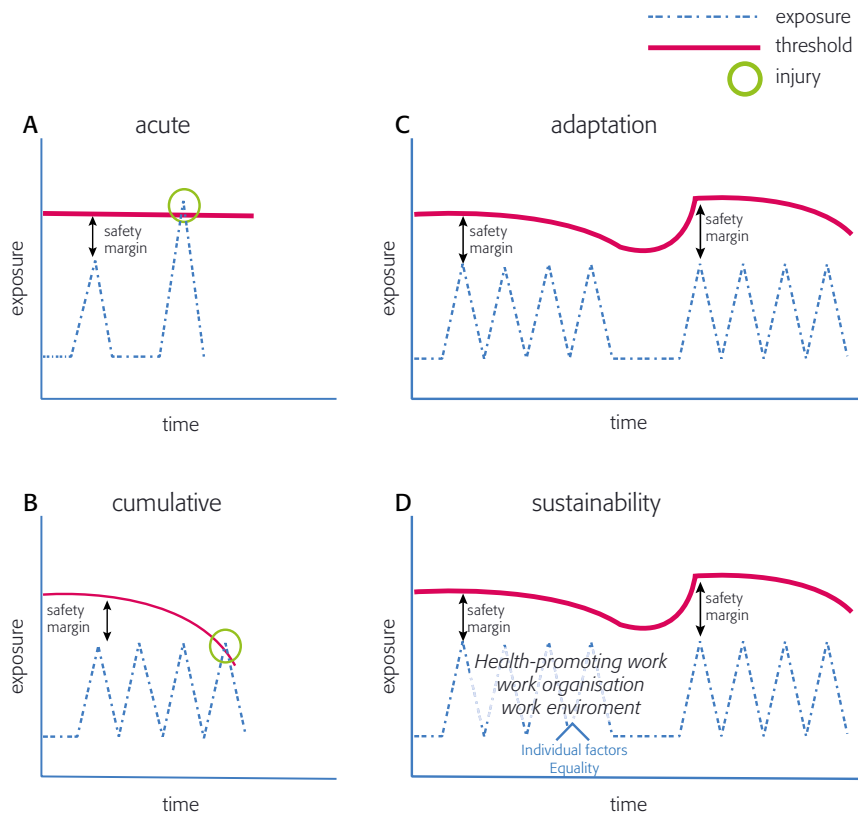

Figure 1: Exposure, threshold and injury under three loading paradigms: (A) acute injury, (B) cumulative injury, (C) adaptation leading to increased tolerance, and (D) proposed paradigm for sustainability.

portray key issues facing occupational health scientists and ergonomists as they strive to understand how exposure and health are related and the potential for work to contribute to good health, sustainable workers, and ultimately, sustainable societies. They show not only the traditional occupational health science paradigm, which focused on injury prevention, but also the emerging approach that frames occupational exposure in terms of the potential for health promotion. This essay summarizes my research contributions to aspects of the models, including assessment of physical exposures and evidence for additional factors affecting the relationship between exposure and health. Finally, the essay concludes with future considerations for sustainable health for all workers.

Assessment of physical exposures

In assessing physical exposure (c.f. the dotted blue lines in Figure 1) aspects of *posture, force and repetition/variation* are considered. In occupational health research, posture has been assessed using a wide range of tools including: self-report, real-time observation, observation of still images or videos, and direct technical measurement using different types of sensors affixed to the skin to represent the posture of the underlying bony structures. Forces experienced in the body cannot ethically be measured directly; however, electrical activity of underlying muscles measured with electrodes on the skin using surface electromyography (EMG) has been widely used as a proxy or reflection of muscle force.

Considerable efforts have been made to quantify and characterise dimensions of posture and force as occupational risk factors leading to MSDs yet, while there should be substantial potential for prevention², detailed exposure-response relationships are still lacking.^{3,4} Insufficient exposure assessment has been cited as a possible explanation for the lack of clearly characterised exposure-response relationships leading to the development of MSDs⁴⁻⁷. To adequately quantify exposure, an exposure assessment method must provide a meaningful measure of the behaviour: that is, a measure that is both accurate, and thus measures what it is intended to measure; and precise, and thus returns a consistent result for a given exposures. A lack of consistency

in tools or study design between studies can diminish the probability of determining significant differences when pooling data across studies^{8–11}. Thus, consideration must be given to eventual bias between methods.

Measurement error and bias in exposure assessment

Posture Assessment. Inclinometers have been an attractive direct postural measurement device, particularly for field studies, due to their relatively low cost¹², ease of use, and highly portable characteristics. Inclinometers have been frequently used over the last twenty years to assess upper arm elevation angles (UAEAs), for example.^{13–18} However, a combination of data from our own studies, pilot work, and data from a paper assessing INC validity¹⁸ generated concerns of bias in INC assessed upper arm angles. We therefore conducted a pair of studies to assess bias in both INC and observational assessments of UAEAs. Findings showed inclinometers tended to underestimate UAEAs, particularly at higher elevation angles¹⁹ – Figure 2. Calibration procedures were developed that successfully decreased bias and are therefore recommended for use in future studies employing INCs – Figure 2. In contrast, upper arm elevation angles assessed under ideal observation conditions were not biased, however considerable variance within observers was found, which underlined the risk of relying on a single observation.²⁰ Together the studies showed that when precise estimates of upper arm elevation are required, either repeated observations under ideal observation conditions or calibrated inclinometry is recommended.

Electromyography. Unlike the posture assessment tools described above, some tools do not measure according to a meaningful measurement scale or perform consistently across measurement sessions and studies.²¹ For such tools, normalisation can introduce a standardized increment factor and measurement scale. In EMG, normalisation also serves to reduce signal variability between subjects and days due to individual physical characteristics that are unrelated to muscle activity (such as thickness of the tissue overlying the muscle to be measured), and is therefore common practice. However, the methodological process of normalisation will itself introduce an element of

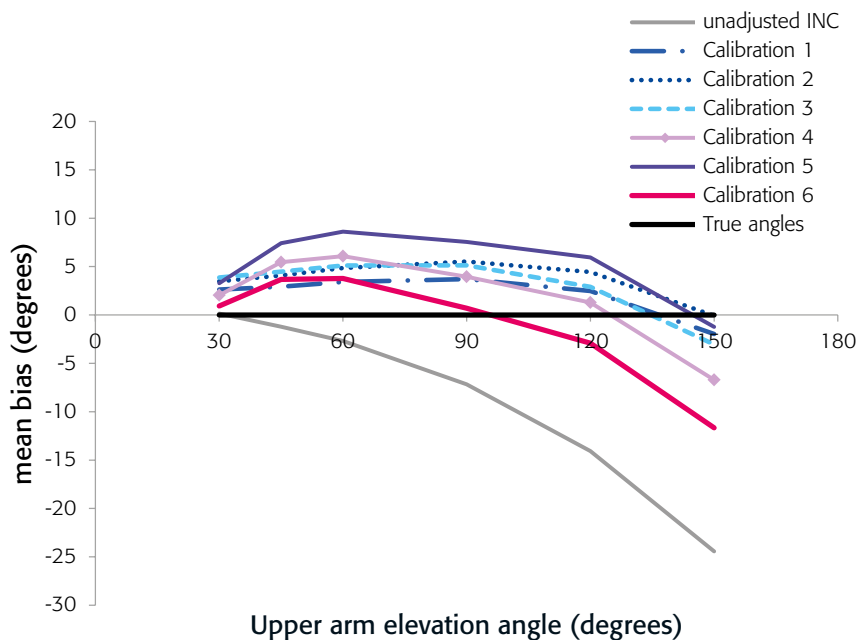

Figure 2: Bias in INC assessed UAEA, and subsequent minimization of bias using six different calibration procedures (Calibration 1 to 6).

methodological error. Some authors have suggested,²² and even shown²³, that the magnitude of variance introduced through normalisation can, in certain cases, be larger than the variance eliminated, but the magnitude of the error introduced had not been well studied EMG^{21,23}.

To facilitate comparison between studies, a common normalisation procedure is required. In occupational health science, a reference contraction at a maximum voluntary exertion (MVE) level was the early tradition. While this continues to be endorsed for some applications in healthy populations,²⁴ sub-maximal, reference voluntary exertion (RVE) tasks are now also commonly employed. RVEs have

been proposed to offer physiological and ethical advantages²¹, for example, increased sensitivity for assessing low levels of muscle activity²⁵⁻²⁷ and increased more reliability and feasibility among low back pain patients^{27,28}. In studies of the trapezius muscle, a single reference posture has become nearly standard for normalisation, with frequent citation of a pivotal 1995 paper recommending this practice²¹. In other anatomical regions, the postures in which normalisation tasks are performed much more widely varied. For example, a sampling of the literature from the last 30 years of studies assessing the erector spinae (ES) extensor muscles of the back shows a wide range of normalisation tasks spanning three gross body postures: standing²⁸⁻³¹, sitting³²⁻³⁴, and prone^{28,35-38}, with differing exertion levels in each posture. To date, minimal guidance or evidence has been provided regarding best practices for ES normalisation task selection. To unite research groups in the use of common normalisation practices, the superiority of a specific task or method would need to be demonstrated.

We conducted a pair of studies to assess error and bias in EMG normalisation practices. The first quantified the magnitude of error introduced via normalisation of trapezius EMG according to standard RVE procedures, and used simulation to determine practices to effectively minimize error. The second assessed whether a superior normalisation task could be identified by comparing the magnitude of error introduced to ES EMG via 11 normalisation procedures. Resulting best practice recommendations include guidance for the number of repeats of the standard trapezius RVE normalisation task required for group-level comparisons in studies with one-day EMG collections ($n = 3$), and in studies on which EMG is collected on two or more days ($n = 2$)³⁹. Further, the static, sub-maximal normalisation task performed in the prone position is recommended for future studies with ES EMG data given the superior performance over all other normalisation tasks considered⁴⁰.

Individual traits in exposure assessment

Repetition aspects of exposure can be assessed in terms of work organization characteristics, but the possibility for variation in exposure

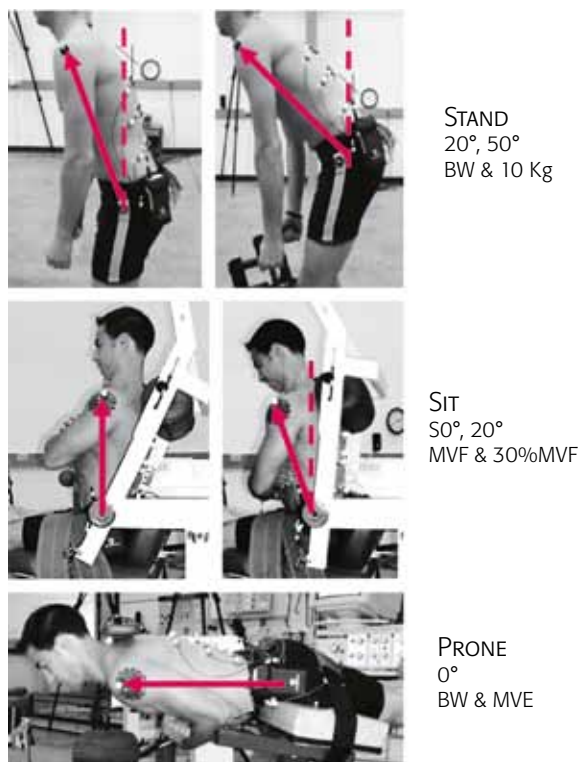

Figure 3: Summary of ES EMG normalisation tasks studied arranged by gross body posture (stand, sit, prone). Two trunk angles were considered in stand and sit, and two exertion levels were considered in all postures, as indicated in the figure text. (BW = body weight, MVF = maximum voluntary force, MVE = maximum voluntary exertion).

exists even within workers. Inter-individual differences in MSD susceptibility⁴¹⁻⁴⁴ suggest variation may occur naturally and to differing degrees for different individuals based on the flexibility afforded by the motor control system. Thus, inherent variation, known as motor variability (MV), may be an individual trait that affects individual injury susceptibility^{9,44-48}. According to the *Repeater-Replacer Hypothesis*⁴⁸, workers who perform work in a highly stereotyped way, either due to a natural predisposition or due to learned patterns, are

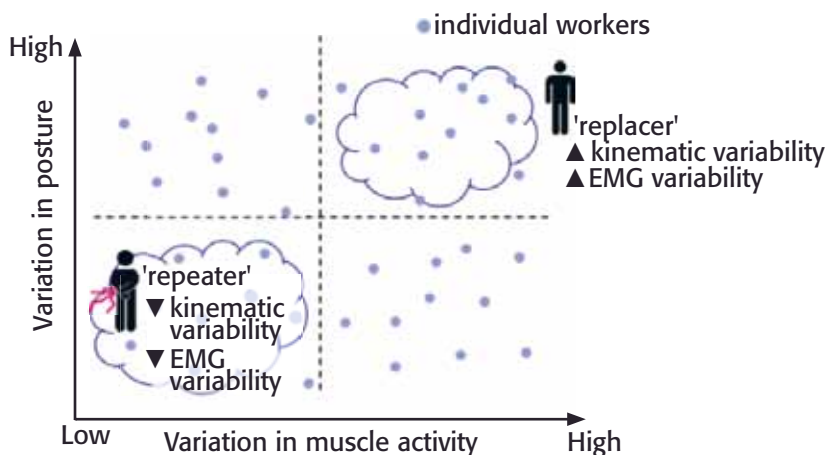

Figure 4: Graphical representation of the Repeater – Replacer Hypothesis, as described in Sandlund et al., 2017. In the hypothesis, low variation ('repeater') is associated with increased risk of injury, while high variation ('replacer') is associated with decreased risk of injury.

at higher risk for developing MSDs than workers who perform work in a more variable way – Figure 4. For the repeater-replacer hypothesis to hold true, individual MV traits must be consistent: that is, an individual should always demonstrate low MV (i.e. a 'repeater') or high MV (i.e. a 'replacer') regardless of the cycle, day, pace of work, or type of task performed. Previous studies of repetitive tasks have shown differences between workers in the extent of MV exhibited during repetitive work^{9,38,49} and individual MV traits during simple, short-cycle tasks were shown to be consistent across cycles^{48–50}, and days^{48,49,51,52}.

We assessed individual motor variability traits in women performing a complex, long-cycle assembly task under different assembly production processes and at different paces. Our data showed consistent individual MV traits were present in workers performing the complex, long-cycle task across all production process and paces⁵³, thus advancing the next step of the Repeater-Replacer hypothesis. The data also support the notion that exposure can be experienced differently between workers, and thus individual worker characteristics factors can influence exposure-health associations.

Expanding paradigms in assessing exposure and health towards sustainability

Looking ahead, great potential exists for improving occupational health by not limiting ourselves to a paradigm of injury prevention, but instead, by focusing on the potential for improving health through workplace exposure. Evidence of this trend is already found in the Swedish government's latest Work Environment Strategy, which shows a shift from policy designed solely to protecting workers from injuries and illnesses, to policy that both protects and contributes to creating good health⁵⁴. Also present in the latest strategy is evidence of the importance of ensuring all employees (regardless of sex or place of birth) have a work environment that makes them able to-, capable of - and willing to- work until official retirement age. The expansion in defining equality from a male-female (sex) construct to a broader, multicultural construct reflects both intersectionality theory⁵⁷ and the reality of modern immigration. Changes have been marked in the Nordic countries, and especially so in Sweden where the proportion of foreign-born residents has doubled in the last three decades⁵⁸. Focusing on health-promoting work and combating inequality in work organisation and working conditions is necessary if we are to meet the Agenda 2030 Sustainable Development Goals⁵⁵ advanced by the United Nations. Advances in our understanding of workplace exposure and health remain paramount. Healthy work begets healthy workers, healthy workers beget sustainable business, and sustainable businesses are required for sustainable societies.

References

- ¹ Holtermann A, Mathiassen SE, Straker L. Promoting health and physical capacity during productive work: The goldilocks principle. *Scand J Work Environ Heal.* 2019;45(1):90–7.
- ² Melhorn JM, Gardner P. How we prevent prevention of musculoskeletal disorders in the workplace. *Clin Orthop Relat Res.* 2004;419:285–96.
- ³ National Research Council. *Musculoskeletal Disorders and the Workplace: Low Back and Upper Extremities.* Washington, DC: National Academy of Sciences; 2001.

- ⁴ Punnett L, Wegman DH. Work-related musculoskeletal disorders: The epidemiologic evidence and the debate. *J Electromyogr Kinesiol.* 2004;14(1):13–23.
- ⁵ van der Beek AJ, Frings-Dresen MHW. Assessment of mechanical exposure in ergonomic epidemiology. *Occup Environ Med.* 1998;55:291–9.
- ⁶ Winkel J, Mathiassen SE. Assessment of physical work load in epidemiologic studies: Concepts, issues and operational considerations. *Ergonomics.* 1994;37(6):979–88.
- ⁷ Burdorf A, Rossignol M, Fathallah FA, Snook SH, Herrick RF. Challenges in assessing risk factors in epidemiologic studies on back disorders. *Am J Ind Med.* 1997;32(2):142–52.
- ⁸ D Thomas, D Stram and, Dwyer J, Thomas D, Stram D, Dwyer J. Exposure measurement error: influence on exposure-disease. Relationships and methods of correction. *Annu Rev Public Health.* 1993;14:69–93.
- ⁹ Mathiassen SE, Möller T, Forsman M. Variability in mechanical exposure within and between individuals performing a highly constrained industrial work task. *Ergonomics.* 2003;46(8):800–24.
- ¹⁰ Armstrong BG. Effect of measurement error on epidemiological studies of environmental and occupational exposures. *Occup Environ Med [Internet].* 1998;55(10):651–6.
- ¹¹ Mathiassen SE, Burdorf A, Van Der Beek AJ. Statistical power and measurement allocation in ergonomic intervention studies assessing upper trapezius EMG amplitude: A case study of assembly work. *J Electromyogr Kinesiol.* 2002;12(1):45–57.
- ¹² Trask C, Mathiassen SE, Jackson JA, Wahlström J. Data processing costs for three posture assessment methods. *BMC Med Res Methodol.* 2013;13(1):124–37.
- ¹³ Wahlström J, Mathiassen SE, Liv P, Hedlund P, Ahlgren C, Forsman M. Upper arm postures and movements in female hairdressers across four full working days. *Ann Occup Hyg.* 2010;54(5):584–94.
- ¹⁴ Veiersted KB, Gould KS, Østerås N, Hansson GÅ. Effect of an intervention addressing working technique on the biomechanical load of the neck and shoulders among hairdressers. *Appl Ergon.* 2008;39(2):183–90.
- ¹⁵ Leijon O, Bernmark E, Karlqvist L, Härenstam A. Awkward work postures: Association with occupational gender segregation. *Am J Ind Med.* 2005;47(5):381–93.
- ¹⁶ Korshøj M, Skotte JH, Christiansen CS, et al. Validity of the Acti4 software using ActiGraph GT3X+accelerometer for recording of arm and upper body inclination in simulated work tasks. *Ergonomics.* 2014;57(2):247–53.
- ¹⁷ Hansson GÅ, Balogh I, Ohlsson K, et al. Physical workload in various types of work: Part II. Neck, shoulder and upper arm. *Int J Ind Ergon.* 2010;40(3):267–81.
- ¹⁸ Bernmark E, Wiktorin C. A triaxial accelerometer for measuring arm movements. *Appl Ergon.* 2002;33(6):541–7.
- ¹⁹ Jackson JA, Mathiassen SE, Wahlström J, Liv P, Forsman M. Is what you see what you get? Standard inclinometry of set upper arm elevation angles. *Appl Ergon.* 2015;47:242–52.

- ²⁰ Jackson JA, Mathiassen SE, Liv P. Observer performance in estimating upper arm elevation angles under ideal viewing conditions when assisted by posture matching software. *Appl Ergon*. 2016;55:208–15.
- ²¹ Mathiassen SE, Winkel J, Hägg GM. Normalization of surface EMG amplitude from the upper trapezius muscle in ergonomic studies—a review. *J Electromyogr Kinesiol*. 1995;5(4):197–226.
- ²² Yang JF, Winter DA. was to determine the effect of four EMG amplitude normalization methods by the coefficient of variation (CV). *The normalization Methods*: 1984;(September):517–21.
- ²³ Nordander C, Balogh I, Mathiassen SE, et al. Precision of measurements of physical workload during standardised manual handling. Part I: Surface electromyography of m. trapezius, m. infraspinatus and the forearm extensors. *J Electromyogr Kinesiol*. 2004;14(4):443–54.
- ²⁴ Burden A. How should we normalize electromyograms obtained from healthy participants? What we have learned from over 25 years of research. *J Electromyogr Kinesiol* [Internet]. 2010;20(6):1023–35.
- ²⁵ Snijders CJ, Bakker MP, Vleeming A, Stoeckart R, Stam HJ. Oblique abdominal muscle activity in standing and in sitting on hard and soft seats. *Clin Biomech*. 1995;10(2):73–8.
- ²⁶ Allison GT, Godfrey P, Robinson G. EMG signal amplitude assessment during abdominal bracing and hollowing. *J Electromyogr Kinesiol*. 1998;8(1):51–7.
- ²⁷ O'Sullivan PB, Grahamslaw KM, Kendell M, Lapenskie SC, Möller NE, Richards K V. The effect of different standing and sitting postures on trunk muscle activity in a pain-free population. *Spine (Phila Pa 1976)*. 2002;27(11):1238–44.
- ²⁸ McGill SM. Electromyographic activity of the abdominal and low back musculature during the generation of isometric and dynamic axial trunk torque: Implications for lumbar mechanics. *J Orthop Res*. 1991;9(1):91–103.
- ²⁹ Larivière C, Arsenault AB, Gravel D, Gagnon D, Loisel P. Evaluation of measurement strategies to increase the reliability of EMG indices to assess back muscle fatigue and recovery. *J Electromyogr Kinesiol*. 2002;12(2):91–102.
- ³⁰ Mirka GA, Marras WS. A stochastic model of trunk muscle coactivation during trunk bending. Vol. 18, *Spine*. 1993. p. 1396–409.
- ³¹ Ng JK, Kippers V, Parnianpour M, Richardson CA. EMG activity normalisation for trunk muscles in subjects with and without back pain. *Med Sci Sports Exerc*. 2002;34(7):1082–6.
- ³² Roy AL, Keller TS, Colloca CJ. Posture-dependent trunk extensor EMG activity during maximum isometrics exertions in normal male and female subjects. *J Electromyogr Kinesiol*. 2003;13(5):469–76.
- ³³ Larivière C, Gagnon D, Gravel D, Bertrand Arsenault A. The assessment of back muscle capacity using intermittent static contractions. Part I - Validity and reliability of electromyographic indices of fatigue. *J Electromyogr Kinesiol*. 2008;18(6):1006–19.
- ³⁴ Elfving B, Németh G, Arvidsson I, Lamontagne M. Reliability of EMG spectral

- parameters in repeated measurements of back muscle fatigue. *J Electromyogr Kinesiol.* 1999;9(4):235–43.
- 35 Dankaerts W, O'sullivan PB, Burnett AF, Straker LM, Danneels LA. Reliability of EMG measurements for trunk muscles during maximal and sub-maximal voluntary isometric contractions in healthy controls and CLBP patients. *J Electromyogr Kinesiol.* 2004;14(3):333–42.
  - 36 Gregory DE, Dunk NM, Callaghan JP. Stability Ball Versus Office Chair: Comparison of Muscle Activation and Lumbar Spine Posture During Prolonged Sitting. *Hum Factors J Hum Factors Ergon Soc [Internet].* 2006;48(1):142–53.
  - 37 McGill SM, Kavcic NS, Harvey E. Sitting on a chair or an exercise ball: Various perspectives to guide decision making. *Clin Biomech.* 2006;21(4):353–60.
  - 38 Van Dieën JH, Dekkers JJM, Groen V, Toussaint HM, Meijer OG. Within-subject variability in low back load in a repetitively performed, mildly constrained lifting task. *Spine (Phila Pa 1976).* 2001;26(16):1799–804.
  - 39 Jackson JA, Mathiassen SE, Dempsey PG. Methodological variance associated with normalization of occupational upper trapezius EMG using sub-maximal reference contractions. *J Electromyogr Kinesiol.* 2009;19(3):416–27.
  - 40 Jackson JA, Erik Mathiassen S, Callaghan JP, Dempsey PG. Precision based guidelines for sub-maximal normalisation task selection for trunk extensor EMG. *J Electromyogr Kinesiol [Internet].* 2017;37:41–51.
  - 41 Kilbom Å, Persson J. Work technique and its consequences for musculoskeletal disorders. *Ergonomics [Internet].* 1987;30(2):273–9.
  - 42 Nordander C, Ohlsson K, Åkesson I, et al. Exposure-response relationships in work-related musculoskeletal disorders in elbows and hands - A synthesis of group-level data on exposure and response obtained using uniform methods of data collection. *Appl Ergon [Internet].* 2013;44(2):241–53.
  - 43 Nordander C, Hansson GÅ, Ohlsson K, et al. Exposure-response relationships for work-related neck and shoulder musculoskeletal disorders - Analyses of pooled uniform data sets. *Appl Ergon.* 2016;55:70–84.
  - 44 Veiersted KB, Westgaard RH, Andersen P. Electromyographic evaluation of muscular work pattern as a predictor of trapezius myalgia. *Scand J Work Environ Health [Internet].* 1993;19:284–90.
  - 45 Madeleine P. On functional motor adaptations: From the quantification of motor strategies to the prevention of musculoskeletal disorders in the neck-shoulder region. *Acta Physiol.* 2010;199(SUPPL. 679):1–46.
  - 46 Madeleine P, Lundager B, Voigt M, Arendt-Nielsen L. Standardized low-load repetitive work: Evidence of different motor control strategies between experienced workers and a reference group. *Appl Ergon.* 2003;34(6):533–42.
  - 47 Mathiassen SE. Diversity and variation in biomechanical exposure: What is it, and why would we like to know? *Appl Ergon.* 2006;37(4 SPEC. ISS.):419–27.
  - 48 Sandlund J, Srinivasan D, Heiden M, Mathiassen SE. Differences in motor variability among individuals performing a standardized short-cycle manual task. *Hum Mov Sci [Internet].* 2017;51:17–26.
  - 49 Srinivasan D, Rudolfsson T, Mathiassen SE. Between- and within-subject vari-

- ance of motor variability metrics in females performing repetitive upper-extremity precision work. *J Electromyogr Kinesiol* [Internet]. 2015;25(1):121–9.
- ⁵⁰ König N, Singh NB, von Beckerath J, Janke L, Taylor WR. Is gait variability reliable? An assessment of spatio-temporal parameters of gait variability during continuous overground walking. *Gait Posture*. 2014;39(1):615–7.
- ⁵¹ Luger T, Seibt R, Rieger M, et al. The Role of Motor Learning on Measures of Physical Requirements and Motor Variability During Repetitive Screwing. *Int J Environ Res Public Health* [Internet]. 2019;16(7):1231.
- ⁵² Samani A, Srinivasan D, Mathiassen SE, Madeleine P. Nonlinear metrics assessing motor variability in a standardized pipetting task: Between- and within-subject variance components. *J Electromyogr Kinesiol*. 2015;25(3):557–64.
- ⁵³ Jackson J, Mathiassen S, Srinivasan D. Identification of individual working styles in a long-cycle assembly task using kinematic and EMG variables. In: *Ninth International Conference on the Prevention of Work-Related Musculoskeletal Disorders (PREMUS)*. 2016.
- ⁵⁴ Regeringen. En god arbetsmiljö för framtiden –regeringens arbetsmiljöstrategi 2021–2025. Skr. 2020/21:92. Stockholm; 2021.
- ⁵⁵ United Nations. The Sustainable Development Goals and Addressing Statelessness [Internet]. 2017.
- ⁵⁶ European Commission. European Commission. The European Pillar of social rights in 20 principles. [Internet]. Brussels; 2019.
- ⁵⁷ Mullings L, Schulz AJ. Gender, race, class, and health: Intersectional approaches. Jossey-Bass; 2006.
- ⁵⁸ Nordic Council of Ministers. Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets. Calmfors L, Sánchez Gassen N, editors. *Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets*. 2019. 211 p.

*Summary***The hunt for a fine line – assessment of workplace exposure and health**

This article is a summary of the lecture I gave for the Kungl. Skytteanska Samfundet Prize Lecture at the University of Gävle, May 26, 2021, entitled: The hunt for a fine line –assessment of workplace exposure and health. Prevention of workplace injury has, for many years, been the focus of occupational health research – finding ways to keep occupational exposures below threshold levels to avoid ill-health. With increased focus on sustainable development and a paradigm shift from injury prevention to the health promoting, considerable changes have emerged in the way we consider the exposure-health relationship. Research contributions to the consideration of exposure and individual characteristics affecting exposure-health relationship are summarized. Finally, consideration of additional factors affecting exposure and health, including gender and social equality, were discussed in the context of global sustainable development goals and sustainable health for all.

Key words

Jennie Jackson, fil. dr i arbetsvetenskap, erhöill Kungl. Skytteanska Samfundets pris till yngre forskare vid Högskolan i Gävle, 2021.

HILDUR KALMAN & MARTHA KALMAN

Arkivresa till Reykjavík november 2021

Det förflutna är inte dött, det är inte ens förflutet.
William Faulkner

SYFTET MED VÅR resa till Reykjavík 12–26 november 2021, var att ta del av Páll Ólafssons handskrivna diktsamling (Lbs 4583 4to) i handskriftssamlingen vid Landsbókasafn Íslands (Íslands national- och universitetsbibliotek).

Páll Ólafsson (1827–1905), bonde och skald, var tidigt känd vida över Island för sina underhållande och eleganta epigram och sin personligt förankrade lyriska diktning. Med några få undantag kom hans dikter dock inte i tryck förrän några år innan han dog. Men många av dem var sedan länge spridda muntligt, och ett flertal sjöngs till tonerna av kända folkvisor.

Samtida röster vid Páls bortgång

Vid Páls bortgång beklagar en skribent hur många av hans dikter från yngre år som redan gått förlorade. Sanningen var den att han aldrig hade strävat efter att göra dem kända, och skribenten citerar Páls bror Jón Ólafssons ord: att han "aldrig diktat för att bli poet, utan enbart därför att han var poet" (*Dagfari* 09.02.1906). En annan skribent framhåller epigrammen som sent skulle glömmas: "De är, på samma sätt som hans många dikter, uttalade som av en tillfällighet, men stöder sig på de strängaste bundna versmått" (*Ísafold* 03.01.1906, s. 1), och hans popularitet omvittnas: "Det lär vara få hem här i landet där Páll inte har vänner, om än det var få av dessa som han någonsin mött" (*Reykjavík* 06.01.1906, s. 3). Sist men inte minst hålls hans unika

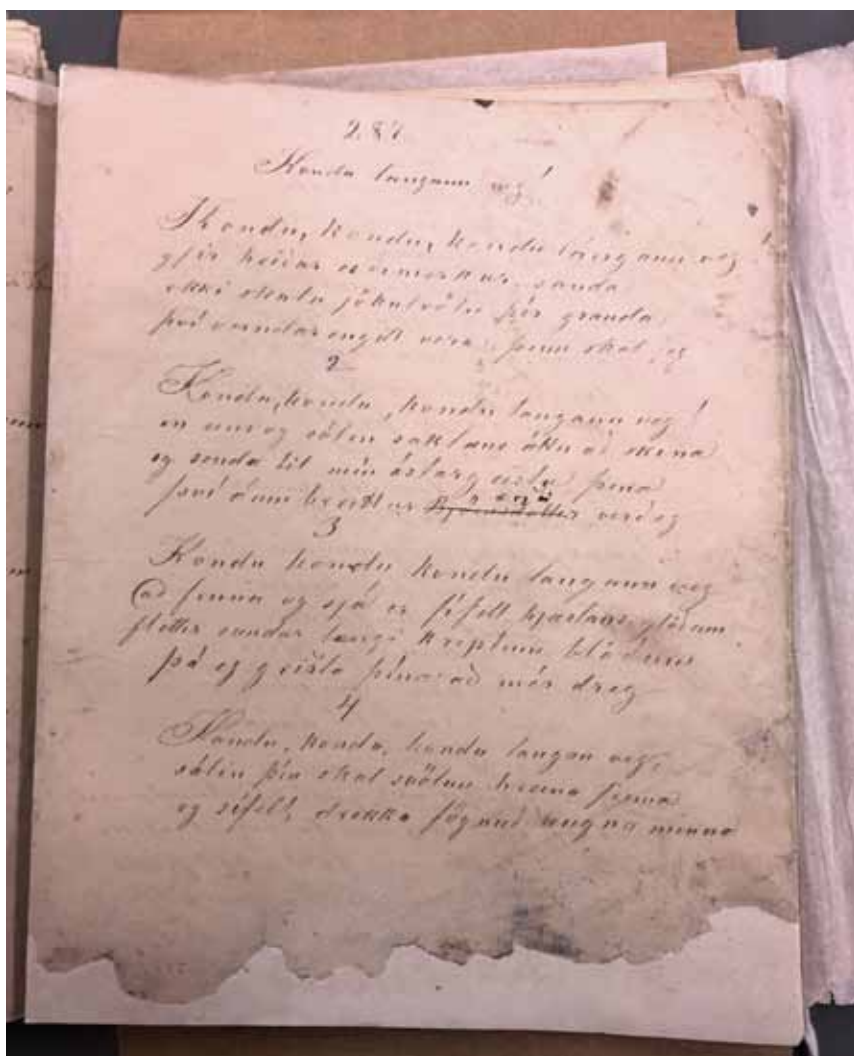

Bild 1: Texten till "Komdu langan veg". Handskriften delvis illa medfaren.
 Foto: Hildur Kalman.

snille som poet fram: "Vem är nu ägnad att skalda om honom en dikt, som är lätt att lära, sent ska glömmas och som är honom värdig?" (*Norðurland* 20.01.1906, s. 77).

Handskrift på villovägar

När Páll börjar närma sig de 70 uppmanar hans hustru Ragnhildur Björnsdóttir (1843–1918) honom att samla och skriva ner sina dikter, och även andra att samla ihop sådana som de fått i brev från honom, etc. Handskriften som numera finns i handskriftsarkivet är resultatet av detta skrivarbete, och var den som Jón Ólafsson hade tillgång till när han redigerade och gav ut Páls första diktsamling i två band (1899–1901). Jón valde dikter som representerade författarskapets hela bredd: från naturlyriska dikter, vilka oftast hade ett mer eller mindre uttalat kärlekstema, till hästvisor (Páll var god ryttare och hästkännare), dryckesvisor, skaldade brev till vänner, dikter skrivna i glädje eller i sorg över barn eller vänner som dött, och slutligen en del dikter skrivna i kärlek vid åsynen av, vid minnet av, i längtan efter... Ragnhildur, vår farfarsmor och Páls andra hustru.

Senare utgåvor från 1944 och 1955 upprepade i stort sett det urval Jón redan gjort. Ett skäl till detta var att handskriften hamnat på villovägar och var förlorad i många decennier. När den återfanns 1971 visade det sig att lejonparten av hans dikter var kärleksdikter skrivna till Ragnhildur: kring 500 dikter skrivna under mer än 40 år. Kärleken och behovet av att uttrycka denna kärlek i diktens form tog aldrig slut – men var heller aldrig skriven för annan publik, eller annan kritik än hennes – därför var det inte tidigare känt hur omfattande denna del av hans diktning var. Utgåvorna som följde 1971 och 1984 innebar att fler av dessa dikter blev kända.

Med Solveig Brynja Grétarsdóttirs BA-uppsats i litteraturvetenskap kom 2004 för första gången ett fokus på enbart kärleksdiktningen: "Eg skal kveða um eina þig - Um ástarljóð Páls Ólafssonar", vilken följdes av den av Þórarinn Hjartarson historiskt och biografiskt kommenterade diktsamlingen *Eg skal kveða um eina þig alla mína daga. Ástarljóð Páls Ólafssonar* (2008).

Kärlekens vägar

När Páll är 29 år, 1856, gifter han sig med Þórunn Pálsdóttir, vars förvaltare på gården Hallfreðarstaðir på östlandet han då varit i ett år. Þórunn, änka sedan tio år, har tre barn och är 16 år äldre. De arbetar bra tillsammans och äktenskapet lär ha varit gott. De får inte några gemensamma barn, men han tar sig an hennes som vore de hans egna, och tillsammans tar de sig också en fosterson. Några år senare börjar hennes hälsa försämrats och genom att minska på gårdens boskap försöker han lätta hennes arbetsbörda. 1864 flyttar de till Eyjólfstaðir där Páll och hans gode vän Björn Skúlason sedan driver jordbruk ihop.

Björn och Páll delar intresse för diktning, och Björn, som är äldre, blir en viktig läromästare. Nog så ofta när männen diskuterar dikter på kvällarna deltar också Björns dotter Ragnhildur. Året efter, 1865, dör Björn oväntat i lunginflammation. Ansvar för jordbruket vilar tungt på Páls axlar tills gården delas och Björns änka anställer en förvaltare för sin del. I sorgen efter Björn, vännen respektive fadern, vaknar den kärlek mellan Páll och Ragnhildur som redan börjat gro. De delar inte bara sorgen, de är också varandras själsfränder. Men Páll är gift med ansvar för gård, familj och husfolk, och är 16 år äldre än den då 21-åriga Ragnhildur. Så småningom står det klart för Þórunn och Ragnhildurs mor att förbjudna känslor vaknat. Året efter Björns död, 1866, flyttar Páll och Þórunn åter till Hallfreðarstaðir, och Ragnhildur skickas till sin morbror i Reykjavík i vad som blir tre års exil – i hopp om att hennes känslor ska ta annan riktning, vilket inte sker.

Åren går. Þórunn som länge varit sjuk i tbc dör i mars månad 1880. Den femte november samma år gifter sig Páll och Ragnhildur på Ragnhildurs 37-årsdag. Då är hon redan gravid i fjärde månaden. 17 års förbjuden kärlek övergår nu till 25 års äktenskap – omvittnat som det lyckligaste man känner till i isländsk litteratur, trots de sorger och umbäranden som låg framför dem.

I arkiven

Handskriften på sammanlagt 331 sidor var ursprungligen bunden. Den är till dels illa medfaren och bokrygg liksom omslag är försvunna

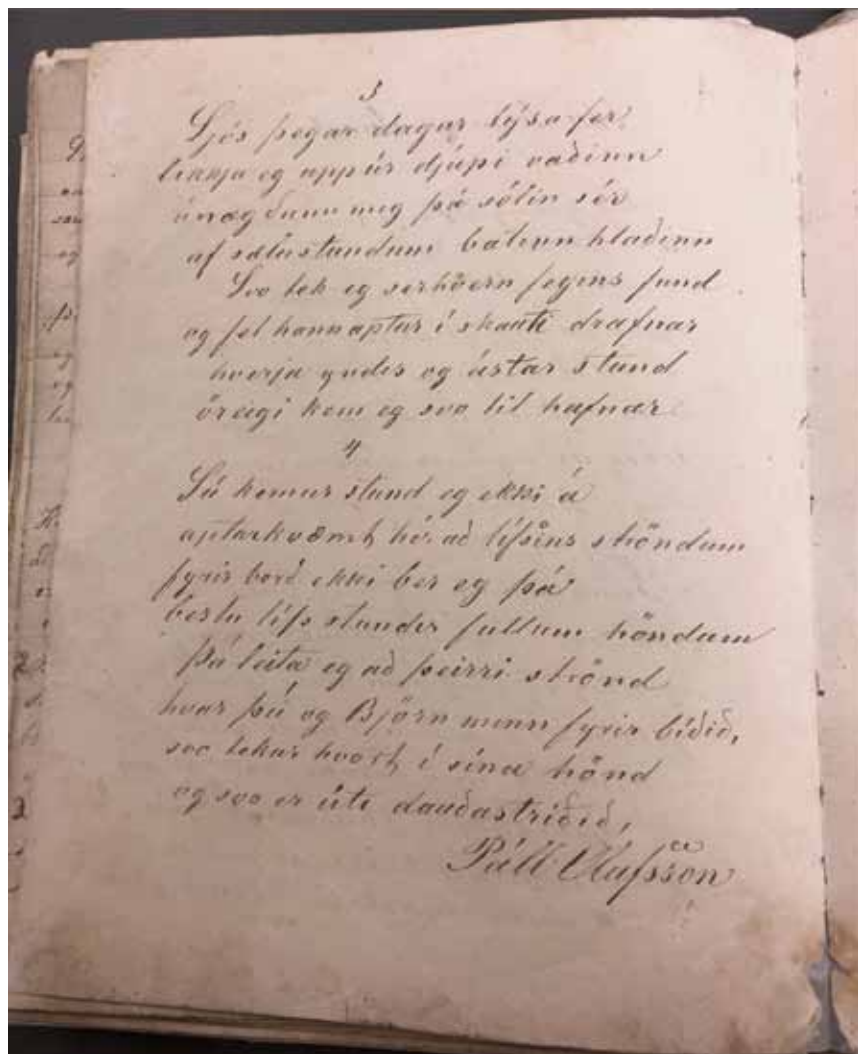

Bild 2: Ur Páll Ólafssons handskrift.
 Foto: Hildur Kalman.

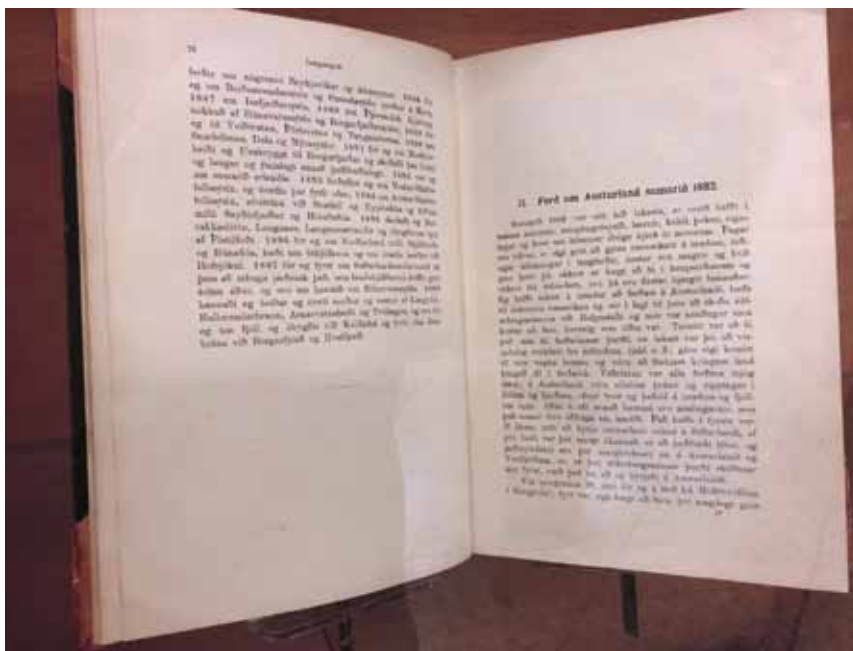

Bild 3: Från utställningen om Þorvaldur Thoroddsens expeditioner.
Foto: Hildur Kalman.

sedan länge. Om än historien redan var känd för oss, så var det både fantastiskt och utmattande att under några intensiva dagar få ta del av över 40 år av sådan kärlek.

På plats studerade vi också brev skrivna till hans vän Jónas P. Hallgrímsson (Islands nationalskald) (Lbs. 4729 4to). I Islandssafn, samlingen för äldre isländskt tryck, tog vi del av det urval av Páls dikter som fanns med i den första utgåvan (1899–1901), jämte Jóns förord. I biblioteket sökte vi också annan äldre litteratur relaterad till ämnet, såsom till exempel *Snót*, en samlingsvolym med dikter från 1877, där Páll var representerad, och en brevsamling, med ett av Ragnhildurs brev från 1898–99 till en gemensam vän. Hon skriver att de "mått så bra som man kan göra då man tillsammans måste kämpa

mot åldrande och fattigdom, men älskar varandra hett och håller varandra fast i handen" (*Sendibréf frá íslenskum konum 1784–1900*, s.163). Vid ett besök i det isländska radioarkivet kunde vi dessutom lyssna igenom radioserien *Riddarinn frá Hallfreðarstöðum. Um líf og yrkingar Páls Ólafssonar* (Pórarinn Hjartarson 1997).

Under ett av våra besök i biblioteket kom vi att stanna till vid en utställning om den isländske geografen och geologen Þórvaldur Thoroddsens expeditioner. I en glasmonter syntes den sida som inleder hans skildring av expeditionen på östlandet sommaren 1882. Här fanns med andra ord en naturforskares utförliga ögonvittnesskildring av den eländiga sommar som följt på den oerhört stränga vintern 1881–1882, och en övernattning på Hallfreðarstaðir noterad (Þórvaldur Thoroddsen 1913–1915). Sommaren var den värsta i mannaminne, med is, kyla, dimma, regn samt frost mitt i högsommaren, vilket gjorde att avfärden för Thoroddsens expedition försenades ända till 28 juni. Färden försvårades genomgående av uselt väder, dito väglag, de på grund av missväxt magra hästarna och brist på gräs. Is hindrade skepp från utlandet att angöra hamnar, vilket innebar stor brist på det mesta av sådana varor som annars brukade importeras. Dessa svåra år följde bara ett år efter Páls och Ragnhildurs giftermål, och deras första barn dog redan under vintern, i januari 1882.

Nutida uttolkare

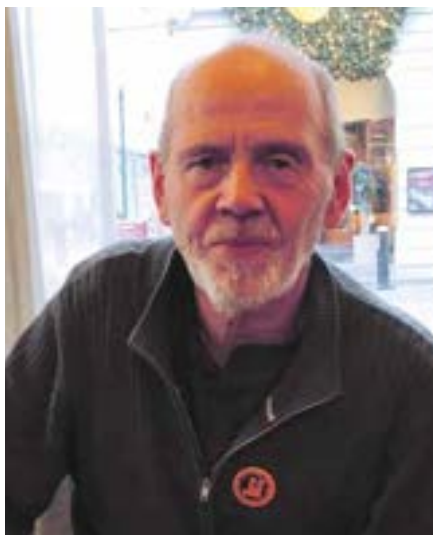
"Jag har honom i blodet!" Nej, det är inte någon av oss, som jämte våra syskon är de enda ättlingarna till Páll Ólafsson, som talar. Det är Solveig Brynja Grétarsdóttir, som berättar om hur hon svarade sin handledare på frågan om varför hon ville skriva sin BA-uppsats i litteraturvetenskap om Páll Ólafsson, istället för att välja en mer nutida poet. Vi sitter på ett kafé i Hafnarfjörður en mild och vacker förmiddag i november, dit vi åkt för att träffa Brynja och samtala om bakgrunden till hennes uppsats från 2004. Hon beskriver hur levande arvet från Páll Ólafsson varit under hennes uppväxt utanför Egilsstaðir på östra Island under 50- och 60-tal. Som alla andra isländska barn fick hon lära sig några av hans dikter i skolan, och vid större släkt- eller hembygdssammankomster sjöngs det alltid minst två eller tre av hans tonsatta dikter. Dessutom fanns han närvarande i var-

Solveig Brynja Grétarsdóttir. Foto: Hildur Kalman.

dagslivet, då det med slagfärdiga citat nog så ofta kunde hänvisas till honom: "som Páll sa: ....". Dessa exempel visar på den särskilda plats denne diktare alltid haft hos alla på östlandet – de trakter där Páll själv levtt som bonde och skald.

Pórarinn Hjartarson, historiker, skribent och musiker från nordlandet, visar sig ha ett lika levande och nära förhållande till skalden och hans dikter. När han var barn lärde hans farfar honom och hans syskon ett flertal dikter, varav en var Páls "Litli fossinn" (sju verser om åtta rader vardera). Som tonåring var Pórarinn på Landsmót hestamanna (isländska mästerskap för hästar) i Hólar. Han kom med sin bror in i en lada där en man tagit tillflykt med sin häst undan störtregn och hård blåst. Dyblöt och drucken lutade sig mannen mot sin häst och sjöng "Hríslan og lækurinn" så hjärtskärande att dikten och åsynen av mannen ristades in Pórarinn för alltid. Skriven under de år då Páls och Ragnhildurs kärlek var förbjuden, beskriver dikten de känslor som väcks vid åsynen av det innerliga och kärleksliknande mötet mellan en ungbjörk som växer på en gräsklädd kulle och bäcken som ständigt porlar vid dess fot, hur dessa aldrig behöver skiljas åt,

Pórarinn Hjartarson. Foto: Hildur Kalman.

alltid kan talas vid, älska, somna och vakna tillsammans – och hur lite dessa två vet om att sörja och sakna, om glädje som alltid vänds i sorg, om att gråta sig till sömns och vakna utan hopp.

Vårt sökande i arkiv och bibliotek tog det mesta av vår tid och kraft under arkivresan, men de möten vi fick med de nutida uttolkarna av Páll Ólafssons dikter, Brynja respektive Pórarinn, gav oss ett levande sammanhang kring arbetet i arkiven. Med dessa minnen reste vi hem, och nu tar arbetet med det samlade materialet vid.

Referenser

Lbs. 4583, 4to, ljóðahandrit Páls Ólafssonar [Páll Ólafssons diktsamling, i handskriftssamlingen, Islands national- och universitetsbibliotek].

Lbs. 4729, 4to, bréf Páls Ólafssonar til Jónasar P. Hallgrímssonar [samlade brev från Páll Ólafsson till Jónas P. Hallgrímsson, i handskriftssamlingen, Islands national- och universitetsbibliotek].

Páll Ólafsson. 1899–1901. *Ljóðmæli* / Páll Ólafsson. 2 band. Jón Ólafsson (red.). Reykjavík: Aldarprentsmiðja.

Páll Ólafsson. 2008. *Ég skal kveða um eina þig alla mína daga. Ástarljóð Páls Ólafssonar*.

- [Om endast dig skall jag dikta i alla mina dagar – Páll Ólafsson's kärleksdikter] (Þórarinn Hjartarson, red., biografiskt kommenterad inledning samt efterord). Reykjavík, Salka bókaútgáfa.
- Sendibréf frá íslenzkum konum 1784–1900*. 1952. Finnur Sigmundsson (red.) Reykjavík: Helgafell.
- Snót*. 1945. Nokkur kvæði eftir ýmis skáld. Fjórða útgáfa. Einar Thorlacius (red.) Band 2. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja H/F.
- Solveig Brynja Grétarsdóttir. 2004. Eg skal kveða um eina þig - Um ástarljóð Páls Ólafssonar. [Om endast dig skall jag dikta – Om Páll Ólafsson's kärleksdiktning]. BA-ritgerð, Háskóla Íslands.
- Þórarinn Hjartarson. 1997. *Riddarinn frá Hallfreðarstöðum. Um líf og yrkingar Páls Ólafssonar*. 3 útlagsþættir. Meðflutningsmaður: Ragnheiður Ólafsdóttir. RÚV. [3 x 45 minuter radioprogram].
- Þórvaldur Thoroddsen. 1913–1915. *Skýrslur um rannsóknir á Íslandi 1882–1898*. Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafélag.

Summary

In the archives of Reykjavík November 2021

For the purpose of studying the manuscript of farmer and poet Páll Ólafsson (1827–1905), one of Iceland's most popular poets of the 19th century, the authors visited Reykjavík in November 2021. Páll Ólafsson is known for his elegant epigrams and poems about nature, horses, sorrow and for the love poems written to his wife Ragnhildur Björnsdóttir, during a span of 40 years. His poems spread from man to man, and several were set to music. He never wrote for publication, but late in his life his wife encouraged him to write down this treasure of his, and asked others to collect poems they had received in letters. The result of this effort is the manuscript which is stored in a safety vault of the Icelandic National Collection at the National and University Library of Iceland.

Key words: Páll Ólafsson, love poems, manuscript

Hildur Kalman, professor i socialt arbete och docent i vetenskapsteori vid Umeå universitet.

Martha Kalman, gymnasielärare i svenska och engelska, tidigare lärare i isländska vid Inst. för svenska vid Umeå universitet.

Hildur och Martha tilldelades Stiftelsen Kungl. Skytteanska Samfundets Islandsstipendium 2021.

BJÖRN LUNDQVIST

Syd- och umesamiska sund –

*Syftning och form bland
syd- och umesamiska substratnamn*

NÄR MAN TOLKAR ortnamn är det en fördel om platsen stämmer med namnets betydelse gällande typ, form, storlek, färg osv. Detta ställs på sin spets när man arbetar med substratnamn₁, eftersom namnelementen ofta på olika sätt är markant förvanskade och man då måste få det förvanskade substratnamnets betydelse bekräftat utifrån platsens beskaffenhet. I föreliggande artikel går jag i tur och ordning igenom sex stycken syd- och umesamiska substratnamn eller substratnamnskluster från Härjedalen i söder till södra Lappland i norr där betydelsen tycks vara 'sund' och ger dessa namn en tolkning samtidigt som jag visar på hur dessa lokaler ser ut eller har sett ut samtidigt som jag jämför med andra samiska ortnamn med betydelsen 'sund'.

Skjolmberget

Skjolmberget ligger i Linsells socken i Jämtlands län i mellersta delen av landskapet Härjedalen i Ljusnans dalgång på den västra sidan om älven Ljusnan. Det äldsta belägget för namnet är på en karta från 1801 i formen *Stjelmberget* (LSA Y28). I ortnamnssamlingarna (OAU: Ortnamnsarkivet i Uppsala) vid Institutet för språk och folkminnen finns *Skjolmberget* upptecknat av Samuel Åsander (1919) med uttalet /sjtjölmbärje/ och /sjölmbärje/ (/sj/ uttalas som /rs/ i *fors*, /tj/ som i *tjüder* med t-förslag och /l/ uttalas som ett tjockt /l/) och upptecknat av Niss Hjalmar Matsson (1939) med uttalet /sjtjölmbärrje/ (med

tjockt /l/). Carl Lindberg har i en uppteckning (1933) normaliserat namnets uppslagsform som *Stjålmlberget* och angett uttalet som /sjtjölmbärje/ och /sjölmbärje/ (med tjockt /l/). Lindberg skriver på uppteckningen att förleden i namnet kommer av det svenska ordet *skalm* (med tjockt /l/) som betyder 'ett av handtagen på en skottkärra'. Detta är dock fel, då konsonantkombinationen /sk/ inte kan bli ett sje-ljud framför en bakre vokal. För säkerhets skull tittade jag i dialektsamlingarna vid Institutet för Språk och folkminnen och samtliga belägg för ordet *skalm*, inte bara i Härjedalen, hade konsonantkombinationen /sk/ i början av ordet. Förleden i ortnamnet *Skjolmlberget* har således inget med ordet *skalm* att göra.

Ljusnan rinner vid Skjolmlberget genom *Över-Ransjön* och *Neder-Ransjön*, sjöarna är således utvidgningar av älven. Erik Modin (1949: 114) skriver att uttalet av sjöarna är med långt /n/; *Rannsjön*. Samma uttal finns i en uppteckning i OAU av Lindberg (1933). Byn *Ransjö* vid Neder-Ransjön har ett likadant uttal med långt /n/ i uppteckningar av Åsander (1919) och av Matsson (1939). Äldre belägg för sjöns/sjöarnas namn är *Raan* (1645) (KrA, XX, N:o 4), *Ramsundsjön* (utan årtal) (LSA Y3), *Ramsundsjön* (utan årtal) (LSA Y4), *Ransiön* (1664) (LSA Y9), *Ransjöarne* (1801) (LSA Y28) och för byn *Randasio* (1444) (JHD 1: 275), *Rannesjö* (1562) (Modin 1949: 114), *Rundsjön* (utan årtal) (LSA Y4), *Ransiö* (1664) (LSA Y9), *Ramsiö* (1696) (Modin 1949: 114), *Ramsiö* (1720) (LSA Y13), *Ransjö* (1801) (LSA Y28). Med tanke på bebyggelsenamnen *Ramsiö* från 1696 och *Ramsiö* från 1720 antar jag att sjönamnen utan årtal, *Ramsundsjön* (LSA Y3 & LSA Y4), och bebyggelsenamnet *Rundsjön* utan årtal (LSA Y4), det sistnämnda p.g.a. att namnet är i samma källa, dvs. LSA Y4, är från 1600-talets slut eller från 1700-talets början och har valt att placera dem ungefär i den ordningen. Jag antar att *Ramsundsjön* med mellanleden *sund* ska ses som ett parallellnamn till namnen utan mellanleden *sund*. Det är dock konstigt att mellanleden *sund* inte en enda gång ingår i namnet för byn.

Namnet *Sundet* finns upptecknat av Åsander (1919), av Lindberg (1933) och av Matsson (1939). Det bör vara detta *sund* som mellanleden *sund* i namnet *Ramsundsjön* syftar på. Intressant nog finns inte något **Ramsund* eller **Ramsundet* upptecknat utan bara kortformen/simplexnamnet *Sundet*. På moderna kartor² över området finns inte *Sundet* men *Sundsbäcken* och *Sundsbäcktjärnen* precis vid sundet på

Illustration 1. På Konzeptbladet för Gn (Generalstabens karta över Sverige, Norra delen) blad 77, syd-mitten (1917), finns namnet Sundet utsatt på sundet vid Fiskarstugunäset (vilket ej är utmärkt på denna karta, men på moderna kartor) mellan Över-Ransjön och Neder-Ransjön, 800 meter rakt öster om Skjolmbergets fot.

den östra sidan om Ljusnan. I OAU finns *Över Sundsbäcken* och *Neder Sundsbäcken* upptecknade av Lindberg (1939). Tyvärr finns inte dessa namn utplacerade på Lindbergs karta som tillhör hans uppteckningar från området. Kurt Zilliacus (2002: 194) pekar på att sådana foge-s så som i namnen *Sundsbäcken* och *Sundsbäcktjärnen* pekar på att det rör sig om ellips, i det här fallet där förleden har utelämnats. Det skulle i det här fallet peka på att dessa sekundärnamns primärnamn skulle vara **X-Sund(et)*. Frågan är väl dock om inte primärnamnet kan vara ett simplex så som *Sundet* ovan?

Jag menar att förleden *Skjolm-* i *Skjolmberget* kommer av ett sydsamiskt *tjåelmie* 'sund'. Det samiska namnet för berget bör ha varit **Tjåelmievaerie* med förleden i nominativ singularis bildat till *vaerie* 'berg' eller bildat till ett annat sydsamiskt ord som betyder berg eller höjd eller **Tjåelmienvaerie* med förleden i genitiv singularis. Skillnaden i betydelse om förleden i det samiska ortnamnet är i nominativ singularis, **Tjåelmie-*, eller i genitiv singularis, **Tjåelmien-*, är att nominativ singularis används när det är frågan om ett eller flera icke-namngivna sund, att det finns ett eller flera sund i närheten eller i/på platsen och att detta/dessa sund egentligen inte är speciellt viktiga utan mera enbart beskriver hur platsen ser ut, dvs. "Sundberget". Genitiv singularis används för att uttrycka ägande eller nyttjanderätt i fall förleden är ett personnamn eller dylikt eller när det finns en namngiven eller känd plats, i det här fallet ett sund, dvs. "Sundets berg", eller för namnen ovan "Ramsundets berg ~ Ramsundsberget", och att detta sund ofta ska vara tillräckligt stort eller anmärkningsvärt och/eller viktigt för att det ska generera ett namnkluster där namnleden *sund* ingår (se Kaisa Rautio Helander 1991: 78 för skillnaden mellan förleder i nominativ och genitiv i samiska namn och Ante Aikio 2007: 168 för genitivens användning). Jfr med **Tjåelmiejaevrie* bildat till *jaevrie* 'sjö' med betydelsen "sjön med ett eller flera icke-namngivna sund" och **Tjåelmienjaevrie* med betydelsen "sjön med ett känt och/eller viktigt och/eller namngivet sund". Ofta brukar sjöarna som har förleden i nominativ vara mindre och sjöarna med förleden i genitiv vara större. Det bör påpekas att förleder i nominativ singularis är vanligare än förleder i genitiv singularis. Reglerna för när det ska vara nominativ och genitiv i förleden i samiska ortnamn ser ut att vara enkla i teorin, men i praktiken kan det vara svårare att förstå hur namngivarna tänkt.

Med tanke på att det svenska namnet *Sundet* finns bör nog de som namngivit platsen ansett sundet så pass viktigt så att det har fått ett namn. Simplexnamnet *Sundet* är så till vida intressant att det ger intryck av att det bara finns ett enda sund i området, vilket inte är fallet. Norrut längs Ljusnan vid inloppet till Över-Ransjön 2,4 kilometer från *Sundet* finns ett sund där åtminstone den sydligare delen av sundet, där det tydligt på flygbilder framkommer att det är strömt, bär namnet *Näsvallsströmmen* och från Näsvallströmmen ytterligare 400 meter norrut norr om Hån finns ett sund utan namn och ytterli-

gare 4,7 kilometer norrut norr om sjön Orten finns två sund utan namn på var sida om ön Ortholmen och ytterligare tre kilometer norr ut vid inloppet till sjön Magrassen finns *Torsundet*. Det finns med andra ord flera sund uppströms från *Sundet*. Namnet *Sundet* har en ganska svag namnkaraktär och med tanke på att det finns flera sund längre uppströms anser jag att det bör vara en kortform av ett **Ramsund*, **Ramsundet* eller **Ransund*, **Ransundet* eller motsvarande. Med tanke på det äldre namnet på sjön är *Ramsundsjön* så är det troligt att sundet har varit den primära namnbäraren för *Ram-*, *Ran-* namnklustret. Att de icke-samisktalande (dvs. skandinavisktalande) fiskarna, jägarna och nybyggarna inte översatt förleden *Skjolm-* i *Skjolmberget* skulle kunna peka på att de inte kunnat samiska och att de svenska formerna *Sundet* eller **Ramsundet* (m.fl. former) inte heller är översatta från sydsamiska till svenska utan man själva myntat dessa namn. Annars skulle sundet kunnat heta **Skjolmsundet* eller **X-sundet* ifall man lånat in det samiska namnet och översatt eller ersatt efterleden med det svenska *-sundet*. Vi vet dock inte hur inlånet från samiskan skett. Det kan ju också vara samer som introducerat namnet för nybyggarna m.fl. och översatt efterleden, eller att skandinaverna förstått vad namnet betydde men ändå inte brytt sig om att översätta förleden (jfr Zilliacus 2002: 203). Däremot pekar *Skjolmberget* även på att det bör ha funnits ett sydsamiskt namn på sundet. Det samiska sundets namn har förmodligen med tanke på att det finns flera sund uppströms inte bara varit **Tjåelmie* "Sund" utan bör ha haft en förled, dvs. **X-tjåelmie*, även om kortformen **Tjåelmie* även kan ha använts parallellt. Vad denna förled kan ha varit vet vi inte och inte heller om den på något sätt har haft att göra med de skandinaviska förlederna *Ram-* och *Ran-*.

Med tanke på att sundet är framträdande och ligger mellan två stora sjöar/utvidgningar av älven och har varit så pass känt och/eller viktigt så att det största berget i närheten fick ett namn som pekar på selet, likt en skylt "att det är här det där sundet ligger" så bör förleden i det sydsamiska namnet för berget ha haft förleden i genitiv; **Tjåelmienvaerie*. Det svenska bergsnamnet har dock förleden *Skjolm-* och inte **Skjolmen-* eller **Skjolman-*, vilket skulle ha pekat på att den inlånade förleden i sydsamiskan har varit i genitiv singularis. Den svenska förleden *Skjolm-* pekar mer mot nominativ, men att den andra stavel-

sen har tappats bort eller assimilerats i svenskan är helt möjlig, dvs. från **Skjolmenberget* eventuellt via **Skjolmmberget* till det nuvarande *Skjolmberget*, eller direkt inlånat från sydsamiskan som *Skjolm-*, trots att förleden på sydsamiska varit i genitiv singularis, med efterleden översatt till **Skjolmberget*. Namnet *Skjolmberget* pekar på att namnet i sydsamiskan bara haft två namnleder, t.ex. **Tjåelmienvaerie* eftersom om namnet även skulle ha haft en bestämning i sydsamiskan, dvs. tre namnelement, t.ex. **X-tjåelmienvaerie*, så borde det inlånade namnet vara **X-skjolmberget*. Det skulle förvisso inte vara omöjligt att den föreslagna inlånade formen **Tjåelmienvaerie* är en kortform av ett längre parallellnamn **X-tjåelmienvaerie*, men mitt intryck är att sekundära ortnamn i de samiska språken som borde ha tre namnelement ofta har mellanledsellips (men inte förledsellips förutom gällande vissa bestämningar som 'stor', 'liten' och 'övre' osv.), dvs. bergets sydsamiska namn borde när mellanledsellips har inträffat ha varit **X-vaerie*, dvs. utan *tjåelmie(n)-*, och det svenska namnet med den inlånade sydsamiska förleden borde då ha varit **X-berget*, dvs. utan *skjolm-* och inte *Skjolmberget*.

Tjolmberget, Tjolmen och Tjolman

Största delen av *Tjolmberget* ligger i Linsells socken medan den nordligaste delen av berget ligger i Hede socken. Båda socknarna ligger i Jämtlands län i den mellersta delen av landskapet Härjedalen. *Tjolmberget* ligger i Ljusnans dalgång på den östra sidan om Ljusnan åtta kilometer norr om det ovan nämnda *Skjolmbergets* topp. Det äldsta belägget för namnet är på en karta från 1801 i formen *Tjelmberget* (LSA Y28). I OAU finns det tre uppteckningar av Åsander (1919) för *Tjolmberget*, två av dessa med uttalet /tjölmbärje/ och en med uttalet /tjulmbärje/ (/tj/ uttalas som i *tjäder* med t-förslag, /l/ uttalas som ett tjockt /l/, och /u/ som ett ö-aktigt /u/ i *gubbe*). Lindberg har i en uppteckning (1933) kortformen *Tjolmen* för berget med uttalet /tjölmen/ (/tj/ uttalas som /rs/ i *fors* och /l/ uttalas med tjockt /l/). Åsander har en uppteckning (1919) för ett *Tjolman* som enligt honom ska vara en dal. Denna dal ligger enligt honom "mellan Digerberget och Tjolmberget". Uttalet för denna dal är /tjölma/ (/tj/ uttalas som i *tjäder* med t-förslag, /l/ uttalas som ett tjockt /l/). Placeringen av dalen skulle

eventuellt gå att förstå på två sätt; Antingen menar han dalen mellan Digerberget och Tjolmberget på den östra sidan om Ljusnan där Vålbäcken rinner eller så menar han en del av Ljusnans dalgång norrut från Ortholmen, inklusive Magrassen upp till Torsundet, Torsundtjärnen och Torsundholmen. Men om det skulle röra sig om en del av Ljusnans dalgång så borde det i texten på uppteckningen även ha nämnts ett berg på den västra sidan av Ljusnans dalgång och inte bara berg på den östra sidan av Ljusnans dalgång. Men med tanke på att belägget *Tjolman* slutar med ändelsen *-an* som inte verkar förekomma i namn som betecknar dalar utan i namn på sjöar och vattendrag och i mindre omfattning på berg så är det väl tveksamt om *Tjolman* verkligen är namnet på en dal och inte snarare med tanke på ändelsen ett äldre namn på Vålbäcken eller sjön Magrassen, men med tanke på Åsanders placering av namnet *Tjolman* så skulle det troligast röra sig om ett äldre namn/parallellnamn för Vålbäcken.

Illustration 2. Tjolmberget, Ortholmen, Magrassen, Torsundholmen och Torsundet (markerad med grön plupp) Kartutsnitt ur Terrängkartan. © Lantmäteriet 2018. Medgivande I 2009/0714.

Förleden *Tj olm-* i *Tj olmberget* kommer av ett sydsamiskt *tjåelmie* 'sund'. Frågan är vilket eller vilka sund namnet syftar på. En möjlighet är de två sunden på var sida om Ortholmen. Dessa sund är de som ligger närmast *Tj olmberget*. Inget av dessa sund har något namn utsatt på karta och inte heller något namn finns upptecknat för något av sunden. Ifall namnet *Tj olmberget* syftar på dessa sund skulle det sydsamiska namnet för *Tj olmberget* ha kunnat vara **Tjåelmievaerie* med förleden i nominativ singularis. Jag skrev ovan att förleden i nominativ singularis både används när det är frågan om ett eller flera icke-namngivna sund, dvs. "Sundberget" och att det då finns ett eller flera sund i närheten och att detta/dessa sund egentligen inte är speciellt viktiga utan mera enbart beskriver hur platsen ser ut. Med tanke på att det svenska namnet på berget är *Tj olmberget* tror jag inte att det samiska namnet på berget har haft bestämning, dvs. tre namnelement; **X-tjåelmievaerie* eftersom det förutsätter att förleden också ramlat bort vid inlåningen till svenskan, vilket inte brukar hända (se ovan) (i det sydsamiska exemplet här står mellanleden i nominativ singularis).

Ovanför Ortholmen ligger Magrassen. I en uppteckning i OAU från 1645 (KrA, XX, N:o 4) står för detta namn kommentaren "Sjön, som utgör en utvidgning av Ljusnan,...". Likaså är lokaltypen i alla andra uppteckningar för Magrassen "sjö". Magrassen är förvisso en utvidgning eller en smal sjö mellan Ortholmen och Torsundet, och det skulle eventuellt gå att se hela denna oreglerade del av Ljusnan (se om Ljusnan på Vattenkraft.info) från Torsundet till Ortholmen medräknat Magrassen som ett över fyra kilometer långt sund och inte som två eller flera sund eftersom Ljusnans utvidgningar är bredare norr om Torsundholmen och söder om Ortholmen. Men jag har gått igenom samtliga samiska sund på svenska Lantmäteriets e-tjänst för kartor *Sök ortnamn* (inkl. *Min karta*), norska Kartverkets e-tjänst för kartor *Norgeskart* och finska Lantmäteriverkets e-tjänst för kartor *Kartplatsen* och inte hittat ett enda sund i något vattendrag som är lika långt eller som ser ut som ett sådant långt sund.

Jag anser också att det skulle vara lite konstigt om *Tj olmberget* syftar på detta långa sund med tanke på att Torsundberget faktiskt ligger närmare detta långa sund. Förvisso skulle det vara möjligt att de icke-samisktalande som myntade namnet *Torsundberget* ser Tors-

undet som ett sund, medan sydsamerna ser hela det långa sundet som ett sund, men jag anser dock att det är troligast att *Tjolmberget* syftar på sunden på var sida om Ortholmen.

Bergsnamnet *Tjolmen* anser jag som ovan skrivit vara en kortform av namnet *Tjolmberget*. Jag tror med tanke på det jag skriver ovan om vad bergsnamnet *Tjolmberget* syftar på, att ändelsen *-en* inte är ett försök till en återgivning av den sydsamiska förleden i genitiv singularis; **Tjælmien-* utan en vanlig skandinavisk ändelse som används när man skapar kortformer. Denna ändelse är förmodligen en bestämd artikel (för en diskussion om dessa ändelser, se Sahlgren 1932: 58).

Om nu dalnamnet *Tjolman*, som jag nämnde ovan, egentligen är ett äldre namn/parallellnamn för Vålbäcken så kan detta svenska sekundärnamn vara en kortform av ett svenskt **Tjolmbäcken*, som är skapat av icke-samisktalande för att den rinner vid och delvis från *Tjolmberget*, dvs. "bäcken som rinner vid/från *Tjolmberget*". Även den längre formen **Tjolmbergsbäcken* skulle vara möjlig, vilken sedan förkortats. Men likaväl kan det vara ett samiskt substratnamn som på sydsamiska varit **Tjælmiejobke*, med förleden i nominativ singularis, för att den rinner ner till sundet (jfr *Sundsäcken* ovan), eller **Tjælmienjobke*, med förleden i genitiv singularis, för att bäcken rinner ner till ett känt, eller viktigt och eventuellt namngivet sund. Detta sydsamiska namn skulle då ha lånats in som **Tjolmbäcken* för att sedan förkortas och tillfogas ändelsen *-an*.

Om det sydsamiska primärnamnet har syftat på sunden på vardera sidan så är frågan om det sydsamiska namnets huvudled varit i nominativ pluralis? I svenska ortnamn förekommer det att huvudleden i ett ortnamn står i pluralis då det syftar på två sund, dvs. *-sunden*, liksom för de svenska ortnamnen i Finland och de finska i Finland, dvs. *-salmet*. Några pluralisformer för sund förekommer inte i de meänkieliska ortnamnen i Sverige, men väl i ett skogsfinskt substratnamn, eller egentligen tre, i Los socken i landskapet Hälsingland i Gävleborgs län, där namnen är *Västra Salmet* och *Östra Salmet* och vilkas parallellnamn är *Salmet* i uppteckningar i OAU av Erik Eriksson 1933 och B. Lindén 1935. Att det inte finns några pluralisformer i de meänkieliska områdena i Sverige bör ha att göra med att sund i pluralis är ganska ovanliga, vilket i sin tur har att göra med att geografin kräver att det måste vara två eller flera sund i en följd eller på

vardera sidan om en ö (eller åtminstone teoretiskt om flera öar, flera sund emellan dessa öar). Jag har sökt samiska 'sund' i nominativ pluralis i de svenska, norska och finska e-tjänsterna för kartor (se ovan) men inte fått en enda träff. Jag har även sökt samiska 'sund' i Ort-namnsregistret (OAU) och inte fått en enda träff där 'sund' är i nominativ pluralis. När jag tittat på de samiska sunden på Lantmäteriets e-tjänster så hittar jag det lulesamiska namnet *Gierggetjoalmme* Jokkmokks socken där huvudleden *-tjoalmme* 'sund' står i nominativ singularis trots att det mitt i sundet finns en mindre ö. Dock så har det ena sundet varit smalare och är numera uppgrundat, men då denna smalare del är den stenigare med tanke på att förleden *Gierrge-* betyder 'sten', så bör namnet (även) ha syftat på denna del (eller kanske först och främst på denna del). Sedan kan det ju åtminstone teoretiskt vara så att det samiska namnets huvudled från början varit i nominativ pluralis, men efter uppgrundandet ändrats till nominativ singularis. På *Norgeskart* hittade jag i Hattfjelldal det sydsamiska bebyggelsenamnet *Tjåelmie*, vars norska namn är *Tjolmen*. Bebyggelsen Tjåelmie/Tjolmen ligger vid Lillesundet och på Lillesundets andra sida ligger ön Tjolmholmen och på öns andra sida ligger Storsundet. Inga av dessa naturlokaler har sydsamiska namn. Frågan är om det sydsamiska bebyggelsenamnet *Tjåelmie* går tillbaka på ett sydsamiskt namn för Lillesundet, eller ett sydsamiskt namn för både Lille- och Storsundet? Det sydsamiska bebyggelsenamnet skulle ju i teorin åtminstone kunna vara i nominativ pluralis, dvs. **Tjåelmieb* 'sunden', och syftat på båda sunden. Jag hittade för Sverige på Lantmäteriets e-tjänster sunden Suojnnetjoalmme/Hösundet och Gierggetjoalmme/Stensundet på vardera sidan om en ö, men då denna ö, Storholmen, var ganska stor så hade de båda sunden var sitt lulesamiskt (och svenskt) namn. Storleken på ön mellan sunden spelar med andra ord också roll och förmodligen även sundens beskaffenhet, dvs. är de liknande så är förmodligen sannolikheten större att de inte har olika namn men är de till sin natur väldigt olika så borde det vara mera motiverat med olika namn.

Slutsatsen är att det sydsamiska namnet för sunden vid Ortholmen åtminstone teoretiskt sett kan ha haft namnets huvudled i nominativ pluralis, antingen som simplex **Tjåelmieb* "Sunden", eller med förled **X-tjåelmieb*, men med tanke på diskussionen ovan om sunden

i Sverige och Norge, så är det förmodligen troligare att sunden på båda sidor om den mellanstora ön Ortholmen nog ändå har setts som delar av ett och samma sund och det sydsamiska namnets huvudled har varit i nominativ singularis, antingen som simplex **Tjåelmie* "Sundet", eller med förled **X-tjåelmie*.

Tjalmdalen

Tjalmdalen ligger i Rätans socken i Jämtlands län i den sydostligaste delen av landskapet Jämtland mellan Rätansjön och Handsjön sju kilometer väster om gränsen till Västernorrlands län och landskapet Medelpad. Norr och öster om *Tjalmdalen* rinner Ljungan. Nordväst om *Tjalmdalen* ligger det numera uppdämda selet Bredsillret, vilket Ljungan rinner igenom, som även går under namnet *Bredsillerdammen*. Det finns inga äldre belegg för namnet *Tjalmdalen* i OAU eller på äldre kartor. Det finns heller inte några uttalsuppteckningar i

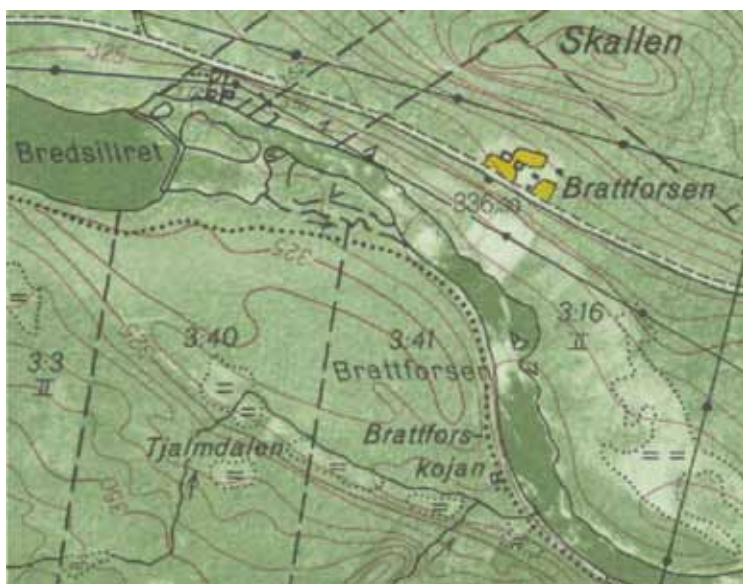

Illustration 3. Namnet *Tjalmdalen* i ett urklipp från Ekonomiska kartan 17E 6-7 i-j Handsjön från 1971. Notera att Bredsillret på denna karta är uppdämt.

OAU för namnet. Första gången namnet *Tjalm dalen* förekommer på en karta är på Ekonomiska kartan 17E 6–7 i-j Handsjön från 1971. I Uppläggningskalken för 17E 6–7 i-j är dalens utsträckning markerad med en streckad linje och enligt den börjar Tjalm dalen nästan ända uppe vid Bredsillret och går ner till Brattforskojan och Ljungan. Tjalm dalens längd är på uppläggningskalken ungefär 1,2 km lång.

I kartan tillhörande handlingarna för laga skifte från 1871 (LMA 23-Rät-40) syns Ljungans lopp innan fördämningarna liksom Tjalm dalen, dock utan namnen utsatta. Den ljusblå färgen i Tjalm dalen och på andra ställen betecknar inte vatten utan olika typer av (nytt)mark.

På Gn blad 78 (1919) kan man se hur Ljungans lopp såg ut väster om Handsjön 1919, innan vattenkraftverket byggdes och selet Långsillret dämades upp. Att det var dämningarna för vattenkraftverket som gjorde att det långa selet försvann bekräftas i kommentaren till en uppteckning i OAU för Långsillret av Lennart Thunvall (1972). Bredsillret fanns redan innan dämningarna även om det senare blivit uppdämt. Det bör även påpekas att på denna Generalstabskarta är inte Tjalm dalen vattenfylld. Detta betyder att Tjalm dalen inte torkat ut på grund av dämningarna. På flygbilden från ungefär 1960 på Lantmäteriets e-tjänst *Min karta* kan man se att det södra utloppet från Bredsillret är uppdämt för att få högre vatten i det norra utloppet och underlätta flottningen i Ljungan. I Bredsillret kan man se rännor för flottning med timmer inuti och längs Ljungan vid Brattforsen och längre ner, ända nere i Handsjön, ser man fler anordningar för flottning och mycket timmer.

En informant från området som arbetat som flottare berättade att man 1875 började med flottning och då byggde stenkistor för att kunna styra vattnet. Informanten kunde vidare berätta att den nuvarande fördämningen av Bredsillret byggdes i slutet av 1950-talet och i början av 1960-talet. Han berättade att det nuvarande uppdämda Bredsillret har en mycket lägre (!) vattennivå nu och att man sänkte vattennivån rejält när man byggde den stora dammen längre upp vid kraftverket. Bredsillret blev således även smalare vilket illustrationerna ovan visar. Mellan Bredsillret och Tjalm dalen är det nuförtiden en två meter hög upphöjning som hindrar vatten från att rinna över till Tjalm dalen från Bredsillret. Jag antar att denna upphöjning inte är konstruerad av människor utan en naturlig upphöjning. Denna

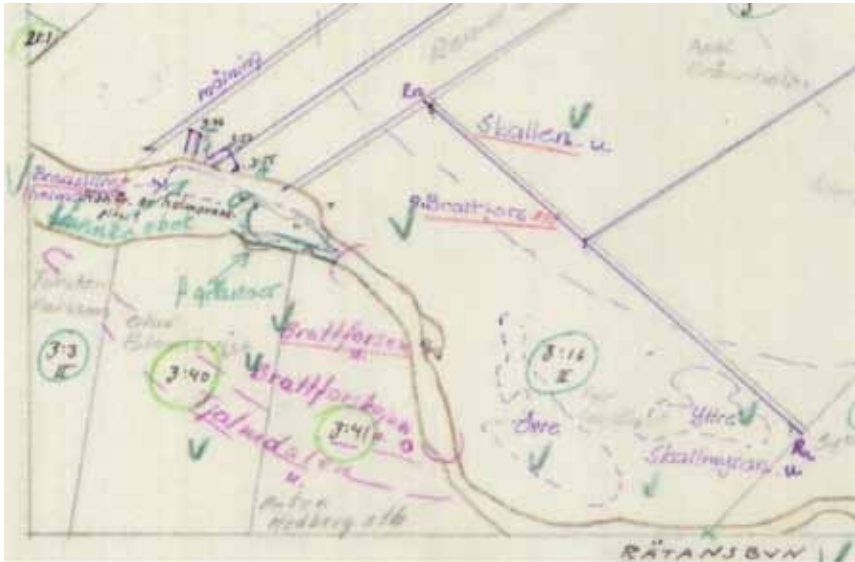

Illustration 4. Urklipp från Uppläggningskalken för 17E 6-7 i-j med Tjalmådalens utsträckning markerad streckad linje[4]. © Lantmäteriet 2022. Medgivande I 2009/0714.

Illustration 5. Urklipp från kartan till laga skifte från 1871 (LMA 23-Rät-49) med Ljungan och Tjalmådalens.

nutida upphöjning på två meter över det nutida Bredsillrets vattennivå har således före uppdamningen av Bredsillret varit lägre än två meter och med tanke på att informanten berättade att Bredsillret nu har en mycket lägre vattennivå så låter det som om upphöjningens höjd över vattennivån för Bredsillret tidigare har varit ganska liten. Informanten berättade att varje år före uppdamningen av Bredsillret och bygget av den stora kraftverksdammen ovanför så svämmade Bredsillret över vid vårvattnet i maj/juni och Tjälmdalen blev en sydlig älvgren av Ljungan. Denna årligen återkommande översvämning av Tjälmdalen gjorde enligt informanten att all växtlighet i Tjälmdalen en gång per år spolades bort av vårvattnet och den nuvarande skogen i Tjälmdalen växte upp efter att Tjälmdalen upphörde att bli översvämmad. Först i och med uppdamningen av Ljungan för Kraftverket ovanför Bredsillret upphörde översvämningarna vid vårvattnet. Trots detta så svämmade Bredsillret över en gång efter fördämningarna, 1966, vilket var det sista året Tjälmdalen var vattenfylld under våren om nu informanten mindes rätt. Informanten berättade att Tjälmdalen aldrig varit vattenfylld året om utan enbart under vårvattnet. Informanten har heller aldrig hört att Tjälmdalen tidigare varit vattenfylld året om. Trots detta har informanten funderat på om Tjälmdalen tidigare bör ha varit en sydlig gren av Ljungan året om, men att den slutat att vara det på grund av landhöjningen. Informanten berättade att trots att Tjälmdalen inte varit översvämmad sedan 1966 så är den ändå en fuktig dal.

Intressant är att informantens uttal av namnet *Tjälmdalen* är /tjölmdalen/ (med /t/-förslag av tj-ljudet och ett kort ö-ljud och ett tjockt /l/). ö-ljud i dialekterna i området brukar ofta komma från ett å-ljud och ordet *folk* i dialekterna i området har ett öppet /ö/-ljud och intressant är också att å-ljudet i vissa dialekter i området kan bli olika nyanser av /a/5. Frågan är väl snarast om inte det svenska namnet *Tjälmdalen* egentligen borde stavas *Tjålmdalen* eller eventuellt *Tjölmdalen*.

Den på kartan normaliserade förleden *Tjalm-* i *Tjälmdalen*, vars uttal enligt informanten ovan är med /ö/, bör komma av ett sydsamiskt *tjælmie* 'sund' (eller umesamiskt *tjålmmie* ~ *tjålbmie* 'id.' (se Lundqvist 2020 för en diskussion om syd- eller umesamiska i skogstrakterna i området)). Informantens uttal med /ö/ stämmer bra med

uttalet av namnen *Skjolmberget* och *Tjolmberget* och måste väl sägas ligga närmare det förväntade uttalet i ett samiskt substratnamn som är inlånat i svenskan. Med tanke på det jag skriver ovan angående /ö/-uttal och /a/-uttal i dialekterna i området så skulle det inte vara omöjligt att de informanter Lantmäteriet intervjuade för uppläggningskalken 1971, verkligen haft ett /a/-ljud i uttalet av förleden *Tjalm-* och att det således funnits en växling av uttalet mellan /tjalm-/ och /tjöl-/.

Notera att det även finns ett upptecknat /a/-uttal av namnet *Kjalmarsundet* längre ned. En mindre sannolik möjlighet, men som ändå bör nämnas, skulle vara att det bakom förleden *Tjalm-*, skulle ligga ett sydsamiskt *tjalmeme* 'kant, bård med hack i'. Tjalm dalen kan förvisso ses som ett hack i terrängen, med en sydlig kant/brant som till största delen höjer sig mellan 10 och 16 meter över dalbotten och en nordlig kant/brant som till största delen höjer sig mellan fyra och sju meter över dalbotten. Denna dals nordliga kant/brant har i sin tur några mindre hack i nordlig riktning och denna nordliga kant/brant ser på kartor således ut som en kant med hack i. Dessa hack ser också ut att ha tillkommit vid vårvatten eller annan typ av högvatten när vattnet från Bredsillret inte bara har tagit en sydlig väg genom Tjalm dalen utan även svämmat över "ön" mellan Tjalm dalen och Ljungan. Dock så finns det inte några samiska ortnamn utsatta på de e-tjänster för kartor för Norge, Sverige och Finland (se ovan om dessa e-tjänster) där det ingår ord som är besläktade med detta ord och har denna betydelse. Inte heller i Ortnamnsregistret finns det några ortnamn där det ingår ord som är besläktade med detta ord. Inte heller Björn Collinder nämner det i sin Ordbok till Sveriges lapska ortnamn (1964) och något motsvarande ord för detta nutida sydsamiska *tjalmeme* 'kant, bård med hack i' finns heller inte i Gustav Hasselbrinks sydsamiska ordbok (1981–1985). Jag tror således att det är mera sannolikt att det rör sig om ett samiskt substratnamn där förledens betydelse är 'sund' än 'kant med hack i'.

När jag frågade informanten om han vet vad förleden i namnet *Tjalmдалen* betyder så visste han inte det, men antog att namnet är gammalt. När jag berättade om mina funderingar om att det kunde ha med ett samiskt ord som betyder 'sund' att göra, så tyckte han att det lät logiskt, då Tjalmдалen faktiskt är som ett sund vid vårvattnet.

Jag har gått igenom samtliga samiska ortnamn i samtliga samiska språk med namnleder motsvarande ett sydsamiskt *tjælmie* 'sund' på e-tjänsterna för kartor för Norge, Sverige och Finland. Slutresultatet är att den absoluta majoriteten av dessa sund ligger i sjöar, eller är sund mellan öar eller mellan öar och fastlandet i havet, eller är avsmalnade lugna delar i vattendrag. Vid några få tillfällen rörde det sig om en ström vattendel, t.ex. sundet i Bardu i Troms og Finnmarks fylke i Norge mellan sjöarna Davit Lenesjávri/Leinavatn och Lulit Lenesjávri/Leinavatn (på norska har sjöarna bara ett gemensamt namn) där sundets nordsamiska namn är *Lenesčoałbmie* och vars norska namn är det talande *Strømmen*. Jag hittade inga sund med forsar, vilket pekar på att sund med det samiska namnet för 'sund' inte kan ha forsar. Intressant är att den ovannämnda informanten berättade att Tjalmдалen under vårvattnet med tanke på att höjdskillnaden mellan upphöjningen vid Bredsillret där vattnet runnit över ner i Tjalmдалen och Ljungan nere vid Brattforskojan är stor, hela 13 meter, inte hade några forsar utan att det var strömt. Att det var strömt under vårvattnet i Tjalmдалen talar med andra ord inte emot att det skulle röra sig om ett sund innehållandes en samisk namnled med betydelsen 'sund'.

Men en intressant sak med Tjalmдалen är att platsen för detta sund är mellan selet Bredsillret och den smala delen av Ljungan där älven rinner i en ravin före Handsjön. När jag tittade på samtliga sund med samiska namn i Sverige, Norge och Finland (se ovan) så hittade jag bara ett där det på ena sidan sundet finns en utvidgning, t.ex. en sjö eller ett sel och på den andra sidan ett vattendrag. Detta sund ligger i Sorsele socken i Västerbottens län i landskapet Lappland och dess umesamiska namn är *Reävdđuotjålbmie* och dess försvenskade namn är *Reutosundet*. Detta sund ligger mellan Reävdđuojávvrje/Reutoträsket och Gárgguojuhka/Gargån och utgör utloppet för Reutoträsket. Sundet är ungefär 715 meter långt och dess bredd skiftar mellan 10 och 64 meter och vattendraget Gargån som det rinner in i är mellan 30 och 100 meter brett. På moderna kartor och flygfoton

framgår det att sundet är uppdämt. På Gn 42 (1896) är inte sundet uppdämt, men ser ändå ut att vara lika brett som nu för tiden. Reutosundet ser inte ut som man förväntar sig att ett sund ska se ut utan mera som en kort å eller älv. Reutosundet är inte helt jämförbart med sundet Tjalm dalen eftersom Gargån som sundet rinner in i är bredare än sundet och att Reävdduotjålbmie/Reutosundet flyter in i ett annat vattendrag och inte som för sundet Tjalm dalen där det är frågan om älven Ljungans olika grenar som återförenas. Reävdduotjålbmie har nog vid namngivningen setts som ett sund mellan två vatten, Reävdduotjávrrie/Reutoträsket öster om sundet och Gárgguojuhka/Gargån väster om sundet och att det är ett vattendrag väster om sundet har nog inte spelat någon roll. Frågan är också om det på samiska skulle gått att namnge sundet som en älv eller å, t.ex. **Reävdduotjubk[k]a*, med tanke på att sundet egentligen väl är för kort för att vara en å eller en älv? Reävdduotjålbmie/Reutosundet kan jämföras med ett sund i Evenes i Nordlands fylke i Norge som är ungefär 550 meter långt och vars nuvarande bredd skiftar mellan 15 och 20 meter och som tidigare varit som bredast ungefär 40 meter. Sundets nordsamiska namn är *Čoalbmí*, dvs. namnets betydelse är bara 'sund' medan dess norska namn är *Nordelva*, vilket avslöjar att de norsktalande inte sett sundet som ett sund utan som en kort älv. Detta sund ligger mellan den nordligare sjön Pålvatnet, som även bär det norska namnet Nordvatnet på samma karta, vars nordsamiska namn är *Bovlejávri* och den sydligare sjön Svenskevatnet som även bär namnet Kjerkhauvatnet och vars nordsamiska namn är *Venskkajávri*. Det verkar som om det i de samiska språken finns ett motstånd mot att kalla en mycket kort å- eller älvsträcka för just 'å' eller 'älv' och att man istället kallar denna mycket korta å- eller älvsträcka för 'sund'. Jag gjorde en summarisk undersökning (bara summarisk på grund av den stora mängden vattendrag med samiska namn med efterleder med dessa betydelser) och de kortaste vattendragen med samiska namn led motsvarandes ett sydsamiskt *-jobke* 'bäck, å, älv' verkar var över två kilometer långa. Det absolut kortaste vattendraget jag hittade med en sådan efterled var *Gargaurbäcken*, vars umesamiska namn är *Gárggurejubka*, i Arjeplogs socken, med en längd av ca 1860 meter. Talande är att den mycket längre å-/älvdelen, ungefär fem-sex kilometer, som ligger norr om Pålvatnet ~ Nordvatnet/Bovlejávri bär det nordsamiska

namnet *Stuorjobka* och det norska *Storelva*. Frågan blir om inte en vattenfylld Tjaldalen med en längd något över 1,2 kilometer antingen p.g.a. vårvatten eller för att den förr i tiden var mer eller mindre vattenfylld året om ansågs av samerna i området för att vara för kort för att vara en å eller älv och att man därför gav den ett namn med namnleden 'sund'? Samiska 'sund' verkar inte ha någon längdbegränsning utan de kan vara mycket korta som t.ex. det umesamiska *Jäbmegetjälbmie*, vars svenska namn är *Dödmanssundet*, i Arvidsjaurs socken i Landskapet Lappland i Norrbottens län, som bara är ca 294 meter långt, eller mycket långa, åtminstone i havet mellan öar, så som sundet med det nordsamiska namnet *Čoalbmi*, vars norska namn är *Kjølmangen*, i Skervøy, i Troms og Finnmark fylke, som är över sju kilometer långt. Däremot kan det inte som ovan redan konstaterat vara forsar i samiska 'sund'.

Älven Ljungan bör i äldre tider ha haft ett samiskt namn (och då menar jag inte det sydsamiska sekundärnamnet *Preannenjobke* uppe i Härjångsfjällen längst upp vid Ljungans källsjöar, Ljungsjöarna) och frågan är hur man då skulle gå till väga för att namnge den korta älvgrenen Tjaldalen. En intressant detalj är att det svenska namnet *Tjaldalen* har efterleden *-dalen* och inte *-älven* eller *-å*. Frågan man måste ställa sig att är om det skulle vara möjligt att denna korta sträcka på svenska skulle kunnat ha efterleden *-älven* eller *-å*? I Norge fungerar i alla fall *-elva* tydligen på mycket korta sträckor. Efterleden *-dalen* skvallrar om att den svenska efterleden åtminstone först har börjat användas när *Tjaldalen* inte var mer eller mindre konstant vattenfylld utan senare när dalen var mera av "land" och den bara var vattenfylld vid vårvatten eller dylikt. Frågan är om den svenska efterleden är en översättning av ett sydsamiskt (eller umesamiskt?) ord för dal⁶ och att det redan när det fortfarande fanns samer i området skulle ha varit mera av "land" än vatten i Tjaldalen? Den sydsamiska förleden *tjåelmie* 'sund' (eller umesamiska *tjålmmie* ~ *tjålbmie* 'id.?) syftar onekligen på vatten och frågan är om ett samiskt namn med betydelsen 'sunddalen' skulle vara logiskt, dvs. att 'sund' pekar på den vattenfyllda perioden under vårvattnet och 'dalen' pekar på torrperioden? Det finns förvisso svenska namn som är just *Sunddalen* och dessa ser bl.a. ut att vara dalar som går ner till ett sund. Det kan ju vara så att det samiska namnet varit ett simplex med bara betydel-

sen 'sund'. Att det inte borde röra sig om ett tvådelat samiskt ortnamn med en nuförtiden okänd förled X och efterleden 'sund' har att göra med att inlånade samiska ortnamn till svenskan brukar behålla förleden, medan efterleden översätts till svenskan eller lånas in i svenskan och fonetiskt anpassas till svenskan. Men något **X-dalen* har vi inte utan *Tjaldalen*. Om det samiska 'sund' skulle ha varit förled, så är frågan vad efterleden skulle ha varit? Samiska efterleder med betydelse 'å' eller 'älv' verkar ju inte fungera i samiskan för en så pass kort sträcka. I de samiska språken finns ett appellativ med betydelsen 'gren; förgrening; den mindre av två älvgrenar som återförenas', vars form i sydsamiskan är *suerkie* och umesamiskan *suörggie*. Jag hittade bara betydelsen 'den mindre av två älvgrenar som återförenas' bland umesamiska och lulesamiska namn på kartorna och betydelsen var även bland dessa ortnamn ovanlig, medan de syd- och nordsamiska namnen bara hade den vanligare betydelsen '(bäck/å/älv)-gren (som inte återförenas)'. Några pitesamiska ortnamn med denna namnled hittade jag inte alls. I Arvidsjauras socken i landskapet Lappland i Norrbottens län finns en ö med det lulesamiska namnet *Suorggesuoloj*, vars svenska namn är *Suorkeholmen*. Den mindre älvgrenen bär dock inte något namn på kartan och inte heller något namn finns upptecknat för denna älvgren i OAU. Däremot bär berget norr om älvgrenen och holmen det lulesamiska namnet *Suorgge*, vilket måste vara en ellips av ett tidigare lulesamiskt **Suorggevårre* för berget. Den mindre älvgrenen i fråga är över 1,7 kilometer lång. Ett umesamiskt *suörggie* kan ha varit efterled i ett tvådelat umesamiskt namn, **Tjålmie-suörrgie* ~ **Tjålbmiesuörggie* för sundet Tjaldalen, men betydelsen, 'den mindre av två älvgrenar som återförenas-sundet' blir ändå kaka på kaka. Frågan är också om Tjaldalen verkligen varit den mindre älvgrenen tidigare? Med tanke på att Tjaldalen som älvgren ser ut att ha varit bredare än Ljungans (nuvarande) lopp med flera forsar norr om Tjaldalen och det finns höga kanter/branter längs Tjaldalen, så pekar detta på att älvgrenen Tjaldalen kan ha varit huvudälvgrenen för Ljungan. Om det varit på detta sättet så har det inte funnits något behov för ett särskilt namn för denna älvgren annat än att det har varit ett sund och älven har på samiska burit ett namn som gällt på denna del vid sundet liksom på andra delar. Jag antar att förleden *Tjalm-* från början på samiska bara har syftat på sundet Tjalm-

dalen, och inte som för namnet *Tjölmsberget* även syftat på två sund och då inte för *Tjalm-* i Tjälmdalen också syftat på den nuvarande norra älvgrenen av Ljungan (egentligen tidigare två stycken älvgränsar på båda sidor om Bredsillerholmarna). Detta antagande bygger jag på att forsarna i denna norra älvgren strömmar häftigt och har nog även gjort det tidigare och samiska 'sund' kan som ovan sagt inte syfta på vattendelar med forsar. Dessutom kan nog ön mellan Tjälmdalen och Ljungans norra gren ha varit för stor för att ett namn skulle kunna täcka både Tjälmdalen och den norra grenen.

Någon annan efterled för kort vattendrag än detta och det ovan nämnda *-jobke* verkar åtminstone nuförtiden inte finnas i syd- eller umesamiskan (jfr med nordsamiskans *nuorri* 'den kortaste av två å- eller älvarmar som åter förenas', vilket inte finns i syd- eller umesamiskan). Betydelsen 'dal' verkar vara det enda möjliga för en samisk efterled, men detta förutsätter att samer funnits i trakten när Tjälmdalen inte mer eller mindre var konstant vattenfylld, men det är möjligt och nog även troligare att det samiska namnet har varit ett simplex, kanske en kortform av ett äldre tvådelat samiskt ortnamn där 'sund' varit efterled ifall det varit en viktig plats.

Kjalmarsundet

Kjalmarsundet ligger i Sunne socken och i Frösöns socken i Jämtlands län i Landskapet Jämtland. Det äldsta belägget för namnet är på en karta från 1766 i formen *Kjällmar sundet* (LSA Y17). Från 1848 finns belägget *Kälmar Sundet* (LSA Y34). I OAU finns namnet på sundet normaliserat som *Tjalmarsundet* upptecknat av Herman Geijer (1909) med uttalet /tjälmarsonne/ (/tj/ uttalas som /tj/ som i *tjäder* med t-förslag och /l/ uttalas som ett tjockt /l/), vidare upptecknat av Collinder (1918) med uttalet /tjällmarsjonne/ och /tjälmarsjonne/ (/tj/ uttalas som /tj/ som i *tjäder* med t-förslag och /l/ uttalas som ett tjockt /l/) och upptecknat av Torsten Bucht (1923 & 1927) med uttalet /tjalmarsjonne/ eller /tjärmarsjonne/ (/tj/ uttalas som /tj/ som i *tjäder* med t-förslag och /l/ uttalas som ett tjockt /l/. Notera /r/ i den andra informantens uttal). Namnet finns tolkat av Albrecht Emanuel Behm (1924: 61) som skriver "På ett litet näs, benämnt "dragede", som sammanbinder [Frösön med en mellan Tjalmarsundet (benämningen

tjalmar är lapsk och betyder sund; detta häntyder på den tid då lapparna ännu bodde nere i landet, och icke osannolikt hava de över detta ed (näs) dragit sina små farkoster, varav "dragedet" fått sin benämning) och Kungsgårdsviken utskjutande landtunga, ...". Bertil Flemström (1983: 107) menar att sakligt sett är Behms tolkningsförslag underbyggt då Flemström tolkar det av Behm (1924: 61) skrivna som att "[s]amerna har passerat genom sundet vintertid på väg österut till betesmarker för renarna inom det östjämtska skogslandet". Flemström (1983: 107) menar vidare enligt ett förslag av Gunnar PelliJeff att *-ar-* i *Tjalmar-* kunde vara en rest av ett samiskt *jaevrie* 'sjö' (här återgett med sydsamisk ortografi) och att det samiska namnet betytt 'sundsjön' och skulle vara ett namn på delen av Storsjön mellan Tjalmarsundet och Vallsundet. Flemström (1983: 107) menar dock även att det kan vara frågan om ett rent svenskspråkigt namn och att förleden *Tjalmar-*, skulle vara något gammalt mansnamn likt *Gudmar* och *Ingemar*, men att personnamnet *Tjalmar* inte är känt. Jag anser att det inte är troligt att det rör sig om ett personnamn utan om ett samiskt substratnamn. Anledningen till detta är för det första att något *Tjalmar* som personnamn inte är känt, för det andra att ett sund finns där och flera i närheten och för det tredje för att substratnamn ofta har fonologisk instabilitet (se Aikio 2007: 190), vilket uttalsformerna i uppteckningarna ovan visar. I äldre belägg kan förvisso stavningsformerna variera en del, men för stor variation även där visar på fonologisk instabilitet och att det rör sig om substratnamn. Jag anser liksom PelliJeff (i Flemström 1983: 107) att det rör sig om ett samiskt (här återgett med sydsamisk stavning) **Tjåelmie* + *jaevrie*. Bakom den svenska förleden bör, med nutida sydsamisk stavning här återgett, ett ihopdraget **Tjåelmare* eller **Tjåelmere* ligga. Till detta **Tjåelmare* eller **Tjåelmere* har icke-samisktalande fogat till efterleden *sundet*, vilket kan ses som någon typ av redundans. Frågan är dock om förleden från början innan namnet drogs ihop har stått i nominativ singularis eller i genitiv singularis och vad namnet syftat på.

Ett motsvarande namn till detta finns t.ex. i Tärna socken i Västerbottens län i landskapet Lappland, vilket på Gn blad 32 (1897) har det svenska namnet *Tjålmaren*, vilket består av samma namnleder som ovan + den svenska ändelsen *-n*. Uppslagsformen för namnet är

i en upppteckning av Collinder i OAU (1937) normerat som *Tjålmäre-jauure* och upppteckningens uttal är /tjɔlmäräjaure/ (/tj/ uttalas som /tj/ i *tjäder* med t-förslag). Namnet, vilket finns tolkat av Collinder (1964: 225), har redundans med två efterleder som betyder samma sak och har samma bakgrund (och som här återges med sydsamisk ortografi), dvs. **Tjåelm[ie] + [j]lae[v]r[i]e + jaevrie* med utlämnande av de konsonanter och vokaler som står innanför klamrarna. Collinder (1964: 225) bekräftar att det rör sig om en ihopdragen form av *jaevrie*. Tydligt har man känt att den ihopdragna formen var oklar och lagt till *jaevrie* en gång till. Det är intressant att namnet på moderna kartor är normaliserat som ett sydsamiskt *Tjåålmere*, utan redundans. Sjön *Tjåålmere* har mellan tre och fem sund beroendes på vad man anser är ett sund, vilket pekar på att förleden inte har varit i genitiv singularis utan i nominativ singularis, vilket betecknar att det finns flera (icke-namngivna och oviktiga) sund i sjön.

Ytterligare ett motsvarande namn har Collinder (1937) i en upppteckning i OAU från Sorsele socken i Västerbottens län i landskapet Lappland som han normerat uppslagsformen som *Tjålmor* och vars uttal i upppteckningen är /tjålmor/ (/tj/ uttalas som /tj/ i *tjäder* med t-förslag). Detta namn är på moderna kartor normaliserat som ett umesamiskt *Tjålmure*. I umesamiskan blir ordet för sjö *jåvrrie* ofta förkortat till *-ure*. Sjön har två sund och förleden bör ha stått i nominativ singularis.

Det sydsamiska namnet **Tjåelmare* eller **Tjåelmere* kan mycket väl så som Flemström (1983: 107) menar vara namnet för delen av Storsjön mellan Tjålmarsundet och Vallsundet. Frågan är dock varför just denna del av Storsjön skulle särskilja sig så pass mycket från resten av Storsjön så att den skulle få ett eget namn med en efterled som betyder 'sjö'. Jag menar att namnet även bör kunna syfta på en större del av Storsjön. Det samiska namnet skulle då kunna syfta på hela södra delen av Storsjön mellan Frösön, Orrviken och Trappnäs, Kläppe, Järsta, Verkön och Norderön och de många sunden mellan dessa öar och fastlandet. Jag håller det för mindre troligt att *Kjålmarsundets* sydsamiska namn varit ett **Tjåelmare* *tjåelmie* eller **Tjåelmeretjåelmie* och att man när man lånat in det till det skandinaviska språket i området översatt efterleden till *sund* (eller bara ersatt efterleden med *sund*). Detta eftersom det sydsamiska namnets betydelse

men säkerligen namngivet sund. Det största sundet i denna del av Storsjön är *Vallsundet*. Det kändaste och viktigaste sundnamnet är dock bebyggelsenamnet *Sunne*, vilket enligt Olof Holm (2017: 60) kommer av sundet mellan Andersön och fastlandet som på Illustration 9. ovan kallas för *Lill-Sundet* (dvs. det nutida *Lillsundet*). Jag har svårt att tro att det samiska namnet skulle syfta på *Lill-Sundet*. Däremot är det logiskt att de svenska namnen *Sunne kyrka*, byn *Sunne* och *Sunne socken* har fått sitt namn efter sundet (se Holm 2017: 60). Det samiska namnet skulle dock kunna syfta på *Sunne kyrka* och platsen för denna, men detta förutsätter dock ett samiskt **Tjåelmie* som parallellnamn till det skandinaviska *Sunne*. I så fall bör samerna förmodligen ha haft ett namn på *Lillsundet* och att de sedan lämnat bort förleden på skandinaviskt sätt och kallat kyrkan och platsen för **Tjåelmie*. Men det känns ändå långsökt och med tanke på att det finns många sund i denna del av Storsjön så håller jag detta mindre troligt.

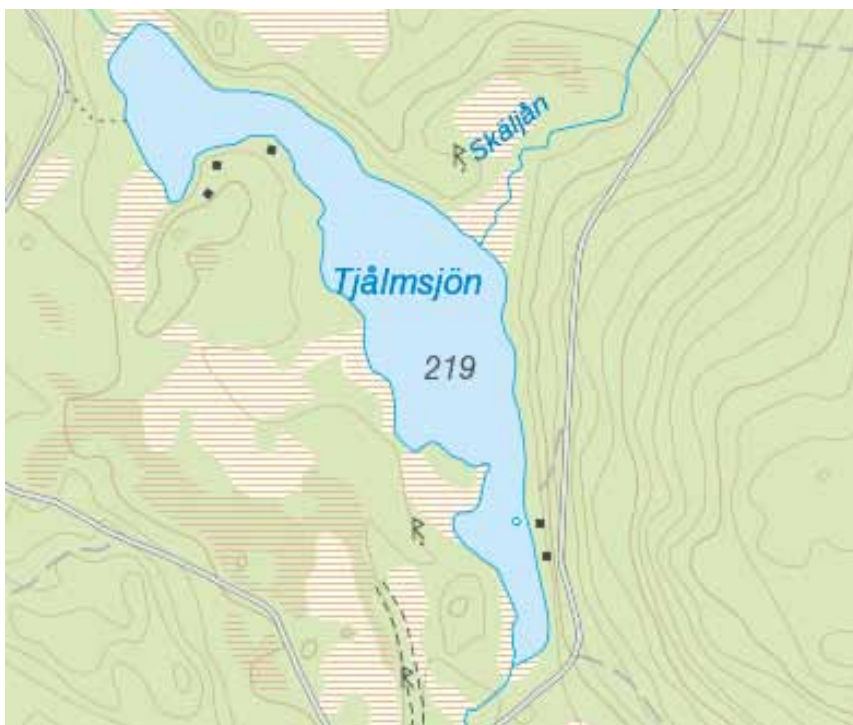
Troligast är att förleden stått i nominativ singularis, dvs. **Tjåelmiejaevrie* och att förleden syftat på de många sunden i denna del av Storsjön och namnet helt enkelt syftat på denna del av Storsjön. Detta namn har sedan sammandragits till ett **Tjåelmare* eller **Tjåelmere* som har lånats in i det skandinaviska språket i området och man har uppfattat att namnet betecknar sundet mellan Bynäset och Andersön och lagt till efterleden *sundet*.

Tjålmsjön

Tjålmsjön ligger i Resele socken i Västernorrlands län i mitten av landskapet Ångermanland. Det äldsta belägget för namnet är från 1567 i formen *Kelmesiö tresk* (Johan Nordlander 1990: 28). Andra äldre belägg är *Kälmesiötresk* från 1569 (Nordlander 1990: 28), *Halmsjön* förmodligen från 1648 (LSA Y1), *Kielmsjön* från 1680 (LSA X9), *Kelmsjön* från 1685 (LSA Y11), *Kielmsjön* från 1714 (LSA X12), *KielmSiön* utan årtal (LSA X3), *Kiolmsjön* (22-RES-111). I OAU finns *Tjålmsjön* upptecknat av Geijer (1905) med uttalet /tjålmsjöön/ och av den samme (1924) /tjålmsjön/ (/tj/ uttalas som i *tjäder* med t-förslag, /å/ är ett kort å-ljud som i *gott* och /l/ uttalas som ett tjockt /l/) och av Sven Hiller (1933) normerat som *Tjolmsjön* i uppslagsformen med uttalet /sjålmsjöön/ (uttalat med /sj/ och /å/ är ett kort å-ljud som i *gott* och

tjockt /l/). Följande sekundärnamn bildade till primärnamnet *Tjålmsjön* finns: *Tjålmsjötjärnen* nordväst om primärnamnet, *Tjålmsjömyran* sydväst om primärnamnet, *Tjålmsjöberget* öster om primärnamnet och *Tjålmsjöån* rinnandes från Tjålmsjön söderut. Av dessa finns namnet *Tjålmsjötjärnen* upptecknat av Geijer (1905) med uttalet /tjålmsjötjääna/ (/tj/ uttalas som i *tjäder* med t-förslag, /å/ är ett kort å-ljud som i *gott* och /l/ uttalas som ett tjockt /l/) och av Hiller (1933) och normerat i uppslagsformen som *Tjolmsjötjärnen* med uttalet /sjålmsjösääna/ (uttalat med /sj/ och där /å/ är ett kort å-ljud som i *gott* och tjockt /l/), *Tjålmsjömyran* upptecknat av Hiller (1933) och normerat i pluralis i uppslagsformen för uppteckningen som *Tjolmsjömyrarna* med uttalet /sjålmsjömyyran/ (uttalat med /sj/ och där /å/ är ett kort å-ljud som i *gott* och tjockt /l/) och *Tjålmsjöberget* upptecknat av Hiller (1933) och normerat i uppslagsformen som *Tjolmsjöberget* med uttalet /sjålmsjöbärje/ (uttalat med /sj/ och där /å/ är ett kort å-ljud som i *gott* och tjockt /l/). Den förste som tolkade namnet *Tjålmsjön* var Nordlander (tolkat någon gång mellan 1892-1905, utgiven 1990: 28) som skriver "man kan gissa på: lapska *tjålme*, sund; *tjalme*, öga eller – om sjöns utseende ger skäl därtill – *tjalmes*, våmb". Den andre att tolka *Tjålmsjön* var Karl-Hampus Dahlstedt (1984: 22) som skriver att "[e]tt otvetydigt samiskt sjönamn föreligger i *Tjålmsjön*" och att "*Tjålmsjön* är uppenbart försvenskat från sa. *Tjoålmie-jaavrie* "Sund-sjön"". Dahlstedt (1984: 22) skriver vidare att skrivningarna med /e/ eller /ä/ i första stavelsen dominerar långt in på 1700-talet och att skrivningarna med /o/ först dyker upp på en karta över Norrtannflo by 1693. Jag har ovan redan nämnt att stavningsformerna kan variera en del i äldre belegg, men att även dessa belegg visar på stor variation och på fonologisk instabilitet och att det rör sig om substratnamn (Se Aikio 2007: 190). Dahlstedt (1984: 22) skriver att sjön "har två typiska sund".

Sjön är bara 1,5 kilometer lång och har ett eller två sund (ett sund om man ser den södra delen som en vik). Den svenska namnformen pekar på att förleden i det åselesamiska, dvs. skogsumesamiska, ursprungliga namnet bör ha stått i nominativ singularis och att det åselesamiska namnet bör ha varit **Tjålmmiejávurrie* senast på 1800-talet (jfr. med konsonantkombination /lm/ utan inskottskonsonaten /b/ i det åselesamiska materialet insamlat 1818-1862 i Nensén R 649)

Illustration 7. Tjålmsjön. Det norra sundet är ett tydligt sund, men det södra inte är så framträdande då sjön smalnar av vid sitt utlopp. Jag anser att det nog även skulle gå att anse att sjön bara har ett sund. Kartutsnitt ur Topografiska kartan. © Lantmäteriet 2018. Medgivande I 2009/0714.

och tidigare ha varit **Tjålbmiejávrrie*. Om förleden i åselesamiskan stått i nominativ singularis så pekar detta på att sunden inte verkar ha varit viktiga och förmodligen inte varit namngivna, utan namnet har betytt "sjön med ett eller flera sund". Detta skulle då stämma med hur det är för levande samiska ortnamn innehållandes den samiska namnleden för 'sund', där mindre sjöar inte alls verkar ha namn på sunden, åtminstone inte utsatta på kartor eller upptecknade. Detta är logiskt med tanke på sundet i en liten sjö förmodligen bara refereras till "sundet i X-sjön" och inte behöver ha ett särskilt namn för att åtskilja det från ett annat sund. Men i större sjöar och vattendrag, där

det ofta finns flera sund så har det funnits ett behov av att namnge dessa för att kunna skilja dem åt. Vid förekomst av flera sund i mindre sjöar så har dessa legat så pass nära varandra att man förmodligen har skiljt dem åt om behovet funnits genom att säga "det större sundet i X-sjön" osv. De ovan nämnda sekundära namnen ser alla ut att vara myntade av svenskspråkiga med utgångspunkt i primärnamnet. Det är förvisso inte omöjligt att något eller några av namnen även haft åselesamiska namn där förleden *Tjålmmie-* ~ *Tjålbmie-* har ingått. Om dessa sekundärnamn skulle ha varit inlånade till svenskan så hade t.ex. namnet för *Tjålmsjön* sannolikt varit **Tjålmmjaur(e)ån* eller **Tjålmmån* och inte *Tjålmsjön*. Flemström (1983: 107) nämner också *Tjålmsjön* och dess betydelse 'sundsjön' i samband med att han tolkar namnet *Kjalmarsundet* (se ovan).

Tjølmansjön

Tjølmansjön ligger i Åsele socken i Västerbottens län i sydligaste delen av landskapet Lappland. Nordost om *Tjølmansjön* ligger *Tjølmankullen*, sydost om *Tjølmansjön* ligger *Tjølmanberget*. Det äldsta belägget är i Gn blad 54 (1907) i formen *Tjølmansj*. I OAU finns *Tjølmansjön* upptecknat av Lisa Lidberg (1938) med uttalet /tjoolmansjöön/ (/tj/ uttalas som i *tjäder* med t-förslag, /o/ uttalas som /o/ i *god* och /l/ uttalas som ett tjockt /l/). Även Sigvard Sjölund (1934) har en uppteckning för *Tjølmansjön*. Sjölund har likadant uttal i sin uppteckning som Lidberg. Lidberg (1938) har i en uppteckning den normerade uppslagsformen *Tjølmankullarna*, dvs. i pluralis, med uttalet /tjoolman-kulla/ (/tj/ uttalas som i *tjäder* med t-förslag, /o/ uttalas som /o/ i *god* och /l/ uttalas som ett tjockt /l/). Detta namn bör syfta på den nutida *Tjølmankullen* och det nutida *Tjølmanberget*, eller om uppteckningsformen egentligen är i singular bara på *Tjølmankullen*. Lidberg (1938) har även en uppteckning med ett *Tjølmanmyran* med uttalet /tjoolmanmyra/ (/tj/ uttalas som i *tjäder* med t-förslag, /o/ uttalas som /o/ i *god* och /l/ uttalas som ett tjockt /l/). På uppteckningskortet har Lidberg skrivit "myr vid Tjølmansj[ön]", dock utan att ange vilken myr hon menar. På moderna kartor finns det en stor myr norr om *Tjølmansjön* och en mindre öster om *Tjølmansjön* mellan *Tjølmankullen* och *Tjølmanberget* som sträcker sig till ett litet tjärn. Även

sydväst om sjön finns en liten myr. I en kommentar på uppteckningskortet för Tjolvansjön skriver Lidberg "Tjolvansjön betyder 'Den dödes sjö'" och "Förleden Tjolman är lapskt". Lidberg har fel gällande betydelsen för sjön i fråga. Det är *Kalmsjön* 1,1 km öster om den nutida utbredningen för Tjolvansjön på andra sidan Tjolvankullen som har en förled som kommer av ett samiskt ord med sådan betydelse. Collinder (1964: 77) skriver att betydelserna för *kal'me* (hans samiska normering) i ortnamn är 'ställe, där någon förolyckats och sedan blivit funnen död; plats där ett lik fått ligga en längre tid obegravet; grav (ej på kyrkogård), där någon förolyckad blivit nedgrävd utan jordfästning'. Det långa /o/:et i uttalet i uppteckningarnas första stavelse är oväntat och skulle kunna peka mot ett samiskt ord som i fjällumesamiskan skrivs *tjualmma* och i skogsumesamiskan *tjualbma* och betyder 'knut'. I ortnamn kan motsvarande ord i nordsamiskan, *čuoľbma*, även betyda 'plats där älvar rinner åt olika håll, trots att det inte finns någon tydlig vattendelare; (i pluralis) backar mellan två berg; ett mellan två sjöar liggande ede, över vilket färdväg går längs strömmen' (Collinder 1964: 229). Dock skriver Collinder (1964: 229) att dessa betydelser som finns i nordsamiskan inte finns från lulesamiskan och söderut, utan där är ordets betydelse endast känd som 'knut'. Vid *Tjolvansjön* rinner heller inte vattendragen åt olika håll, utan två vattendrag rinner ihop, vilket gör att namnet sakligt sett inte kan ha att göra med denna betydelse. Inte heller finns och ser inte heller ut att ha funnits något ede mellan Tjolvansjön och någon annan sjö i närheten. Jag anser att *Tjolvman*-namnen inte heller kan ha något att göra med betydelserna i de nordsamiska ortnamnen och att förledens betydelse på samiska är 'sund' även om första stavelsens vokal är ett långt /o/.

Vid en första anblick på kartor ser det ut som om det enda möjliga sundet bakom förleden *Tjolv-* skulle vara ett numera uttorkat sund, numera myr, öster om Tjolvansjön, mellan denna sjö och en namnlös tjärn mellan Tjolvankullen och Tjolvmanberget.

Jag lyckades dessvärre bara hitta ett sund med ett samiskt namn, där sundet mera var som en vik; Det lulesamiska *Vuoskuntjoalmmie* i Jokkmokks socken, vars svenska namn är *Abborrsundet*. Detta viklikande sund är dock inte ett sund i en sjö utan en vik av Lilla Luleälven. Tidigare har Dálvadisjåhkå/Talvatisbäcken som rinner ner i

Illustration 8. Tjolmansjön, Tjolmankullen och Tjolmanberget. Här ser man att myren ligger mellan Tjolmankullen, Tjolmanberget och Tjolmansjön. Den namnlösa tjärnen öster om Tjolmansjön ser ut att förut ha varit sammanbunden med Tjolmansjön genom ett smalt sund eller så har myren tillsammans med tjärnen varit en vik av Tjolmansjön. Kartutsnitt ur Topografiska kartan. © Lantmäteriet 2022. Medgivande I 2009/0714.

Vuoskuntjoalmme/Abborrsundet även runnit direkt ut i Lilla Luleälven och Notudden mellan Vuoskuntjoalmme och Lilla Luleälven har påmint om en ö, men Vuoskuntjoalmme har ändå varit mera av en vik. Sundtjärnen vid Auktsjaur i Arvidsjaurs socken med sundet som en vik påminner om sundet/viken mellan Tjolmankullen och Tjolmanberget. Jag har hittat flera sjöar i Finland med finska namn som påminner om sundet/viken mellan Tjolmankullen och Tjolmanberget bl.a. Salmijärvi, där *salmi* betyder 'sund' och *järvi* 'sjö', i Kuhmoins kommun i Mellersta Finlands län, som är formmässigt snarlik Tjolmansjön om man tänker sig att området för myren mellan Tjolmankullen och Tjolmanberget tidigare har legat under vatten. Myren öster om Tjolmansjön ligger dock på mellan 314 och 317 meters höjd medan nivån för vattenytan för den namnlösa tjärnen ligger på 317 meters höjd, medan Tjolmansjön ligger på 313 meters höjd.

Sverker Sörlin visar på en karta (1981: 215) att Tjolmansjöns utlopp

i sydväst är uppdämt och namnet för denna fördämning anger han som *Tjormdammet*, dvs. med <r>. Sörlin skriver (1981: 223) angående flottning att "[d]en 20 går rumpan ner i Tjorman (som på ekonomiska kartan kallas Tjolmansjön). Dagen därpå, en riktig sommar dag, tog man timret över Tjorman. I änden av den sjön fanns det också ett damm...". Därifrån flottades timret vidare ner till Ångermanälven (Sörlin 1981: 224). Med tanke på att myren och den namnlösa tjärnen öster om Tjolmansjön ligger på mellan 314 till 317 meter över havet så måste sjön tidigare även ha sträckt sig dit för att ett sund ska formas eller en smal vik eller en avsmalnande del av sjön. Sjöns samiska namn bör i så fall vara myntat när dammen fanns och det var en högre vattennivå i sjön och myren och den namnlösa tjärnen låg under vatten. Men detta förutsätter att flottare, förmodligen svenskar, byggt dammen och sedan att åselesamer namngett sjön och att flottarna sedan lånat in det åselesamiska ortnamnet. På en flygbild från ca 1960 ser delar av Tjormdammet ut att finnas kvar medan på moderna flygbilder syns inga rester av någon damm (se Lantmäteriets e-tjänst *Min karta* för flygbilderna). Enligt Harald Wik (1950: 54) började man med flottning i Ångermanälven på 1740-talet. Om det är så att dammen var bygd i och med att man började med flottning till Ångermanälven på 1740-talet och att namnet på sjön först då skulle vara myntat av åselesamer så skulle det samiska namnet vara ganska modernt, dvs. först från 1740-talet eller senare. Men det är inte särskilt sannolikt att svenskar först byggt dammen och sedan att samer namngett sjön och att svenskar sedan ganska direkt har lånat namnet. Dessutom måste ju åselesamerna i området redan ha haft ett (äldre) namn på sjön, som de ersatte med det nya namnet. Det är då troligare att namnet inte alls har något att göra med att sjön var uppdämd.

Landhöjning är en möjlighet som skulle kunna förklara att myren och den namnlösa tjärnen öster om Tjolmansjön ligger på mellan 314 till 317 meter över havet, medan Tjolmansjöns vattennivå ligger på 313 metershöjd. I samband med att jag undersökte tätortsnamnet Kåge i Kågedalens socken nere vid kusten i Västerbotten (se Lundqvist 2021) såg jag att land höjts hela 4-5 meter sedan 1550-talet i Kåge. Jag har dock svårt att tänka mig att landhöjningen i/vid Tjolmsjön över 10 mil från kusten varit hela fyra meter. Dock så finns det en liten myr sydväst om Tjolmsjön ca 100 meter norr om Tjolmsjöns

utlopp i Idvattenbäcken. Denna myr har ett tydligt sund mellan myren och den nutida sjön och myrens höjd över havet är 314 meter. Myren norr om Tjolvansjön och väster och norr om Tjolvankullen, vilken det övre loppet av Idvattenbäcken rinner igenom liksom bäcken som rinner från Kalmsjön har en höjd över havet på 313 och 314 meter. Väster och norr om Tjolvankullen framgår det tydligt att det funnits sund när myrens 313 meters nivå stått under vatten, liksom även för 314 meters nivån (se illustration 8 ovan för dessa sund). Med tanke på att den nutida vattennivån för sjön är 313 meter (denna höjd på vattennivån är avrundad och höjden är även beroende på vattenståndet vid olika årstider) och myrens höjd över havet är (avrundad till) 313 meter över havet så bör det inte vara länge sedan sunden norr om den nuvarande sjön var vattenfyllda. Det är inte heller orimligt att sunden i myrarna på 314 meters höjd över havet tidigare har varit vattenfyllda sund men som p.g.a. landhöjningen blivit myrar.

De ovan nämnda namnformerna *Tjorndammet* och *Tjorman*, som har /r/ i stället för /l/ är intressanta. Det finns exempel i de samiska språken på växling mellan /l/ och /r/ (se bl.a. Wiklund 1891: 151, Aikio 2020: 8). Detta förekommer också i syd- och umesamiskan, t.ex. för det samiska ordet för 'armbåge'. I umesamiskan är den gängse formen med /l/ i tredje stavelsen, vilken är normerad som *gardnjiele* och *gargnjiele* 'armbåge' beroendes på dialekt, medan i sydsamiskan är den gängse formen med /r/ och normerad som *gerngere* och *gernjere* 'id.', medan umeamiskan i Ullisjaur, södra Tärna och norra Tärna har /r/ som i sydsamiskan. Den sydligaste sydsamiskan i Jämtland och Härjedalen kan även ha /l/ som umesamiskan. (se Calleberg 22480, Hasselbrink 1981–1985: 565, Moosberg 16775, 16776, 16777, Schlachter 1958: 44 och Sköld 25660) I pitesamiskan vars form är *gárgñjel* 'id.', liksom i lulesamiskan tycks bara ordet förekomma med /l/, *gárgñjel* 'id.' (se Wilbur 2016: 43, Grundström 1946–1954: 176), medan i nordsamiskan förekommer former med /l/, *gardñjil* och *gargñjil* 'id.', men också med /r/ i den östligaste nordsamiskan, *gaigñjir* 'id.' (se Nielsen 1932–1962: 19, 49). Tydligt har de övriga östsamiska språken /l/ i tredje stavelsen i orden för 'armbåge', medan den östsamiska skoltsamiskan har växling mellan /l/ och /r/ (Collinder 1977: 110, Lehtiranta 2001: 42–43).

Med tanke på att konsonanternas kvalitet i den konservativare

skogsumesamiskan och den sydliga sydsamiskan i Jämtland och Härjedalen ofta är bevarad, så bör /l/ i tredje stavelsen vara äldre än /r/ och förekomsten av /r/ i de fjällumesamiska gränsdialekterna bör vara en senare utveckling p.g.a. sydsamisk påverkan. I den skogsumesamiska gränsdialekten åselesamiskan är formen *karnjere* 'id.' (se Nensén R 649: 123), vilken också måste vara resultatet av sydsamisk påverkan. Den stamsamiska formens konsonant i tredje stavelsen för 'armbåge' är mycket riktigt rekonstruerad med */l/, **kernēlē* (se Lehtiranta 2001: 42), medan konsonanten i den tredje stavelsen i det östersjöfinska stamspråkets rekonstruerade form är /r/ (Álgu), liksom det finsk-permiska stamspråket (Sammallahti 1988: 544), liksom i det finsk-ugriska stamspråket (Sammallahti 1988: 544). Detta borde innebära att konsonanten i den tredje stavelsen i det finsk-samiska stamspråket har varit */r/ och att den först utvecklats till */l/ i stamsamiskan, vilket förts vidare till de samiska språken när stamsamiskan delade på sig och sedan har detta */l/ senare i central och nordlig sydsamiska utvecklats till /r/ och som ovan sagt har den nordliga sydsamiskan därefter påverkat umesamiskans gränsdialekter. Att den tredje stavelsens /l/ utvecklats till /r/ i den östligaste nordsamiskan och även åtminstone i någon av de skoltsamiska dialekterna (dock oklart vilken, se Collinder 1977: 110) bör ha varit en lokal utveckling i området. Jag tror inte att en alternativ möjlighet skulle vara att den tredje stavelsens konsonant varit */r/ i stamsamiskan och att den utvecklats till /l/ senare i de olika samiska språkgrupperna eller i de samiska språken, eftersom /r/ som sagt i umesamiskan bara förekommer i de umesamiska gränsdialekterna (inkl. åselesamiskan) och inte förekommer i den sydligaste sydsamiskan.

I nordsamiskan finns (eller fanns) det växling mellan /lm/ och /rm/ i åtminstone ett ord, *čalmmas* och *čarmmas* 'nätmage' (se Wiklund 1890: 154 och 1891: 151). Växlingen i detta ord verkar inte finnas i de andra samiska språken, jfr bl.a. med lulesamiskans *tjalmas* 'id.', umesamiskans *tjalmas* 'id.' och sydsamiskans *tjalmese* 'id.'. Frågan är om sådan växling fanns i åselesamiskan med tanke på formerna för 'armbåge' ovan och om de ovan nämnda namnformerna *Tjorman* och *Tjormdammet* egentligen är till svenskan inlånade växlingsformer till *Tjolman*-namnen och att det bakom primärnamnet *Tjolvansjön* och kortformen *Tjorman* för denna sjö skulle ligga åselesamiska former

som **Tjålmmiejávrrrie* och **Tjårmmiejávrrrie*? En annan möjligt skulle vara att det bakom *Tjorman* och *Tjorndammet* skulle ligga ett åselesamiskt *tjurmma* 'fjolårskalv'. Frågan skulle i så fall vara om sjön är primärnamnet eller något av bergen? Ett spørsmål är om dessa åselesamiska namn med förleden **tjurmma-* bland samerna skulle ha varit folketymologier eller missuppfattningar av namnen med förleden **tjålmmie-*, eller tvärtom? Jag har inte hittat att det i de svenska dialekterna i området skulle finnas växling mellan /lm/ och /rm/, så jag utesluter att denna växling skulle vara en naturligt uppkommen form i de svenska dialekterna i området efter inlånandet till svenskan. Dock skulle det nog vara möjligt att det skulle kunna röra sig om någon felhörning bland de svensktalande. Men i genomgången av namnet *Kjalmarsundet* ovan pekade jag på att det fanns variation mellan /lm/ och /rm/ i uttalet av detta samiska substratnamn i uppteckningar av Bucht (1923 & 1927) med uttalet /tjalmasjonne/ eller /tjårmarsjonne/. Förmodligen kan det vara frågan om påverkan av den andra stavelsens /r/ i den sistnämnda uppteckningen som regressivt påverkat /l/ i konsonantkombinationen /lm/ till att bli /rm/. Något annat /r/ finns inte i det ovan nämnda nordsamiska *čarmmas* 'nätmage', vilket pekar på att denna växling även kan uppstå utan att /r/ finns på annat ställe i ordet. Om det inte är frågan om någon skandinavisk felhörning för formen /tjårmarsjonne/, så bör den ju denna växling även ha funnits i samiskan vid Östersund, förmodligen sydsamiska, vilket pekar på att /lm/ och /rm/-växling även har förekommit i sydsamiskan och även kan ha förekommit i den skogsumesamiska dialekten åselesamiskan.

Uttalet av de svenska *Tjolman*-namnen är som sagt /tjoolman-/ med långt /o/ (som i *god*) i första stavelsen. Vokalens längd och kvalitet för de svenska *Tjorm(an)*-namnen vet vi inte. De umesamiska orden för 'sund' uttalas i de skogsumesamiska dialekterna med kort /å/, som i svenskans *gott* (se Calleberg 22480) och med halvlångt /å/ i de fjällumesamiska dialekterna (se Moosberg 16776 och 16777), medan i den umesamiska dialekten i Ullisjaur och den fjällumesamiska i södra Tärna (se Calleberg 22480, Moosberg 16775) är uttalet diftongen /uo/ liksom i sydsamiskan (se Ruong 16771), eller ett kort eller halvlångt /å/ i sydsamiskan (se Wiklund 2907). Det svenska uttalet kan således peka på både det syd- och umesamiska ordet för 'sund'.

Det umesamiska uttalet av vokalen i första stavelsen för orden med betydelsen 'fjolårskalv', normaliserade som *tjurmma* i umesamiskan, är korta /o/ (som i Olle) (se Moosberg 16775 och 16777), liksom i sydsamiskan (se Wiklund 2907), där normaliseringen är *tjorme*. Vokallängden i första stavelsen för dessa samiska ord är alltså inte samma som för de svenska *Tjolman*-namnen, dvs. /tjoolman-/ , medan längden för de svenska *Tjorm(an)*-namnen vet vi som sagt inte.

En intressant sak är att formen *Tjormdammet* inte har ändelsen <an> så som för *Tjorman*. Detta skulle kunna peka på att det rör sig om en svensk -an-ändelse, en ändelse som ofta läggs till svenska sjönamn när de förkortas. Det skulle förvisso inte vara omöjligt att det bakom de svenska namnen *Tjorman* och *Tjormdammet* skulle ligga genitiv singularis formen *tjurman* av det åselesamiska *tjurmma* och att det åselesamiska namnet för t.ex. sjön från början varit **Tjurman-jávrrie*, men betydelsen blir lite konstig; 'sjön där den där bestämda eller kända fjolårskalven gjorde något (t.ex. gick ner sig)'. Snarare skulle det åselesamiska namnet vara i nominativ singularis och snarare borde något av bergen vara den primära namnbäraren; **Tjurm-mavárrie*, med betydelsen 'berget där det brukar uppehålla sig fjolårskalvar'. Intressant är att alla *Tjolman*-namnens förleder har ändelsen <an>, vilket skulle kunna peka på att förleden i det ursprungliga åselesamiska primära namnet, som bör ha varit för sjön, har stått i genitiv, dvs. **Tjålmienjávrrie*. Betydelsen skulle då ha varit 'sundets sjö' dvs. "sjön med ett känt och/eller viktigt och/eller namngivet sund". Med tanke på att det inte är en jättestor sjö och att sjön samtidigt bör ha haft flera sund så är ju frågan om något sund verkligen har varit så pass stort eller anmärkningsvärt och/eller viktigt för att det ska generera ett namn där för leden står i genitiv. Jag tror inte det. En möjlighet är att det ursprungliga åselesamiska primärnamnet med förleden i nominativ singular, **Tjålmmejávrrie*, lånats in i svenskan som **Tjolmsjön* genom att man översatt efterleden och att de övriga inlånade sekundärnamnen från början varit **Tjolmberget* och **Tjolmkullen* (om nu dessa är inlånade från åselesamiskan och inte svenska konstruerade sekundärnamn) men att man sedan förkortat **Tjolmsjön* och lagt till den svenska -an-ändelsen och skapat formen **Tjolman* och att sekundärnamnen förändrats till de nuvarande namnen *Tjolmanberget* och *Tjolmankullen* i analogi med sjönamnet och att sjön

därefter i analogi med dessa sekundärnamn förändrats till det nuvarande namnet *Tjölmansjön*, dvs. fick efterleden *-sjö* tillagd. Det är väl förvisso heller inte omöjligt att man till kortformen **Tjolman* först har lagt till efterleden *sjön* och fått den nuvarande formen *Tjölmansjön* och att detta namn för sjön sedan har påverkat sekundärnamnen **Tjolmberget* och **Tjolkullen* att i analogi med sjönamnet bilda de nuvarande formerna *Tjolmanberget* och *Tjolkullen*. Denna utveckling kan jämföras med det på kartor förekommande i sydsamisk form normaliserade sjönamnet *Vierbkejaevrie* i Stensele socken i Västerbottens län i landskapet Lappland, vars fjällumesamiska normaliserade form, som egentligen är den korrekta, borde vara *Veürkkajávrrie*. Den sydsamiska förleden *vierbke* och umesamiska *veürkka* betyder 'håljärn; holkyxa'. Sjöns svenska namn är *Inre Verkansjön* och man bör ha lånat det samiska namnet och översatt efterleden och skapat formen **Verksjön* och sedan förkortat formen och lagt till en svensk *-an*-ändelse och skapat kortformen **Verkan* som namn på sjön och därefter återigen lagt till efterleden *-sjön* (och vid någon tidpunkt även bestämningsleden *inre*) och skapat det nuvarande svenska namnet *Inre Verkansjön*.

Slutsatsen av resonemanget ovan är att jag anser att det är troligast att det primära namnet i namnklustret bör ha varit ett åselesamiskt **Tjålmmiejávrrie*, med förleden i nominativ singular, och att namnet syftat på de många sunden i sjön. Ifall de andra namnen i klustret är inlånade från åselesamiskan, som var en skogsumesamisk dialekt, så kan de normaliserade formerna för dessa namn (här rekonstruerade med förlederna i nominativ singularis) ha varit **Tjålmmiediävová* bildat till *diävová* 'kulle' för *Tjolkullen*, **Tjålmmievárrie* bildat till *várrie* 'berg' för *Tjolmanberget* och **Tjålmmiejeäggie* bildat till *jeäggie* 'myr' för *Tjollanmyran*.

Sammanfattning

Jag har i denna artikel tolkat sex svenska ortnamn/ortnamnskluster som jag menar är syd- eller åselesamiska, dvs. skogsumesamiska, substratnamn, med betydelsen 'sund' i landskapen Härjedalen, Jämtland, Ångermanland och Lappland och genom diskussion och exempel visat på den formmässiga variationen bland dessa sund och samiska

sund över huvud taget med utgångspunkt i dessa sex substratnamn. Slutsatsen är att lokaler som bär eller har burit samiska primärnamn där en namnled betyder 'sund' kan vara sund i vattendrag så som *Sundet* vid *Skjolmberget*, sund på vardera sidan om öar i vattendrag, så som sunden runt Ortholmen vid *Tjolmberget*, sund på vardera sidan om öar i sjöar, så som sundet eller sunden *Gierggetjoalmme*, vilket förmodligen är namnet på sunden på båda sidorna om en ö, bebyggelsenamnet *Tjälmie/Tjolmen*, vilket är oklart om det från början syftat på ett av sunden *Lillesundet* och *Storsundet* på var sida om ön *Tjolmbolmen* i sjön Åanghkejaevrie/Unkervattnet eller på båda två. Vidare kan samiska 'sund' vara namngivna sund på vardera sidan om större öar, så som sunden *Suojnnetjoalmme/Hösundet* och *Gierggetjoalmme/Stensundet* på vardera sidan om ön Storholmen. Ortnamn med den samiska namnleden för 'sund' kan också vara namn på mindre sjöar med ett eller två sund så som *Tjålmsjön*, mindre sjöar med flera sund så som *Tjåålmere* och *Tjolmansjön* och namn med den samiska namnleden för 'sund' kan också ha syftat på delar av stora sjöar med många sund, så som *Kjalmarsundet*. Ett samiskt 'sund' kan även vara en ström vattendel, t.ex. sundet *Lenesčoalbmi/Strømmen* mellan de större sjöarna Davit Lenesjávri/Leinavatn och Lulit Lenesjávri/Leinavatn, liksom ett strömt sund på en sida om en större ö i ett vattendrag, så som sundet vid platsen för det nuvarande *Tjaldalen*. Ett samiskt 'sund' kan dock inte ha några forsar. Vidare kan ett samiskt 'sund' vara ett vikliknande sund i ett vattendrag så som *Vuoskuntjoalmme/Abborrsundet*. Samiska 'sund' kan också vara korta å- eller älv-liknande sund så som *Reärvdduotjålbmie/Reutosundet* (ca 715 meter långt) och *Čoalbmi/Nordeiva* (ca 550 meter långt), vilka tydligen är för korta för att de på samiska skulle namnges som 'å' eller 'älv'. Samiska 'sund' verkar inte ha någon längdbegränsning utan de kan vara mycket korta, så som det umesamiska *Jäbmegetjålbmie/Dödmanssundet*, som bara är ett ca 294 meter långt sund i en vik av Skellefteälven, eller mycket långa, åtminstone i havet mellan öar, så som sundet *Čoalbmi/Kjølmanen*, som är över sju kilometer långt.

Noter

- ¹ Ett substrat är en språklig påverkan på ett dominant språk från ett icke-dominant språk, vilket ofta är ett språk som håller på och tappar talare eller som har försvunnit (se bl.a. Robert McColl Millar 2007: 389). Substratnamn är således namn från ett försvunnet eller icke-dominant språk som lånats in i det numera dominerande språket.
- ² Lantmäteriets söktjänst Sök ortnamn, på: <https://ortnamn.lantmateriet.se/>
- ³ Jag använder mig av begreppen skandinavisktalande och längre ner även skandinaviska språket för att slippa ta ställning till om dessa talat norska eller svenska.
- ⁴ Ett stort tack till Lennart Dehlin på Lantmäteriet som tillhandahöll Upplägningskalken och för ett mycket givande samtal om Tjälmdalen.
- ⁵ Ett stort tack till min kollega Anna Westerberg på Institutet för språk och folkminnen för hjälp med spörsål angående vokalutvecklingen i området.
- ⁶ Jag räknar inte upp de talrika syd- och umesamiska namnledningarna för olika typer dalar, då det inte spelar någon roll för mitt resonemang.

Källor och Litteratur

- 22-RES-111 = Lantmäterimyndighetens arkiv. Storskifte. *Charta öfver Mo Bys skog och mark uti Resele Socken. Väster-Norrlands Län och Södra Ångermanlands Härad*. Författad til Storskifte År 1792 av Olof Sundius.
- Aikio, Ante, 2007: The Study of Saami Substrate Toponyms in Finland. I: *Onomastica Uralica 4. Borrowing of Place Names in the Uralian Languages*. Edited by Ritva Liisa Pitkänen, Janne Saarikivi. Helsinki.
- Aikio, Ante, 2020: Loanwords from unattested Nordic source forms in Saami: I: *Finnisch-ugrische Forschungen, Band 65*. Zeitschrift für finnisch-ugrische Sprach- und Volkskunde. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki. S. 5–54.
- Álgu = Álgu: Etymological database of the Saami languages.
På: <https://kaino.kotus.fi/algui/index.php?t=etusivu&kkieli=en>
- Behm, A.[lbrecht] E.[manuel], 1924: Beskrivning öfver Frösö socken i Jämtland. I: *Jämten (18)*. Heimbygdas förlag, Östersund.
- Calleberg 22480 = ULMA 22480: Calleberg, C. Axel, *Uppteckningar på lapska [från Malå, Malmesjaur, Ullisjaur och Sorsele]*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Collinder, Björn, 1964: *Ordbok till Sveriges lapska ortnamn*. Kungliga ortnamnskommissionen, Uppsala.
- Collinder, Björn, 1977: *Fenno-ugric vocabulary – an etymological dictionary of the Uralic languages*. Second Revised Edition. A handbook of the Uralic languages 1. Helmut Buske Verlag, Hamburg.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1984: Finska ortnamn mitt i Ångermanland. I: *Namn och bygd* 72. Gustav Adolfs akademien, Uppsala. S. [18]–58.
- Ekonomiska kartan 17E 6–7 i-j Handsjön, 1971. Rikets allmänna kartverk, Stockholm.

- Flemström, Bertil, 1983: *Ortnamn i Jämtland*. AWE/Geber, Stockholm.
- Gn = Generalstabskartan: *Generalstabens karta över Sverige, norra delen*. 1827–1979. Rikets allmänna kartverk, Stockholm.
- Grundström, Harald, 1946–1954: *Lulelappsk ordbok – Lulelappisches Wörterbuch*. Lundequistska bokhandeln, Uppsala.
- Hasselbrink, Gustav, 1981–85: *Südlappisches Wörterbuch*. 1–3. Skrifter utg. genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, Uppsala.
- Holm, Olof, 2017: Namnet *Andersön* i Storsjön i Jämtland – förhistoriskt eller medeltida? I: *Mellannorrland i centrum – Språkliga och historiska studier tillägnade professor Eva Nyman*. Red. Lars-Erik Edlund & Elżbieta Strzelecka under medverkan av Thorsten Andersson, Umeå. S. 257–266.
- JHD = Jämtlands och Härjedalens diplomatarium, utg. av Jämtlands biblioteks diplomatariekommitté. I:1–3, Uppsala 1943–56.
- Kartplatsen*. Lantmäteriverket. På: <https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/?lang=sv>
- LMA 23-Rät-49 = Lantmäterimyndigheternas arkiv. 23-Rät-49. Laga skifte. 1871. *Karta ut i zinne delar öfver Rätans bys utegor*.
- KrA, XX, N:o 4 = Krigsarkivet. Karta XX, N:o 4. 1645. [se i OAU]
- Lehtiranta, Juhani, 2001: *Yhteissaamelainen sanasto*. SUST 200. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki.
- LSA X3 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta X3: utan årtal, "*Ångermanland*".
- LSA X9 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta X9: 1680, *Special Geographisk Charta aff Ångermannelande*.
- LSA X12 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta X12: 1714, *Charta Öfwer Ångermanlandh*.
- LSA Y1 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y1: 1648?, "*Karta*".
- LSA Y3 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y3: utan årtal, "*Hälsingland, Medelpad, Ångermanland, Härjedalen och Gästrikland*".
- LSA Y4 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y4: utan årtal, "*Jämtland, Medelpad, Ångermanland, Härjedalen och Hälsingland*".
- LSA Y9 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y9: 1664, *Tabula Geographica öfwer berredablen*.
- LSA Y11 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y11: 1685, "*Lådakt, över Jämtland och Härjedalen*".
- LSA Y13 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y13: 1720, "*Jämtland och Härjedalen*".
- LSA Y17 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y17: 1766, *Charta öfwer Storsjön*.
- LSA Y28 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y28: 1801, *Charta öfwer Herjedalen*.
- LSA Y34 = Lantmäteristyrelsens arkiv. Karta Y34: 1848, *Karta öfwer Storsjön*.
- Lundqvist, Björn, 2020: Rödhågna – Riddovardo i Vemdalens socken i Härjedalen. I: Staffan Nyström, Svante Strandberg & Mats Wahlberg (red.), *Namn och Namnvärd. Vänskrift till Annette C. Torenssjö*. Uppsala universitet, Uppsala. S. 89–96.
- Lundqvist, Björn 2021: Datering av myntandet av tre samiska substratnamn i Västerbotten genom landhöjning. I: *Thule – Kungl. Skytteanska Samfundets Årsbok 2021*. Kungl. Skytteanska Samfundet, Umeå. S. 79–135.

- McCall Millar, Robert, 2007: Trask's historical linguistics. 2nd edition. Revised by Robert McColl Millar. Hodder Arnold, London.
- Min karta*. Lantmäteriet. På: <https://minkarta.lantmateriet.se/>
- Modin, Erik, 1949: *Härjedalen ortnamn och bygdesägner*. 3:e upplagan: Söderquist, Sveg.
- Moosberg 16775 = ULMA 16775: Moosberg, Nils, *Uppteckningar gjorda sommaren 1917 i Fjällstugan vid Krutvattnet (Norge) efter Sara Andersdotter (Sjuls Anders Sara) född i Ullisjaure 1844, sedan ung. 40 år bosatt i Björkvattnet, Tärna*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Moosberg 16776 = ULMA 16776: Moosberg, Nils, *Uppteckningar gjorda sommaren 1918 i Umasjö efter Anna Magdalena Persdotter, född i Fjällsjö 1842, sedan 30 år bosatt i Boksjön*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Moosberg 16777 = ULMA 16777: Moosberg, Nils, *Uppteckningar gjorda i Sorsele sommaren 1919 av N. Moosberg. Meddelare Brita-Stina Larsson, Johan Ludvig Gran och Maria Albertina Sjulsson*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Nensén, Jonas A.: (R 649). På: <http://janensen.ub.umu.se/sok/show.php?id=1657>
- Nielsen, Konrad, 1932–1962: *Lappisk ordbok – grunnet på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino*. Aschehoug, Oslo.
- Nordlander, Johan, 1990: Norrländska samlingar – Första serien. Johan Nordlander sällskapet, Umeå.
- Norgeskart. Kartverket. På: <https://norgeskart.no/#/?project=norgeskart&layers=1002&zoom=3&lat=7197864.00&lon=396722.00>
- OAU: Ortnamnsarkivet i Uppsala: *Ortnamnsregistret: Ortnamnsregistret vid Institutet för språk och folkminnen*, Uppsala.
- Rautio Helander, Kaisa, 1991: Sámegiel báikenamaid struktuvra ja dehálemos čoagginrávvagat. I: Hans Ragnar Mathisen (red.) *Sámi kulturmuittut. Báikenammačoaggima giebtagirji – Samiske kulturminner. Håndbok i stednavnregistrering med Rapport fra to seminarier*. I kommisjon på Keviselie forlag, Romsa/Tromsø.
- Ruong 16771 = ULMA 16771: Ruong, Israel, [*Sydsamisk ordsamling*], 1944, *Vilhelmina. Västerbottens län*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Sahlgren, Jöran, 1932: Skagershults sockens naturnamn. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv*. J. A. Lundell, Stockholm.
- Sammallahti, Pekka, 1988: Historical Phonology of the Uralic Language. I: *The Uralic Languages – Description, history and foreign influences*. Ed. by Denis Sinor. Handbuch der Orientalistik 8: Handbook of Uralic studies 1. Brill, Leiden.
- Schlachter, Wolfgang, 1958: *Wörterbuch des Waldlappen-dialekts von Malå und Texte zur Ethnographie*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XIV. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki.
- Sköld 25660 = ULMA 25660: Sköld, Tryggve, *Ordsamling från Arvidsjaur, Lappland, 1954*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Sök ortnamn*. Lantmäteriet. På: <https://ortnamn.lantmateriet.se/>
- Sörlin, Sverker, 1981: Flottnig i Västerbotten. I: *Västerbotten nr 3. 81*. Västerbotten: Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok, Umeå.

- Vattenkraft.info – info om svensk vattenkraft. På:
<https://vattenkraftinfo/?what=Ljusnan>
- Wik, Harald, 1950: Norra Sveriges sågverksindustri från 1800-talets mitt fram till 1937. *Geographica* (21). Lundequistska bokhandeln, Uppsala.
- Wiklund, Karl Bernhard, 1890: *Lule-lappisches Wörterbuch*. SUST I. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki.
- Wiklund, Karl Bernhard, 1891: *Laut- und Formenlebre der lule-lappischen Dialekte*. Göteborgs kungl. vetenskaps- och vitterhets-samhälles handlingar 25. Norstedt, Stockholm.
- Wiklund 2907 = ULMA 2907: Wiklund, Karl Bernhard, [*Sydsamisk ordsamling*], 1930. *Undersåker och Offerdals socknar, Jämtlands län*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Wilbur, Joshua, 2016: *Pitesamisk ordbok – samt stavningsregler*. Samica 2. Department of Scandinavian Studies, Freiburg.
- Zilliacus, Kurt, 2020: *Forska i namn*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.

Summary:

South and Ume Saami sounds - Referring and shape among South and Ume Saami substrate names

This article presents and discuss six examples of Saami substrate names or name clusters containing the South and Ume Saami words meaning 'sound' in the provinces of Härjedalen, Jämtland, Ångermanland and Lappland in Sweden. Interpretations of these names are given as well as discussions concerning the shapes of the places, which the names are referring to, and other Saami place names containing

the Saami words meaning 'sound'. The South Saami name behind the substrate name Skjolmberget is *Tjælmievaerie 'sound mountain' or *Tjælmienvaerie 'the mountain of the sound' and the sound that the first element of the name of the mountain is referring to is Sundet in the river Ljusnan. The South Saami name behind the substrate name Tjolmberget is probably *Tjælmievaerie and the first element of the name of the mountain is referring to the sounds on both sides of the island of Ortholmen in the river Ljusnan. The name behind the substrate name Tjaldalen is probably a South Saami *Tjælmie 'sound' (or perhaps an ume Saami *Tjålmmie ~ *Tjålbmie 'id.')

referring to the valley of Tjaldalen when the valley was a water filled sound and a part of the river Ljungan. Behind the first element of the substrate name Kjalmsundet is the South Saami forms *Tjælmare or *Tjælmere, which are truncated forms of an older *Tjælmiejaevrie 'sound lake', which first element is referring to the many sounds in this part of the lake Storsjön and the hole name refers to this part of the lake as such. Behind the substrate name Tjålmsjön is the Åsele Saami, i.e. a dialect of Forest Ume Saami, name *Tjålmmiejávrrie referring to the sound or the two sounds of the lake. The name behind the Substrate names Tjølmsjön and Tjorman is the Åsele Saami *Tjålmmiejávrrie referring to the sounds of the lake.

Keywords: samiska substratnamn, sydsamiska, umesamiska, sund

Björn Lundqvist är finsk-ugrisk forskningsarkivarie vid Institutet för språk och folkminnen i Uppsala. Han forskar bland annat om samiska ortnamn, meänkieliska ortnamn, samiska substratnamn, meänkieliska substratnamn och skogsfinska substratnamn.

MARTIN ROSVALL

Jakten på skidåkningens själ i Jubileumsvasan

ÄNDA SEDAN MIN kärlek till skidåkning väcktes på ett par Limex träskidor för snart 40 år sedan har dess kraft varit en gåta. Jag har aldrig åkt snabbast eller gjort de längsta expeditionerna. Ändå drabbar den mig varje dag. Jubileumsvasan är en tidsresa till långloppens ursprung där tävling möter upplevelse och en forskningsresa in i mig själv.

Skidorna

TEGSNÄS står skrivet på en stor fabriksbyggnad halvvägs mellan Umeå och Lycksele. Jag svänger av Blå Vägen och parkerar framför dörren. Tomas och 60 tjärdoftande skidor välkomnar mig. Skidorna är nytillverkade men ser gamla ut. Nio fot långa, grafitbetsade och utan spann som för 100 år sedan.

Jag ska plocka tre par skidor åt mig och två andra Umeåbor. Tomas samlar ihop ett dussintal skidor, lägger dem på ett bord och börjar para ihop dem.

– De här är lika. Första paret.

Jag granskar spannen och slitsulorna men ser inte vad Tomas ser. Hundratals timmar i vallaboden med plastskidor ger inga ledtrådar om vad som utmärker en bra träskida med björksula. Mina träskidor med betydligt hårdare rödsula, de som burit mig genom lössnö på vinteräventyr de senaste 20 åren, ger heller inga referenser. Jag nickar och litar på att Tomas har rätt.

Björkarna brinner gula och snön är minst en månad bort. Ändå är det för sent.

– Tjären kommer att nötas bort direkt. Skidorna måste stå mot en sydsida en sommar för att dra in tjären och få en hård yta, säger Tomas.

Han har provat UV-ljus och IR-värme, men inget är som en sommar i solen. Med skidorna på taket bilar jag hem till Umeå och intalar mig att kunskapen om hur man med vallajärn, sicklar och borstar får fart på en plastskida kommer att avslöja björksulans hemligheter. Det fungerar ju på rödsula. Jag har fel.

När bindningarna med bockad plåt och läderremmar är på plats är det redan skidföre. Skidorna har stått i spänn men tjärburken är fortfarande öppen. Vardagsrallyt har kommit emellan. För bindningarna har jag andra att tacka: Kunskapen från Torbjörn Olsson, upphovsman till Norsjö skidlöparmuseum med utrustningen som förde Ernst Alm till seger i det första Vasaloppet för 100 år sedan. Projektledningen från Tobias Thomson med startnummer 90 i Jubileumsvasan och drivande kraft i den klubb jag tävlar för. För genomförandet utnyttjade vi Niklas Sandströms känsla för plåt och Andreas Vestlins skicklighet med läder.

Till premiärturen gnuggar jag på grund av tidsbrist bara lite mjukt paraffin under skidorna. Samma vallning som ger perfekt balans mellan glid och fäste på rödsula. Björksula tycks skilja sig lika mycket från rödsula som rödsula från plastbelag. Paraffinet är snabbt borta och resten av skidturen blir effektiv styrketräning.

December ägnas åt olika experiment med sickel, tjära och varmluftspistol. Skidorna är för långa för min vallbod så jag står ute med skidorna vilande på två barnsparkar. Med krökt rygg värmer jag decimeter för decimeter av skidan och torkar sedan bort den heta tjären med en trasa. Lukten från den terpentinspädda tjären är intensiv. Jag håller andan och undrar om ångorna är så mycket bättre att dra in i lungorna än de från dagens fluorvallor. När träet reser sig av värmen sicklar jag dem försiktigt släta. Snart ser skidorna okej ut. Ytan håller dock bara för den mjukaste kallsnön; skidorna är trärena redan efter en timmes åkning i omvandlad snö. Jag behöver bättre tjära.

Jag beställer en burk som tillverkas i Pajala. Säljaren inger förtroende och ger mig tips via sms: "Värm in och torka bort så mycket som möjligt av överflödet med en trasa. En vit trasa ska inte färgas." Jag värmer tio centimeter och torkar bort den heta tjären. Det sticker i tummen av värmen som letar sig genom trasan. Ett varv till. Värm-

luftspistolen tvingar upp mer tjära mellan träfibrerna. Efter andra varvet färgas trasan inte längre. Färdigt.

När skidorna stått över natten granskar jag resultatet. Blank och hård yta som framhäver träfibrernas färgskiftningar. De ser snabba ut. Test på snö bekräftar att glidet är bättre, men fortfarande inte i klass med mina rödsuleskidor.

Träningen

Första dottern halverade min träning när hon föddes för sju år sedan. De heliga passen med träningskompisarna direkt efter jobbet, de som jag sprintade från campus för att hinna till, var plötsligt passé. Först var det skönt. Sedan kom längtan. Till spåren. Till snön. Till ansträngningen. Den fysiska ansträngningen.

Jag saknade också upplevelsen av att köra långlopp. Att gå in i koncentrationsbubblan som stänger ute allt utom kroppens arbete och skidändarna i spåret framför. Fokuset som skymmer Dolomiternas spetsiga toppar i Marcialonga och upplöser tiden i Vasaloppet till ett nu som bara innefattar ett stavgång. Ögonblickets jakt på ett perfekt drag som ger fart utan att kännas. Som att krossa tegelstenar i karate.

Smirnovdrag med skidpulka undsatte mig under pappaledigheten. När Elise behövde sova och jag behövde träna stoppade jag ned henne i pulkan och drog oss framåt med parallella fötter och diagonaldrag med armarna. Vi njöt båda två. Hon av den vaggande pulkan och jag av ansträngningen. Pass för pass blev jag starkare i viktiga stakmuskler utan att staka. Ett stavgång och rycket i pulkan hade väckt Elise. Först åkte jag bara där det var platt för det tog stopp i uppförsbackar. Men redan efter ett par pass svarade armarna bättre och jag kunde dra mig uppför allt brantare backar. Efter en månad klarade jag hela SM-milen i Umeå utom sista viadukten, ännu obestigen med Smirnovdrag och barn i skidpulka.

Den tunga alternativträningen hjälpte mig att få uppleva lokala långlopp på bästa sätt. Känslan när det kilometer för kilometer blir lättare och lättare att följa skidändarna framför. Först kvalet huruvida de ska försvinna i spåret framför. Sedan förundran över att de inte gör det. Sist otåligheten att få köra fortare och det plötsliga modet att försöka gå loss.

Att tung alternativträning ger resultat har jag upplevt tidigare. När jag var barn brukade jag under kalla jullov byta tunna skidpjäxor och preparerade skidspår mot varma kängor och ospårad skidåkning med träskidor. I skogs- och myrområdet norr om min uppväxtby Sävar, det som kallas för Sibirien på grund av stora kalavverkningar under åttiotalet, såg pappa och jag ut små berg och stora myrar som skulle bestigas eller rundas. Även om Farbror Rimfrost och Kung Vinter var mer närvarande på dessa turer än Gunde Svan och Torgny Mogren gjorde jag ofta mina bästa ungdoms- och juniortävlingar direkt efter julloven. Pulsandet med långa träskidor gav mig styrka och uthållighet som jag inte fick av varv efter varv på kuperade skidspår med snabb utrustning.

Förberedelserna

Jag har lyckats behålla halverad träningsmängd de senaste åren. Av timmarna i träningsskogen får jag maximal utdelning. Kvällsmeditationen på SM-milen driver stressen ur kroppen och bereder en drömlös sömn. Långloppen utgör mål som lockar till sociala intervallpass. Men i början av hösten tar det stopp. Familjen kör av vägen i vardagsrallyt och vi kämpar fortfarande med att komma tillbaka. Jag tar strid mot kallet att träna varje dag och accepterar motvilligt att Vasaloppet och Nordenskiöldsloppet får vänta. Men Jubileumsvasan väntar inte. Med Elofssons ord om att "man blir bra på det man tränar" och erfarenheterna från Smirnovdragen med skidpulka och julloven med träskidor låter jag skyddsparaffinet ligga kvar på stakskidorna. De luckor som uppstår mellan lämningar, hämtningar, möten och deadlines fyller jag med träskidåkning. Först på rödsuleskidorna med modern bindning och senare på niofotarna när läderremsbindingarna sitter på.

Diagonalåkning på träskidor är en njutning. Med säkert fäste från hela skidan kommer höften naturligt högt och steget blir vägvinnande. Hela kroppen får arbeta. Farten är jämn. Det går inte mycket snabbare utför än uppför.

Efter ett par pass börjar det värka i ett senfäste. En muskel som fått vila under många stakår pressas till gränsen trots korta pass. Omstöpningen till träskidåkare tar tid.

Men tiden är knapp. Med två veckor till start kommer pappa upp till Umeå för att hjälpa till. När han är farfar får jag chansen att köra några långpass. Provar också att köra intervallpass på träskidorna av gammal vana inför viktiga lopp. Tiderna på intervallerna som jag kört hundratals gånger i olika fören de senaste två decennierna indikerar att det kommer att ta minst 50 procent längre tid att tävla på trä än plast.

Söndagen före Jubileumsvasan testar jag att starta i ett lokalt långlopp. Många frågor söker svar. Hur lång tid kommer det att ta? Hur varma är vadmalsbyxorna? Kommer bindningarna att hålla? Håller jag?

Det är noll grader och snön faller våt. Tobias Thomson i hemsydda vadmalskläder och jag i försvarets m/39 skjorta och byxor, väl använda i en annan tid, står i djupsnön längs startlinjens förlängning. När startskottet går börjar kampen för att hålla skidorna fria från underfrysning. Jag har gnuggat paraffin på tjäran men hur länge sitter den? Folk väller förbi. Det tar ett par kilometer att hitta ryggar med rätt fart. Och i utförsbackarna försvinner de.

Första varvet av två är tidsmässigt som ett långlopp i sig; det är inte långt ifrån att jag blir varvad. På andra varvet är det glatt i spåret, men med skral stakträning fortsätter jag att diagonala. Det är långt mellan drickastationerna och sista milen är som två. En bra erfarenhet inför det som väntar.

Loppet

Skidorna ligger i snön i riktning mot Mora. Fast arrangörerna understryker att Jubileumsvasan ska vara mer upplevelse än tävling har skidorna legat precis bakom startlinjen i en halvtimme. Andra skidor ännu längre. Det är tävling i luften. Sista minuten tänker jag på Ernst Alm. Vid starten hundra år tidigare var han en blyg skogsarbetare från Norrlands inland, långt från historieböckerna. Vad tänkte han på? Vilka förväntningar hade han? Tävling eller upplevelse?

Hundra år senare känner vi bara till långloppens explosionsstarter. En självförverkligande förväntan. När den sjufaldige Vasaloppsvinnaren Janne Stefansson sänker Transtrands sockenflagga klockan 7.04 rusar skidåkarhjorden mot en smal backe ned mot Västerdalälven som om loppet vore en stadssprint upplöst av marschaller.

Under testtävlingen en vecka tidigare nådde jag 180 i puls trots att

jag åkte parallellt med åkare som tycktes peta sig fram. Jag hade därför bestämt mig för att ta det lugnt i den långa backen på andra sidan Västerdalälven upp till myrarna innan Smågan. En hel arbetsdag i skidspåret återstår trots allt efteråt. Skidåkare med andra planer väljer förbi på båda sidor.

In i backen försvinner ljuset från marschallerna och larmet från publiken. Kvar finns ett utdraget pärlband av flåsande skuggor i det färglösa morgondunklet. Jag känner igen Daniel Tynells gubbkeps på åkaren framför mig. En bra rygg som jag följt flera gånger uppför den vanliga startbacken i Berga by en halvmil nedströms älven. Skoterleden slingrar sig upp för berget, platå för platå. När det är som brantast faller vi ut skidorna till hela bredden och sårar på benen för att bakändarna inte ska korsas. Det finns inget majestätiskt i att saxa med nio fot långa skidor.

Efter en vägövergång halvvägs upp flackar det av. Fästet räcker för att sträcka ut diagonalsteget. Jag kör in i bakändarna på Daniels skidor och ursäktar mig. Trots min plan om att hålla igen kommer otåligheten. Jag går om och kommer i kapp SK Järvens Johan Samuelsson. Med Johan har jag åkt ut på träskidor en nyårsafton i 30-gradig kyla för att spendera natten under en gran och stått på Sarektjåkås stortopp i vind med motsvarande kyleffekt. I Jubileumsvasan kommer hans dieselmotor till sin rätt. Vi slår följe ut på myrarna, stakar förbi Staffan Larsson på tröga skidor och kommer i kapp en pratglad Mathias Fredriksson.

– Tjenare Rosvall!

Han hinner berätta att Anders Södergren flugit upp för backen för "han är ju gjord för det här loppet" innan han beklagar att det går för fort och får släppa. Vallningen levererar fortfarande.

Vi varvar dubbelstakning med stakning med frånskjut när vi meter för meter närmar oss två åkare till. Den ena är Adaks reslige Tobias Thomson och den andre presenterar sig som Tore Stengrundet från Norge. Fast stakjakten efter ivägflyende skidåkare påminner starkt om vanliga Vasaloppet finns en samhörighet som saknas i elitledet. Vi är en liten utvald grupp som delar en unik upplevelse. Alla har sin historia, den ena mer fantastisk än den andra, för hur vi hamnat på startlinjen med vår utstyrsel. Att fråga vem den okände åkaren i vår nybildade fyramannaklunga är känns därför självklart.

*Författaren i tidsenlig mundering diagonalar mot målporten i Mora.
Fotograf: Adam Karls Johansson.*

I en lätt nedförsbacke gräver jag i fickan efter en klump mandel-
massa. Kvällen innan avresa har jag ringt träningskompisen och mul-
tisportaren Björn Rydwall, med erfarenhet av veckolånga tävlingar,
och frågat hur jag ska tänka kring energiintag. Han lovordar mandel-
massa för den temperaturoberoende konsistensen och det höga ener-
giinnehållet. Han känner också till mitt behov av salt under långa
lopp och föreslår att jag saltar mandelmassan. Jag gläds åt att mandel-
massan inte fastnat i vadmalen och tänker på Björns förmaning om
att äta kontinuerligt under hela loppet när jag känner saltsmaken
sprida sig i munnen. Femton klumpar kvar till mål.

Vid vägövergången i närheten av Völsjön står mamma med blå-
bärssoppa. Jag ser till att få i mig allt och hoppas att den ska göra mig
bekvämare med farten i stakningen. Armarna har inte tuktats som
under en vanlig vinter och jag längtar efter diagonalåkning.

På väg mot Smågan hör vi av en ensam åskådare att det bara är två åkare framför oss. Men luckan är stor och jag har ingen mer fart att plocka fram som sista vagn bakom loket Thomson.

I perioder går det dock lättare, framför allt när jag får avlasta armarna med frånskjut, och jag kan höja blicken från Tores nätta skidändar. Jag ser en orange himmel mot horisonten och ropar "Fantastisk soluppgång!" En påminnelse om att njuta av en resa som aldrig kommer igen.

I Smågan ansluter vi till ordinarie Vasaloppsspår. I kontrollen står svärfar och Elise. Hon står redo med en plunta fylld med blåbärs-soppa att fästa i livremmen. Jag sveper först en mugg blåbärssoppa och börjar sedan fumla med pluntan. Manövern som gått så smidigt när jag testat strular i skarpt läge. Skinnhandskarna tillverkade utanför Mora på fyrtiotalet åker av och jag får till slut fast pluntan i livremmen. Barhänt och med pumpande adrenalin tar jag upp jakten på min klunga. Ett par skogspassager med svaga motlut räddar mig. Så fort det blir diagonalåkning ändras förutsättningarna till min fördel. Jag längtar till fler uppförsbackar.

Stämningen vid kontrollen i Mångsbodarna är fantastisk. Längtan har nog varit ömsesidig för många armar sträcks ivrigt fram. Jag ratar buljong och pannkaka och greppar en ostsmörgås innan jag glider vidare. Tre stora tuggor fyller munnen. Resten åker ned i fickan. Ut ur kontrollen ser jag blod på vänster stav. Skruven som fäster stavremmen äter sig in i huden på tummens knoge. Jag växlar stavar och hoppas att nötningen ska bli lindrigare.

I Tennäng gör vi en avstickare på ett smalt och knixigt spår som vi delar med timmerkörande hästar. Ett hästmöte tvingar ut mig i lössnön – skidorna går perfekt. Tore har fått en lucka i nedförskörningen till Tennäng och Johan försöker jaga ifatt i den småkuperade terrängen. Jag behåller lugnet och fortsätter att hushålla med reserverna. Tillbaka på vanliga Vasaloppsspåret lättar Tore och Johan på trycket och vi är samlade igen.

I de långa slakmotorerna upp mot Risberg får jag äntligen frossa i avslappnad diagonalåkning. Tiden i arbete börjar kännas och jag visualiserar Frode Estils lätta diagonalsteg för att åka så billigt som möjligt. Kroppen och skidorna vill samma sak. Jag är en del av en maskin som sparkar och glider, sparkar och glider. Fast vi åker utan

spår går skidorna dit jag vill. All kraft går framåt. Kanske har jag mina breddade styrspår att tacka? I ett försök att minska kontaktytan mot snön för bättre glid har Didde, som bistått vid bambustavstillverkningen, hjälpt mig att fräsa bredare styrspår. Jag är lok för första gången och Johan tappar kontakten.

Snön börjar bli fuktig efter Risberg och Tobias och jag hänger inte med Tore. Han åker fortare utför och vi hinna inte stänga luckan uppför. Jakten är lönlös. Förutsättningarna har ändrats igen. Vi måste acceptera vår fart. Att åka ifatt Tore skulle kräva dubbel insats och vi är inte halvvägs till Mora.

Yllemössan med rullkant som mamma stickat åker i fickan. Jag kavlar upp ärmarna. Den lilla morgonkylan är borta och jag längtar efter att dricka. I stället hugger något tag i ena staven och hindrar min färd mot kontrollen i Evertsberg. Det är hängslena. Nitarna i läderstropparna har släppt på ena sidan. Staven är fast i en snara. Efter ett misslyckat försök att stoppa ned banden i linningen sliter jag sönder återstående fästen och slänger hängslena vid sidan av spåret. För första gången har jag skräpat ned vid en skidtävling. Förlåt. Och tack Simon Oest med startnummer 113 för att du städade upp efter mig.

I Evertsberg får jag först blåbärssoppa och mandelmassapåfyllning av mamma. Sedan får jag uppleva samma myllrande kaos av funktionärer och åskådare som lät Ernst Alm lämna kontrollen utan att Särna Hedlund märkte det för 100 år sedan. Jag njuter av stämningen och det kokta ägget som inte är sött. Sedan varvar vi stakning och diagonalåkning hela den sju kilometer långa utförskörningen som följer kontrollen. Sådan är träskidåkning i fuktig snö. Fartställning är en raritet.

Längst ned i backen är jag ensam. Niofotsskidorna har spelat Tobias ett spratt och hans matta kropp hinna inte parera. Jag påminns om att fylla på med energi och stoppar en klump mandelmassa i munnen trots avsmaken.

Flera timmar ensamskidåkning följer. Horisontellt rör jag mig sakta mot målportalen i Mora och vertikalt befinner jag mig någonstans mellan den grova, våta snön som sliter tjäran av skidorna och mina vacklande tankar. Skidorna letar efter mindre sugande snö och tankarna pendlar mellan njutning i nuet och längtan efter att vara i mål.

Jag känner eufori när jag diagonalar mellan gårdar upp genom Oxberg. Sparkar, pendlar, glider; sparkar, pendlar, glider. Låt denna stund vara för evigt. Åskådare hejar och jag tackar med ett leende. Det är mulet men i min värld ser jag solbelysta lägdor och timrade gårdar. I kontrollen stoppar jag en pannkaka i fickan och dricker kaffe ur porslinskopp. Koffeinet skärper tanken direkt.

I ett vanligt Vasalopp hade jag nu börjat räkna ned kilometrar, men tävlingen på träskidor helgen före lärde mig att det kan bryta ned det starkaste psyket. Kilometermarkeringarna kommer så sällan. Målet är geografiskt nära men ändå två timmar bort. Motionärer glider förbi med försiktiga stavtag och påminner mig om hur sakta jag åker.

Kommer Tobias, Mathias eller Daniel att komma i kapp? Och vad hände med Johan? Jag vänder mig om i slutet på långa raksträckor. Tomt. Tomt igen.

I slutet av Hemus ser jag en leende Elise och får blåbärssoppa för sista gången. Jag har fått rapporter om att det är långt framåt. Känner mig ändå nöjd att kunna bli fyra med skrala förberedelser.

Vänder mig om igen. Inte tomt. I stället en furiöst åkande Johan Samuelsson med hungrig blick.

–Ur spår gubbjävel, skriker han med Arthur Häggbladsk inlevelse innan han stakar förbi mig med udda skidor. Precis som för 100 år sedan förekommer tjuv- och rackarspel. Bindningen på ena skidan har gått sönder och han har bytt till en träskida med rödsula.

När luckan fram till Johan ökar i Moraparken ställs frågan om huruvida skidåkningens själ finns i tävlingen eller i upplevelsen på sin spets. Benen är långsamma men tanken är klar. Tävlingsdjävulen i mig är rasande. Den andra sidan, den som väcker mig tidiga morgnar när skaren ligger hård och som fyllt mig med eufori genom Oxberg, är likgiltig till resultatet.

Täta led med skrikande åskådare de sista hundra metrarna innan målportalen tystar tävlingsdjävulen. Euforin tar över när nya bilder av skidåkningens själ etsar sig fast i mitt minne.

*Summary***Chasing the soul of skiing in Jubileumsvasan**

Ever since my love of skiing arose on a pair of Limex wooden skis almost 40 years ago, its power has been a mystery. I have never skied the fastest or completed the longest expeditions. Yet it strikes me every day. Jubileumsvasan is a time travel to the origins of long-distance skiing where competition meets experience and a research journey into myself.

The skis lie in the snow in the direction of Mora. Although the organizers emphasize that Jubileumsvasan should be more of an experience than a competition, the skis have lied just behind the starting line for half an hour. Other skis even longer. Competition fills the air. The minute before the start, I think of Ernst Alm. At the starting line a hundred years earlier, he was a shy logger from the interior of Norrland far from the history books. What was he thinking? What were his expectations? Competition or experience?

Key words: Längdskidåkning, träskidor, Vasaloppet, hundraårsjubileum, Cross-country skiing, wooden skis, Vasaloppet, 100 year anniversary.

Martin Rosvall föddes 1978 i Uppsala och växte upp i Sävar, norr om Umeå. Han läste teknisk fysik vid Umeå universitet och doktorerade sedan vid Niels Bohr-institutet i Köpenhamn. Efter disputationen 2006 gjorde han en tvåårig postdok på biologiinstitutionen vid University of Washington i Seattle och är sedan 2009 tillbaka i Umeå. År 2011 blev han docent och 2019 professor i teoretisk fysik med inriktning mot beräkningsvetenskap. Nu bor han med fru och två döttrar på Berghem, mittemellan universitetet och Stadsliden, där han spenderar så mycket tid han kan på skidor.

Nya ledamöter i Kungl. Skytteanska Samfundet 2021

*De nyinvalda ledamöterna 2021 ombads att med egna
ord skriva en kort presentation om sig själv*

Jag heter *Niklas Arnberg* och föddes 1969 i Norrköping. Jag flyttade till Umeå i början av 90-talet för att studera molekylärbiologi som jag tog examen i, 1994. Därefter följde forskarutbildning i virologi med disputation 2001, vilket följdes av postdoc, forskarassistenttjänst, lektorstjänst och så småningom en befordran till professor 2011. Jag arbetar på institutionen för klinisk mikrobiologi och mitt huvudsakliga forskningsintresse är virologi och utveckling av antivirala läkemedel. Jag har mest arbetat med så kallade adenovirus, som infekterar ögon, luftvägar och mage-tarm. Infektionerna är lindriga men kan vara farliga och till och med dödliga om man har nedsatt immunförsvar. Under senare år har jag även intresserat mig för andra virus, och såklart även ett visst coronavirus. Mycket av forskningen handlar om de molekylära mekanismer som virus använder för att ta sig in i våra celler. Vår forskning har bland annat lett fram till kliniska provningar för behandling av allvarliga ögoninfektioner som orsakas av vissa typer av adenovirus. Just nu undersöker vi om några av substanserna som utvecklats även fungerar mot t.ex. coronavirus, och det hela ser väldigt intressant ut. Jag har nyss avslutat en mandatperiod i Vetenskapsrådets ämnesråd för medicin och hälsa, och har nyligen tillträtt som ledamot i Vetenskapsrådets styrelse. Jag är inne på mitt sjätte år som ordförande för Svenska Sällskapet för Virologi, en ideell förening som nyligen startat upp Virus- och pandemifonden. Under pan-

demin har jag fungerat som sakkunnig i olika expertgrupper för till exempel vaccinsamordnaren Rickard Bergström, men även Socialstyrelsen och då gällande behov och användning av antivirala läkemedel. Under pandemin har jag träffat många kunniga människor och som gett mig värdefulla erfarenheter. Nu ser jag fram emot att få vara en arbetande ledamot i Kungl. Skytteanska Samfundet!

Invald som arbetande ledamot

Mattias Marklund, född 1970, disputerade 1998 i teoretisk fysik vid Umeå universitet på en avhandling om de matematiska egenskaperna hos Einsteins fältekvationer. Efter disputationen spenderade han tid som postdoc vid universitetet i Kapstaden och arbeten inom kosmologi och gravitationsvågor, som forskare vid FOA (numera FOI) och sedan som forskareassistent vid Chalmers tekniska högskola, där han utvecklade metoder inom ickelinjär vågutbredning, med tillämpningar inom fiberoptik, plasmafysik och laserfysik. Det var också vid Chalmers tekniska högskola han blev docent. Efter detta flyttade Marklund till Umeå universitet igen som lektor och erhöll kort efter detta ett ERC Starting Grant, ett projekt inriktat mot att förstå kvantmekaniska effekter i extrema miljöer. Detta gjorde det möjligt att bygga upp en forskargrupp med internationell karaktär. Det var också vid Umeå universitet som han fick sin första tjänst som professor i teoretisk fysik. Efter åtta år i Umeå följde en flytt tillbaka till Chalmers tekniska högskola, denna gång till en tjänst som professor i fysik. Här fortsatte han sin verksamhet enligt den väg som stakats ut i Umeå, men denna gång med starkare betoning på storskaliga simuleringar av komplexa fenomen i gränslandet mellan klassisk fysik och kvantfysik. Efter ett antal år vid Chalmers tekniska högskola sökte, och erhöll, han en professorstjänst vid det närliggande Göteborgs universitet, där han fortfarande arbetar. Här har verksamheten konsoliderats och stärkts av ytterligare rekryteringar av framstående yngre forskare. Under åren fram till idag har Marklund publicerat mer än 200 granskade vetenskapliga arbeten, bl.a. två stora översikter av forskningsområden inom fysik. Under alla år har han även undervisat i ett brett spektrum av ämnen, från gymnasiefysik till biologisk fysik, funktionella material samt kvantmekanik. Sedan 2020 är Marklund också huvudsekreterare i natur- och teknikvetenskap vid Vet-

skapsrådet, där han bl.a. har arbetat med utredning av forskningsanläggningen MAX IV, införandet av nya finansieringsformer för forskning, och samarbeten övergränserna mellan humaniora, samhällsvetenskap, medicin och naturvetenskap.

Invalid som korresponderande ledamot.

Karin Ljung, född 1955, disputerade 2002 vid SLU, blev docent 2008 och professor i växtfysiologi 2015. Anställd som professor vid institutionen för skoglig genetik och växtfysiologi, SLU, Umeå.

Jag vill förstå hur olika utvecklingsbiologiska processer regleras i växter. Detta sker ofta med hjälp av små, organiska signalmolekyler, så kallade växthormoner. Dessa ämnen finns i mycket låga halter i växterna och styr där olika typer av biologiska processer, exempelvis under rotutveckling, vedbildning och blomning. Målet är att förstå hur dessa ämnen styr tillväxt och utveckling, vilka gener och cellulära processer som är involverade, och vad som påverkar utvecklingen normalt respektive under olika typer av stress. Detta kan leda till att man genom förädling får fram växter och träd som är bättre anpassade till olika miljöer och som ger högre tillväxt och avkastning. Mina pågående forskningsprojekt stöds av medel från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, Kempestiftelserna och Vetenskapsrådet.

Hemsida och publikationslista: https://www.upsc.se/karin_ljung

Invalid som arbetande ledamot

Förvaltningsberättelse för år 2021

KUNGL. SKYTTEANSKA SAMFUNDET bildades 1957 med ändamål att stödja och främja såväl den vetenskapliga forskningen som den andliga odlingen i allmänhet i Norrland, genom

- att utgöra ett stödorgan för i Norrland befintliga och tillkommande institutioner och organ på den andliga odlingens område,
- att i Norrland anordna föredrag och föreläsningar i vetenskapliga ämnen,
- att i sina handlingar befordra framstående vetenskapliga verk till trycket, samt
- att även annorledes stödja vetenskaplig forskning, särskilt sådan av norrländskt intresse.

Årsmötet och styrelsen

Vid samfundets årsmöte den 28 maj 2021 genomfördes ett val av tre styrelseledamöter, en suppleant för en tre-årsperiod samt ett par fyllnadsval.

Under 2021 gick mandatperioden ut för Lars-Erik Edlund (preses), Fredrik Elgh (ledamot), Ulf Viklund (ledamot) och Gunilla Nordlund (suppleant). Av dessa hade endast Lars-Erik Edlund meddelat valberedningen att han inte ställer upp för omval. Då Britta Lundgren mycket tragiskt gick bort under året har omfattande omstrukturering genomförts, vilket innebar fyllnadsval på posterna vice preses, sekreterare och en ledamot. Årsmötet beslutande enligt valberedningens förslag, och styrelsen fick därmed för verksamhetsåret 2021/2022 följande sammansättning:

Preses Erland Mårald
Vice preses Camilla Sandström
Sekreterare Mikael Wiberg
Redaktör Roger Jacobsson
Skattmästare Berit Lundh
Ledamot Fredrik Elgh
Ledamot Anders Fällström
Ledamot Ulf Viklund
Ledamot Ulf Wiberg
Suppleant Cathrine Norberg
Suppleant Gunilla Nordlund
Suppleant Åsa Rasmuson-Lestander

Valberedningen inför årsmötet bestod av Christina Ottander (sammankallande), Annika Nordin och Runar Brännlund, och de kvarstår som valberedning för perioden 2020–2022.

Årsmötet utsåg i enlighet med valberedningens förslag som revisorer för det kommande året auktoriserad revisor Patric Birgersson (omval) och Tomas Blomquist (omval). Som revisorssuppleanter för det kommande året utsågs auktoriserad revisor Sofie Nordgren (omval) samt Maria Hedblom (nyval). Till granskningsnämnden valdes Maarit Kalela-Brundin (omval) och Lars Ericson (omval).

Priser och stipendier

Vid årsmötet förlänades avgående preses Lars-Erik Edlund Samfundets guldmedalj såsom tack för sina insatser som preses under 18 år.

2021 års pristagare har utsetts efter en nomineringsprocess, varefter en av styrelsen utsedd beredningsnämnd för varje pris lämnar ett beslutsförslag till styrelsen. Med detta underlag som grund har styrelsen beslutat att utdela följande priser:

Kulturpriset till John Söderströms minne tilldelades skådespelaren Karin Larson. Prissumman var 25 000 kr.

Margareta och Eric Modigs pris tilldelas professor i internmedicin Bo Carlberg. Prissumman var 200 000 kr.

Pris till yngre framstående forskare tilldelades följande personer, vilka tilldelades 20 000 kr:

- vid humanistisk fakulteten, Umeå universitet, Jenny Ingridsdotter, fil. dr i etnologi.
- vid teknisk-naturvetenskaplig fakultet, Umeå universitet, Naser Tavajohi, fil. dr i kemi.
- Luleå tekniska universitet, Shiyu Geng fil. dr i bionanokompositer.
- Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå, William Lidberg, fil. dr i markvetenskap.
- Mittuniversitetet Marie-France Champoux-Larsson, fil. dr i psykologi.
- Högskolan i Gävle Jennie Jackson, fil. dr i arbetshälsovetenskap.

Islandsstipendiet:

Solveig Bollig samt att Hildur och Martha Kalman.

Konstpriset till en avgångselev vid Konsthögskolan i Umeå tilldelas Sandra Wasara-Hammare. Hon tilldelades 20 000 kr.

Musikpriset till en avgångselev vid Luleå tekniska universitets Musikhögskola i Piteå tilldelas Robin Lilja. Han tilldelades 20 000 kr.

Styrelsearbetet

Styrelsearbetet fortsatte under 2021 med digitala möten via zoom pga rådande pandemi.

Styrelsen har sammanträtt 6 gånger under 2021: 18 januari, 15 mars, 12 april, 21 september, 21 oktober och 21 november. Presidiet har sammanträtt inför varje styrelsesammanträde, men också haft mellanliggande överläggningar.

Styrelsen för Skytteanska Samfundet har beslutat att under 2022 dela ut följande priser:

- Kulturpriset till John Söderströms minne 25 000 kr
- Margareta och Eric Modigs pris 200 000 kr
- Pris till yngre forskare vid Umeå universitets medicinska respektive samhällsvetenskapliga fakultet på 20 000 kr vardera
- Pris till yngre forskare vid Mittuniversitetet 20 000 kr
- Pris till yngre forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå 20 000 kr

- Pris till yngre forskare vid Luleå tekniska universitet 20 000 kr
- Pris till yngre forskare vid Högskolan i Gävle 20 000 kr
- Pris till en avgångselev vid Luleå tekniska universitets Musikhögskola i Piteå 20 000 kr
- Priset till en avgångselev vid Umeå universitets Konsthögskola 20 000 kr.
- Islandsstipendier på sammanlagt 90 000 kronor.

Samfundets möten under 2021

Den 15 mars hölls vårens ledamotsmöte (via zoom pga rådande covid-19 pandemi). Vid detta möte hölls två föredrag, det första av Professor Christina Ottander som talade om "Forskning i samverkan med lärare: Undervisning i naturvetenskap för alla?" Frågan gällde hur skolans undervisning kan utformas för att göra de naturvetenskapliga ämnena både intressanta och forskningsanknutna så att de kunskaper som förmedlas i de naturvetenskapliga ämnena får relevans för eleverna. Konstnären och serieskaparen Anneli Furmark diskuterade i sitt föredrag "Om teckning" frågan om kreativitet och handens kunskap. För en konstnär är det viktigt att kunna ta in en plats, greppa en situation och överföra den visuellt. Här förenas förståelse, tänkande och handens kunskap i en kreativt skapande process.

I anslutning till årsmötet den 28 maj höll Åsa Norin från föreningen Vän i Umeå högtidsföredraget. Vän i Umeå är ett ideellt nätverk som skapar möten och gemenskap mellan människor från olika länder. I dag finns en tendens att människor alltmer söker sig till skilda grupper och sammanhang vilket undergräver grunden för ett gemensamt samhälle. Därför arbetar Vän i Umeå med att skapa möten mellan olika människor – olika åldrar, utbildningsbakgrunder, etnicitet m.m. – i en mängd olika sammanhang. Därmed etableras ömsesidiga relationer, förståelseramar och gemensam förändring, en mänsklig grundläggande infrastruktur som behövs i alla samhällen för att skapa en hållbar och vänligare utveckling.

Vid samfundets styrelsemöte den 13 september beslutade styrelsen att återuppta arbetet med att revidera samfundets stadgar och/eller utveckla en arbetsordning för samfundet. I samband med det beslutade styrelsen att initiera en inventering i form av en enkät till

samfundets samtliga ledamöter för att samla in förslag och synpunkter på hur samfundet kan utvecklas vidare.

Enkäten innehöll de fem frågorna: 1. Hur kan Samfundet på bästa sätt uppnå de uppgifter som anges i portalparagrafen?, 2. Hur kan Samfundet främja både vetenskap och kultur?, 3. Hur ska Samfundet arbeta internt för att genomföra sin verksamhet?, 4. Förslag på löpande verksamheter eller enskilda aktiviteter?, 5. Övriga synpunkter. Under hösten 2021 pågick en insamling av enkätsvaren, som även presenterades för samfundet i samband med dess Julsupé den 4 december.

Lördagen den 4 december 2021 hölls samfundets julsupé (live) i Sävargården. Inbjuden talare var Cuno Bernhardsson, mottagare av Kungl. Skytteanska Samfundets kulturpris till John Söderströms minne år 2020. Han talade utifrån rubriken "Olof Petter, buse i Edsele sheriff i Amerika - Att förverkliga en amerikansk dröm".

Utgivningsverksamhet

Arbetet med *Journal of Northern Studies* fortgår och utgivningen är nu inne på sitt femtonde år. Tidskriften har helt enligt planerna utvecklats till ett viktigt referensorgan på den nordliga forskningens område. Sedan 2019 publiceras den endast digitalt, öppet tillgänglig via tidskriftens hemsida.

I det under året utgivna numret finns tre artiklar som fokuserar på norra Sverige. De kanadensiska forskarna Ken Coates och Carin Holroyd bidrar med "Northern Sweden and Economic Development", i vilken de studerar hur några kommuner i Norrbotten (Arjeplog, Kiruna, Luleå, Skellefteå och Haparanda) har arbetat med att finna nya sätt att skapa arbetstillfällen och underlätta för företag (exempelvis Ikea) i en tid av snabb teknologisk förändring. Litteraturvetaren Katarina Gregersdotter bidrar med artikeln "North Actually: The Meaning of Place in Åsa Larsson's Crime Novels About Rebecka Martinsson" om fem av Larssons böcker som ingår i deckargenren Nordic Noir. Gregersdotter undersöker hur en nordlig, eller norrländsk, identitet formuleras i romanerna. Hon resumerar att platsens betydelse är avgörande för den litterära identitetskonstruktionen. I etnologen Bo Nilssons artikel "Rural Resilience and Voluntary Work in the North of Sweden" riktas blickarna mot norrländsk glesbygd

som under de senaste decennierna har präglats av arbetslöshet, avfolkning och nedmontering av social service. Genom intervjuer med personer som utför frivilligarbete på den västerbottniska landsbygden visar författaren att sådant arbete kan bidra positivt till att upprätthålla social service i glesbygd. Det finns tolv recensioner/anmälningar i numret, några längre om polarhistoria, inuiternas världsbilder och medeltida skandinaviska lagar (av Margaret Cormack, Dieter Strauch, Håkan Rydving och Pär Eliasson) samt ett antal kortare anmälningar på det språkvetenskapliga området (av Lars-Erik Edlund). Med detta nummer frånträder Lars-Erik Edlund uppdraget som chefredaktör, och efterträds av docent Olle Sundström. Lars-Erik kommer fortsättningsvis att arbeta som recensionsansvarig.

Samfundets Årsbok *Thule* 2021 utkom planenligt under våren 2021 med sin trettiofjärde årgång. Redaktör är docent Roger Jacobsson. Årsboken speglar på sedvanligt sätt Samfundets verksamhet i form av tryckta versioner av prisföreläsningar och föreläsningar som hållits i Samfundet under det gångna året. Ur innehållet i *Thule* 2021 märks bl.a. följande artiklar: Karin Wadell, "Träning vid KOL – är det ens möjligt"; Ludvig Backman, "Betydelsen av cellkommunikation vid vävnadsregeneration"; Evangelia Petridou, "Collaborative crisis management: A social network analysis"; Leonidas Matsakas, "Biomass biorefinery: Battling environmental deterioration"; Järvi Järveoja, "Can rewetting mitigate, greenhouse emissions. From, drained peatland forests in boreal Sweden"; Ulf Wiberg, "Kungl. Skytteanska Samfundets webinarium 17 november 2020"; Thomas Andersson, "Om Greger Ottosson – En västerbottnisk berättare och spelman"; Björn Lundqvist, "Datering av myntandet av tre samiska substratnamn i Västerbotten genom landhöjning".

Vidare innehåller årsboken 2021 ett större block under rubriken "Minnesord över avlidna ledamöter", författade av Dan Brändström Åke Berggren, Inge-Bert Täljedal, Rune Åberg, Katarina Ågren, Anders Öhman och Annelie Bränström Öhman.

Årsboken rymmer även ett avsnitt med kortare bidrag av nytilträdna ledamöter under rubriken: "Nya ledamöter i Kungl. Skytteanska Samfundet 2020. De nyinvalda ledamöterna 2020 ombads att med egna ord skriva en kort presentation om sig själv". Här finns nu presentationer om Anneli Furmark och Henrik Meinander.

Arbetet fortgår med en planerad utgivning av prästen Johan Anders Linders *Minnen: Om människor och kulturliv i 1800-talets Umeå*. Det rör sig om ett omfattande arbete planerat i sex volymer. Johan Anders Linder (1783–1877) var verksam som komminister vid kyrkan på Backen i Umeå under en stor del av 1800-talet. Han blev över 90 år gammal och var en tongivande personlighet i Umeå under en stor del av 1800-talet. Han hade många strängar på sin lyra. Vid sidan av sin prästerliga gärning var han bl.a. verksam inom jordbruk, arkitektur, byggnadsverksamhet, teckning, musik och dialektforskning. Bland byggnader han ritat märks Holmsunds kyrka, Häggströms herrgård i Dalkarlså och tornet i Hörnefors brukskyrka. Han ombesörjde även orneringen av Baggböle herrgård efter egen ritning. Han författade också en beskrivning om Umeå socken och en omfattande beskrivning över samer och samisk kultur, bland mycket annat.

J. A. Linders bevarade "Minnen" består av elva handskrivna böcker (Omfattande ca 2800 sidor). Den fastställda och beslutade utgivningsplanen innebär en diplomatarisk utgåva av originalhandskriften i fem volymer (där alla de elva handskrifterna ingår) som följer sidindelning med radfall, avstavningar etc., jämte register samt en sju fristående kommentarvolym, dvs. inalles sex volymer. Den första volymen i sviten utgavs 2020, som nr 85:A i Skytteanska Samfundets Handlingar.

Under perioden 2021 utkom följande titlar i Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar:

- 85:B Jacobsson, Roger (huvudredaktör) & Edlund, Lars-Erik, Johan Anders Linders *Minnen: Om människor och kulturliv i 1800-talets Umeå*. Volym 2. Umeå 2021.
- 86. Tedebrand, Lars-Göran, *När spetälskan försvann i Sverige: Från medeltidens hospital till Järvsö sjukhus för spetälska*. Umeå 2021.
- 87. Sundin, Bo, *Husen som överlevde Umeå*. Umeå 2021.

Inval av nya ledamöter under 2021

Styrelsen beslutade vid årsmötet om inval av två personer som arbetande ledamöter, och två personer som korresponderande ledamöter: Niklas Arnberg, professor i virologi vid Umeå universitet. Arbetande ledamot. Karin Ljung, professor i Ekofysiologi vid SLU i Umeå. Arbetande ledamot. Anna-Lena Laurén, finlandssvensk författare

och journalist. Korresponderande ledamot. Anna-Maja Henriksson, finländsk politiker och justitieminister. Korresponderande ledamot

Kapitalförvaltning

Kungl. Skytteanska Samfundet inregistrerades den 10 november 1999 av Länsstyrelsen i Västerbotten som Stiftelsen Kungl. Skytteanska Samfundet. Samfundet förvaltar följande anknutna stiftelser och fond:

Landsfiskal John Söderströms Stiftelse
 Margareta och Eric Modigs Stiftelse
 Dahlstedtska Stiftelsen
 Landshövding Elof Lindbergs Fond
 Stiftelsen Kungl. Skytteanska Samfundets Islandsstipendium

Stiftelserna har främjat sina ändamål under räkenskapsåret genom att bevilja anslag till tryckning av egna skrifter, priser, externa tryckningsbidrag samt stöd till symposier och konferenser med ett belopp av 1 234 963 kronor.

För de senaste fem åren har Stiftelsen Kungl. Skytteanska Samfundet och de stiftelser som Samfundet förvaltar erhållit avkastning på förvaltat kapital och för främjande av sina ändamål använt medel enligt följande:

År	Beviljade anslag	Bokutgivning, m.m. ¹	Summa anv. medel	Netto avkastning ²
2017	1 090 000	263 720	1 353 720	1 043 522
2018	962 203	154 314	1 116 517	592 779
2019	1 100 000	358 755	1 459 755	814 956
2020	575 000	209 153	784 153	1 016 658
2021	644 000	590 963	1 234 963	1 222 966
	4 371 203	1 576 905	5 948 108	4 690 881

¹ Kostnad för tryckning av böcker minskad med erhållna intäkter i samband med försäljning av böcker samt kostnader för symposier.

² Erhållna ränteintäkter och aktieutdelningar minskade med förvaltningskostnader

De placeringstillgångar som tillhör Samfundet och de till Samfundet knutna stiftelserna är investerade i svenska räntebärande papper, aktier och värdepappersfonder. Förvaltningen sköts av SEB genom s.k. diskretionär förvaltning samt av Söderberg & Partners och Nordic Equities Kapitalförvaltning.

Marknadsvärdet på stiftelsernas tillgångar uppgick till 83 211 tkr vid utgången av år 2021 (f.å. 66 330 tkr). Avkastningen, mätt som det samlade nettot av räntor, utdelningar, realisationsresultat och ej realiserade värdeförändringar i stiftelsernas placeringar under 2021 uppgår till 21,7% (f.å. 6,6%).

De räntor och utdelningar samt realisationsvinster som tillförts Samfundets stiftelser framgår av bifogade sammanställningar över intäkter och kostnader för verksamheten och finansförvaltningen.

För stiftelsernas verksamhet i övrigt hänvisas till efterföljande resultat- och balansräkningar med tillhörande noter.

Kostnad för tryckning av böcker minskad med erhållna intäkter i samband med försäljning av böcker samt kostnader för symposier.

Erhållna ränteintäkter och aktieutdelningar minskade med förvaltningskostnader.

Umeå den 20 mars 2022

Erland Mårald

Preses

Mikael Wiberg

Sekreterare

Camilla Sandström

Vice preses

Berit Lundh

Skattmästare

Roger Jacobsson

Redaktör

Fredrik Elgh

Ledamot

Anders Fällström

Ledamot

Ulf Wiberg

Ledamot

Ulf Viklund

Ledamot

Minnesord

Åke E. Andersson

1936–2021

Åke Emanuel Andersson föddes 1936 i Sollefteå, Västernorrland. Mellan åren 1979 och 1988 var han professor i regionalekonomi vid Umeå Universitet och en drivande kraft bakom bildandet år 1983 av den tvärvetenskapliga forskningsenheten CERUM (Centrum för Regionalvetenskap vid Umeå Universitet).

Efter en period till sjöss, började han studier vid Göteborgs universitet och tog 1963 en examen med inriktning mot nationalekonomi. Den följdes av en licentiatexamen i samma ämne. Därefter arbetade han inom Stockholms stad, på Nordplan (Nordiska institutet för samhällsplanering) samt även på den nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet. Under en period vistades han vid University of Pennsylvania. I Pennsylvania fick Åke snabbt rykte om sig att vara en idérisk och inspirerande föreläsare. Där fick han bl.a. kontakt med nationalekonomen Walter Isard. Professor Isard hade en mycket central roll för utvecklingen av ämnet regionalvetenskap, och han reste mycket och spred regionalvetenskap som forskningsområde internationellt. Isard organiserade vetenskapliga sammanslutningar, inom Regional Science Association International (RSAI), i olika delar av världen. Bland annat bildades en nordisk avdelning, som blev en del av European Regional Science Association (ERSA).

Vid ankomsten till Umeå fortsatte Åke E. Andersson att utveckla omfattande internationella kontakter. Bland annat med återkom-

mande vistelser vid the International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA) i Laxenburg, utanför Wien i Österrike. Vid den tiden var IIASA en av få platser i Europa där forskare från Östeuropa och väst kunde träffas. I Wien och via sitt och sonen Davids intresse för klassisk musik, kom han i kontakt med den iransk-österrikiske violinisten Bijan Khadem Missaqh. När Åke E. Anderson tog initiativ till Umeå Kammarmusikfestival var Khadem Missaqh under flera år festivalens konstnärlige ledare. Kammarmusikfestivalen genomfördes runt midsommar och blev ett nav runt vilket flera stora och mindre internationella konferenser inom regionalvetenskap arrangerades, bl.a. i CERUMs regi. Konferenserna innebar att flertalet av tidens etablerade forskare inom regionalvetenskap, såsom Professor Isard, besökt Umeå. Det kom att ge en stabil grund för CERUM som internationellt erkänd forskningsenhet. Ett sådant tecken på Umeå universitets starka ställning inom regionalvetenskap och Åkes betydelse var att han 1985 blev president för the Regional Science Association International (RSAI).

Under vistelserna i Wien och Umeå formulerade Åke E. Andersson kärnan till vad som under slutet av 1900-talet kom att bli centrala delar i förståelsen av regional utveckling, och vilken roll regional och urban politik kunde fylla för enskilda regioner. Åke betonade att processer förändras på olika tidsskalor, snabb och långsam dynamik, och att långsamma processer kan låsa utvecklingen för de snabbare. Infrastruktur i dess vidaste mening är en sådan långsam process som tillsammans med stordriftsfördelar, ömsesidiga beroenden och nätverk mellan företag, boende och olika aktörer styr andra utvecklingsförlopp i samhället. Vid kritiska tillfällen sker logistiska revolutioner, genombrott i de infrastrukturella och institutionella systemen, som på ett fundamentalt plan påverkar olika snabba förlopp, den rumsliga strukturen och samhällets utveckling. Med inspiration bl.a. från förra sekelskiftets Wien kunde han i föreläsningar om regioners olika dynamik inkludera betraktelser över konsten, politiken, vetenskapen och mötesplatsernas betydelse i faser av fundamental instabilitet.

Under tiden i Umeå utvecklade Åke E. Andersson även sina nydanande teorier om hur kunskap, kreativitet, kommunikation och kultur ("Fyra K") formar regional utveckling. Det kom att betecknas som "K-samhället" och "den kreativa regionen", där universitet och

humant kapital kunde spela centrala roller. Flera regioner och städer har formulerat sina framtidsvisioner med utgångspunkt i "K-samhället", inte minst Umeå, men även t.ex. Öresundsregionen. Åke E. Andersson personligen och hans teori om "K-samhället" spelade även en central roll för bildandet av Södertörns högskola och Internationella Handelshögskolan i Jönköping, nuvarande Jönköping University. Få svenska nationalekonomer har efterlämnat ett sådant synbart arv i samhället.

År 1995 erhöll Åke E. Andersson det prestigefyllda "Japanese Honda Prize" för sitt arbete om "K-samhället" och hans sätt att koppla dynamisk analys med regionalekonomi och regional planering. Vid ERSAs 45:e kongress i Amsterdam år 2005 tilldelades han även the European Prize in Regional Science.

Åke E. Anderssons liv var mycket produktivt. Efter tiden i Umeå var han från 1988 och till 1999 chef för Institutet för framtidsstudier i Stockholm och blev 1990 medlem av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). Han var därefter Professor i infrastrukturens ekonomi vid Kungl. Tekniska Högskolan i Stockholm samt från år 2003 Professor och senare Professor Emeritus vid Jönköping University. Med sin grund i nationalekonomi, sin förståelse för politiska skeenden och en positiv, öppen och inbjudande läggning lyckades han som få utveckla breda samarbeten med personer från olika discipliner, bl.a. medicin, filosofi, statsvetenskap, matematik, historia och psykologi.

I en mängd olika sammanhang erbjöd Åke E. Andersson in i det sista ett aldrig sinande flöde av idéer, samtal, uppslag och publikationer, i dialog med personer i Umeå, Sverige och övriga världen. Han nådde fram till och inspirerade både unga och etablerade akademiker samt företagare, politiker och offentliga tjänstepersoner.

Åke E. Andersson invaldes i Kungl. Skytteanska Samfundet som korresponderande ledamot år 1995.

Lars Westin

Britta Lundgren

1951–2021

"Att hitta en låg fästpunkt för att åka säkert är kanske vad det handlar om". Med de orden, hämtade från skidåkarens kroppsminne, knöt *Britta Lundgren* ihop historien om sitt akademiska yrkesliv i boken *Möjligheter och mellanrum: Berättelser om genus och akademiska livslopp* (2020). Orden fångar mycket av Brittass väsen och livsattityd – i den lika pragmatiska som egentligen visionära insikten om att rörelsen framåt alltid också fordrar en balans mellan fotfäste och fart. Med det följde en tro på fantasi och kunskap som frihetsväg. Den slog hon in på, flickan från kronotorpet Lundnäs i Västerbottens inland, när hon skidade fram genom skollåren på ett stundtals lika "blått och ensamt spår", som Cora Sandels Alberte en gång.

Vägen blev mångförgrenad. Efter gymnasieåren och en tids yrkesarbete som läkarsekreterare påbörjade Britta sina universitetsstudier vid Umeå universitet, via kvällskurser i konstvetenskap och småningom forskarutbildning i etnologi, doktorsexamen 1990, professor i etnologi blev hon 1999. Redan som doktorand kom hon emellertid att göra avtryck som en av de drivande krafterna för etnologiämnets förändring och modernisering, vilket inte minst innebar införlivandet av tvärvetenskapliga och genusteoretiska perspektiv. Denna dubbelriktade förändringsvilja, i den egna forskningen liksom i ett växande engagemang för ett nytänkande kring organisation och akademiskt ledarskap, kom att prägla Brittass hela yrkesgärning.

Att förena nydanande forskning med tidskrävande ledningsuppdrag, utan att det ena äter upp det andra, är en ekvation som alltför sällan går ihop. Men Britta bemästrade även den balansövningen, med samma kreativa energi i båda fälten. Det handlade om en egenartad strategisk begåvning, byggd på en förmåga att lyssna och bjuda in till samtal – och ett mod att våga slå in på andra vägar än de upptrampade. Så också i synen på Umeå universitet som litet, avsides och beläget i en nordlig periferi.

Britta vände resolut ut och in på vanetänkandet och gjorde platsen

och den relativa litenheten till en styrka. Två av de mest självlysande resultaten av den strategin är etablerandet av Genusforskarskolan 2001 och senare det av Vetenskapsrådet excellensmärkta forskningsprogrammet "Challenging Gender" (2007–2011). I båda hade Brittass ledarskap en helt avgörande roll för framgången.

I början av 2000-talet axlade hon i olika omgångar en rad andra fordrande uppdrag – som ledamot i universitetsstyrelsen, därefter som dekan för Humanistiska fakulteten och senare som ledamot i Vetenskapsrådets styrelse. Att vetenskaplig utveckling och ledningsuppdrag ömsesidigt berikade varandra avtecknar sig tydligt i Brittass egen profil som genusforskare, där studier av yrkeskultur, akademiska kulturer och etnologisk ämneshistoria samsas med emotionsstudier om vänskap och sorg och, på senare år, innovativ forskning inom det nya fältet medicinsk humaniora. Genom böcker som *Oväntad död, förväntad sorg* (2006) blev hon en efterfrågad föreläsare och expert även i populärvetenskapliga sammanhang. När hon 2016 belönades med Umeå universitets förtjänstmedalj kunde utmärkelsen ses som ett erkännande av en alldeles unik akademisk pionjärinsats, som vägröjare för genusforskningens etablerande vid alla fakulteter och för sitt framsynta utvecklingsarbete av humaniora, i projektet "Humanistisk offensiv".

Märkvärdigheten i hennes hållning blev dock som allra mest synlig i hennes aldrig sviktande lojalitet och förmåga att uppmuntra, stötta och vägleda yngre forskare, kvinnor inte minst. I det är Britta en förebild för oss alla som hade glädjen och privilegiet att vara hennes vänner, i arbete, skrivande och liv.

Britta Lundgren var sedan 2000 arbetande ledamot i Kungl. Skytteanska Samfundet och dess vice preses fram till sin bortgång.

Annelie Bränström-Öbman, Hildur Kalman, Ann Öbman

Karl-Gustaf Löfgren

1943–2021

Vi har förlorat en god vän och uppskattad kollega. Karl-Gustaf, eller Kalle som vi sa, föddes i Holmsund 1943 och blev Holmsund trogen i hela sitt liv. Han började studera nationalekonomi, matematik och statistik vid Umeå universitet 1963, vilket resulterade i en fil. kand 1968. Han fortsatte sina studier i nationalekonomi och tog licentiatexamen 1972 och doktorsexamen 1977. Två år efter doktorsexamen, 1979, blev Kalle professor i skogsekonomi vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Umeå. Där stannade han till 1988 då han tillträdde en professur i nationalekonomi vid Umeå universitet. Där han blev kvar till pensionen 2010. År 1995 valdes han in som arbetande ledamot i Kungl. Skytteanska Samfundet och Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, för att år 1999 bli invald i Kungliga Vetenskapsakademien. I den senare var han bland annat under flera år verksam i kommittén för Riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. Kalle var också hedersdoktor vid Sveriges Lantbruksuniversitet och Helsingfors universitet. Under sin tid var han en uppskattad prefekt på institutionen för skogsekonomi på "skogis" och på nationalekonomiska institutionen vid Umeå universitet. Han tjänstgjorde även i fyra år som dekanus för samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet.

Kalle hade många strängar på sin vetenskapliga lyra, men hans huvudsakliga forskningsområden var arbetsmarknadsekonomi, kopplat till makroekonomi, naturresursekonomi (främst skogsekonomi) och miljöekonomi. Inom arbetsmarknads- och det makroekonomiska området studerade han bland annat lönebildning och arbetsmarknadspolitik, men även hur "ojämviktsfenomen", som exempelvis arbetslöshet, kan integreras i makroekonomiska modeller för öppna ekonomier. Kalles viktigaste bidrag inom det naturresursekonomiska området var att integrera naturresurser och framför allt skog i modern mikroekonomisk teori. Några exempel är modellering av skogsägares

beslutsproblem och optimala val, målkonflikter i samband med skogsbruk, och hur virkesmarknaderna fungerar. Hans forskning inom det området resulterade bland annat i boken *The economics of forestry and natural resources* som kom 1985 (tillsammans med Per-Olov Johansson), vilken ses som ett standardverk inom området. Inom det miljöekonomiska området arbetade han framför allt med teoribildning kring gröna nationalräkenskaper och deras koppling till mått på ekonomisk välfärd och uthållig utveckling.

Hans vetenskapliga bidrag inom dessa och andra områden är betydande och visar på bredden av hans vetenskapliga gärning. Utöver hans direkta bidrag till den ekonomiska forskningen förändrade han i grunden forskningskulturen inom ekonomiämnet på Umeå Campus. Han skapade nästan på egen hand produktiva forskningsmiljöer, inte minst med sin entusiasm och till synes aldrig sinande energi. Under 1980-talet var han den som byggde upp en framgångsrik forskningsmiljö på institutionen för skogsekonomi inom det skogs- och naturresursekonomiska området på SLU, för att sedan gå vidare med att bygga upp forskningsmiljön på nationalekonomiska institutionen vid Umeå universitet. Förutom att bygga upp en forskningsmiljö i arbetsmarknads- och offentlig ekonomi så fortsatte han utveckla den miljö som han skapade på SLU inom det miljö- och naturresursekonomiska området. Bland annat var han involverad i utformningen och tillkomsten av Centrum för miljö- och naturresursekonomi (CERE). Som gästprofessor utomlands, bland annat i Berkeley, Wisconsin, München och Wageningen, insåg Kalle att en av nycklarna till en framgångsrik forskningsmiljö är ett brett internationellt kontaktnät och ett intellektuellt flöde, både in och ut ur den egna forskningsmiljön. Ett resultat av hans insatser här är att flera generationer av studenter i skogs- och nationalekonomi har getts möjlighet att spendera delar av sin doktorandtid vid utländska universitet, bland annat i Berkeley.

Inom ekonomiämnet pratar vi gärna om "tall timber" (höga träd), seniora ekonomer som har ett inflytande långt utöver det normala. Enligt denna metrik var Kalle ett Sequoiaträd, världens största träd. Han var en också en mycket uppskattad kollega och en uppskattad vän. Om vi nödgas använda ett enda ord för att karakterisera hans många positiva egenskaper, är hans vänlighet mot alla han träffade –

hög som låg – enkelt uttryckt trivdes alla i hans sällskap, oavsett om du tillbringade dina dagar som hamnarbetare i Holmsund, som fotbolls-tränare i Sandviks IK, professor i nationalekonomi eller som nybakad student. *Karl-Gustaf Löfgren* var unik på så många sätt. Vi kommer att sakna honom djupt.

Runar Brännlund och Bengt Kriström

Karin Snellman

1934–2021

Den tidigare Överbibliotekarien vid Umeå universitetsbibliotek, *Karin Snellman*, avled 23 september 2021, 87 år gammal. Snellman föddes i Falun den 8 juni 1934, men växte upp Umeå. Hon påbörjade sin högre utbildning vid Uppsala universitet, där hon blev filosofie magister 1958. Hon utbildades sedan till bibliotekarie vid Statens biblioteksskola 1958–59. Sin första anställning som bibliotekarie fick hon vid folkbiblioteket i Gällivare-Malmberget, där hon arbetade under åren 1959–1961. Senare flyttade hon tillbaka till Uppsala för fortsatta studier.

Karin Snellman tog en licentiatexamen i historia 1967. Hennes lic. avhandling bär titeln *Svensk flyktingpolitik under stora nordiska kriget 1700–1712*. Den kom senare att publiceras i *Karolinska förbundets årsbok* 1970, och en fortsättning utgavs i samma årsbok 1971 med titeln *Svensk flyktingpolitik under stora nordiska kriget 1712–1722*.

Efter sin licentiatexamen rekryterades Karin Snellman 1967 till Umeå universitetsbibliotek som hade grundats tre år tidigare. När Snellman inledde sitt arbete hade biblioteket just tilldelats det s.k. femte exemplaret, dvs. det femte exemplaret av allt svenskt tryck kom att hamna på Umeå universitetsbibliotek. Hon började som biblioteksassistent. 1971 blev hon 1:e bibliotekarie. Hon var vikarierande

Överbibliotekarie under åren 1976 och 1977, då ordinarie ÖB Paul Sjögren var sjukskriven eller hade semester. 1977 utsågs hon till ordinarie Överbibliotekarie, en tjänst hon behöll till 1986. I en av de dagböcker vid biblioteket som författats sedan 1958 kan man läsa den sista meningen i den sista boken: "27/3 1986, 'K. Snellmans sista arbetsdag som ÖB'. Erik Carlquist vikarierande 1/4 – 30/6." Samma år som hon avslutade sin tjänstgöring som Överbibliotekarie övergick hon till att bli chef för Forskningsarkivet.

Under Karin Snellmans tid som chef för Forskningsarkivet samarbetade hon bland annat med professor Egil Johansson, och hon bidrog till att bygga upp en livaktig forskningsmiljö vid arkivet. Hon tog initiativ till flera skrifter och projekt, bland annat rapportserierna *Scriptum* och *Urkunden*. Hon var även inblandad i andra skrifter som hade sitt ursprung i Forskningsarkivets verksamhet. Hon bidrog starkt till att Umeå universitet lyckades förvärva förlagsredaktörens S. Artur Svenssons unika bildsamling från Allhems förlag i Malmö.

Karin Snellman invaldes som arbetande ledamot i Kungl. Skytteanska Samfundet år 1981.

Kjell Jonsson

Kungl. Skytteanska Samfundet

BESKYDDARE:

HANS MAJ:ET KONUNGEN

PRESES:

Erland Mårald (2021–2024)

VICE PRESES:

Camilla Sandström (2021–2023)

SEKRETERARE:

Mikael Wiberg (2021–2022)

REDAKTÖR:

Roger Jacobsson (2020–2023)

SKATTMÄSTARE I STYRELSEN:

Berit Lundh (2019–2022)

ÖVRIGA STYRELSELEDAMÖTER:

Fredrik Elgh (2021–2024), *Ulf Wiberg* (2021–2022),
Ulf Viklund (2021–2024),

SUPPLEANTER:

Catrine Norberg (2021–2022), *Gunilla Nordlund* (2021–2024),
Åsa Rasmuson-Lestander (2020–2023)

Hedersledamot

Ekman, Kerstin, författare, f. 33, inv. 07.

Arbetande ledamöter

Abrahamsson, Lena, professor i arbetsvetenskap vid Luleå tekniska universitet, f. 66, inv. 08.

Adolfsson, Hans, professor i metallorganisk kemi, rektor för Umeå universitet, f. 64, inv. 17.

Almqvist, Fredrik, professor i organisk kemi vid Umeå universitet, f. 67, inv. 18.

Ambjörnsson, Ronny, professor emeritus i idéhistoria vid Umeå universitet, Stockholm, f. 36, inv. 88.

Andersson, Georg, f.d. statsråd och landshövding i Västerbottens län, Umeå, f. 36, inv. 99.

Andersson, Thomas, spelman och berättare, Umeå, f. 56, inv. 12.

Arnberg, Niklas, professor, virolog vid Umeå universitet, f. 69, inv. 21.

Aronsson, Thomas, professor i nationalekonomi vid Umeå universitet, f. 63, inv. 15.

Asplund, Kjell, professor emeritus i medicin vid Umeå universitet, f.d. generaldirektör vid socialstyrelsen i Stockholm, f. 43, inv. 01.

Attius, Håkan, FD, f.d. forskningssekr. vid Högskolan i Gävle, f. 44, inv. 91.

Balgård, Gunnar, författare, Umeå, f. 38, inv. 02.

Baudou, Evert, professor emeritus i arkeologi vid Umeå universitet, f. 25, inv. 78.

Beckman, Gunbild, professor emerita, f.d. rektor för Högskolan på Gotland, Visby, f. 41, inv. 96.

Berg Elmén, Anna, FD i konstvetenskap, antikvarie vid Piteå museum, f. 62, inv. 17.

Bergeå, Ragnar, arkitekt sar, Uppsala, f. 43, inv. 03.

Berggren, Åke, överläkare, Piteå, f. 54, inv. 02.

Bergman, Bo, professor emeritus i protektik vid Umeå universitet, Sundsvall, f. 31, inv. 88.

Bergman, Ingela, docent i arkeologi, museichef, Arjeplog, f. 56, inv. 04.

Bergvall-Kåreborn, Birgitta, professor i informatik, rektor vid Luleå tekniska universitet, f. 68, inv. 13.

Bjelle, Britta, f.d. generaldirektör vid brottsoffermyndigheten i Umeå, Örebro, f. 41, inv. 01.

Blomquist, Tomas, professor i företagsekonomi vid Handelshögskolan, Umeå universitet, f. 63, inv. 16.

Brodin, Gert, professor i fysik vid Umeå universitet, f. 63, inv. 08.

Brännlund, Runar, professor i national-ekonomi vid Umeå universitet, f. 57, inv. 11.

Bränström Öbman, Annelie, professor i litteraturvetenskap vid Umeå universitet, f. 60, inv. 10.

Bäckström, Gunnar, professor emeritus i fysik vid Umeå universitet, Malmö, f. 31, inv. 89.

Bäckström, Per-Ove, professor emeritus i skogsskötsel vid Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå, f. 37, inv. 97.

Dahlquist, Gisela, professor emerita i pediatrik, särskilt diabetologi vid Umeå universitet, Norrtälje f. 44, inv. 97.

Danell, Kjell, professor emeritus i vilt-ekologi vid Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå, f. 46, inv. 01.

Edlund, Ann-Catrine, professor i svenska språket vid Mittuniversitetet, Sundsvall, f. 59, inv. 17.

Edlund, Annika, bibliotekarie och litteraturpedagog, Umeå, f. 56, inv. 17.

Edlund, Helena, professor i molekylär utvecklingsbiologi vid Umeå universitet, f. 60, inv. 11.

Edlund, Lars-Erik, professor i nordiska språk vid Umeå universitet, Samfundets förutvarande preses, Umeå, f. 53, inv. 88.

Edlund, Thomas, professor i molekylär genetik vid Umeå universitet, f. 51, inv. 97.

Edman, Martin, professor emeritus i vetenskapsteori vid Umeå universitet, f. 45, inv. 90.

Edvardsson, Carl-Edvard, f.d. landsarkivarie vid landsarkivet i Härnösand, Messinias, Grekland, f. 39, inv. 87.

Ekerwald, Carl-Göran, FD hc, författare, Knivsta, f. 23, inv. 90.

Elfgren, Lennart, professor emeritus i konstruktionsteknik vid Luleå tekniska universitet, f. 42, inv. 96.

Elgh, Fredrik, professor i virologi vid Umeå universitet, f. 57, inv. 13.

Engberg, Elisabeth, FD i historia vid Umeå universitet, områdeschef för demografi och åldrandeforskning vid Umeå universitet (EDÅ), f. 61, inv. 06.

Englund, Kjell, koordinator för Norrlandsnätverk för musikteater och dans, NMD, f.d. operachef för Norrlandsoperan, Umeå, f. 62, inv. 12.

Ericson, Lars, professor emeritus i ekologisk botanik vid Umeå universitet, Obbola, f. 45, inv. 97.

Ericsson, Hans-Ola, professor i orgel vid Musikhögskolan i Piteå, och i kyrkomusik, McGill University, Montreal, f. 58, inv. 10.

Ericsson, Lars Eric, FK, f.d. generaldirektör, Järvsö, f. 43, inv. 01.

Ericsson, Tom, professor emeritus i historia vid Umeå universitet, f. 48, inv. 03.

Fazlshemi, Mohammad, professor i islamsk teologi och filosofi vid Uppsala universitet, f. 61, inv. 11.

Forsberg, Eric, professor emeritus i mineralteknik vid Luleå tekniska universitet, Åkersberga, f. 43, inv. 88.

Forsling, Willis, professor emeritus i oorganisk kemi vid Luleå tekniska universitet, Gammelstad, f. 42, inv. 02.

Franke, Sigbrit, professor emerita i pedagogik, f.d. rektor för Umeå universitet, Stockholm, f. 42, inv. 85.

Furmark, Anneli, konstnär, serieskapare, författare, Umeå. f. 62, inv. 20.

Fällström, Anders, docent i matematik, rektor för Mittuniversitet, f. 67, inv. 15.

Fältholm, Ylva, professor i arbetsvetenskap, rektor för högskolan i Gävle, f. 62, inv. 16.

Granström, Majlis, f.d. kulturchef i Norrbottens läns landsting, Luleå, f. 46, inv. 08.

Grönlund, Anders, professor emeritus i träteknik vid Luleå tekniska universitet, Skellefteå, f. 48, inv. 01.

Gustafsson, Gunnel, professor emerita i statsvetenskap vid Umeå universitet, f. 43, inv. 96.

Gustafsson, Petter, professor i molekylär växtbiologi vid Umeå universitet, f. 48, inv. 00.

Hansson Renberg, Karin, f.d. adjunkt i naturkunskap och fysik vid Östra gymnasieskolan i Umeå, f. 45, inv. 00.

Hansson, Staffan, professor emeritus i teknikhistoria vid Luleå tekniska universitet, f. 40, inv. 03.

Hellström, Sten, professor, verksamhetschef vid Hörselkliniken, Karolinska Universitetssjukhuset i Stockholm, Lidingö, f. 46, inv. 01.

Holm, Anna-Karin, professor emerita i pedodonti vid Umeå universitet, Samfundets förutvarande sekreterare, f. 34, inv. 95.

Holmquist, Carin, professor emerita i entreprenörskap och affärsskapande vid Handelshögskolan i Stockholm, Stockholm, f. 48, inv. 99.

Holmqvist-Sten, Katrin, FD, prefekt för konsthögskolan vid Umeå universitet, f. 71, inv. 16.

Hultqvist, Bengt, professor emeritus i rymdfysik vid Umeå universitet, Kiruna, f. 27, inv. 94.

Hällgren, Jan-Erik, professor emeritus i skogsträdens fysiologi vid Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå, Holmsund, f. 45, inv. 02.

Iacobæus, Anders, f.d. hovrättspresident vid hovrätten i övre Norrland, Umeå, f. 46, inv. 08.

Jacobsson, Roger, docent i bokhistoria, verks. vid Umeå universitet och Lunds universitet, Samfundets redaktör, f. 47, inv. 87.

Jansson, Stefan, professor i växters cell- och molekylärbiologi, Umeå universitet, och vetenskaplig koordinator vid Umeå Plant Science Center, f. 59, inv. 14.

Johansson, Sven, f.d. landshövding i Västerbottens län, Stockholm, f. 28, inv. 82.

Jonsson, Erik, litteraturvetare och författare, Umeå, f. 82, inv. 17.

Jonsson, Kjell, professor emeritus i idéhistoria vid Umeå universitet, f. 48, inv. 99.

Kalela-Brundin, Maarit, f.d. museichef, Umeå, f. 45, inv. 02.

Kellgren, Ola, direktör för Kulturkon-takt Nord, Helsingfors, Hörnefors, f. 57, inv. 09.

Kempe, Carl, direktör, Örnsköldsvik, f. 39, inv. 00.

Kleberg, Olof, f.d. chefredaktör vid Västerbottens-Kuriren, Stockholm, f. 38, inv. 93.

Korhonen, Olavi, professor emeritus i samiska vid Umeå universitet, Boden, f. 38, inv. 84.

Krapu, Solja, författare och estradpoet, Umeå, f. 60, inv. 11.

Kriström, Bengt, professor i naturresurs-ekonomi vid Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå, f. 60, inv. 13.

Landström, Maréne, professor och överläkare i medicinsk biovetenskap vid Umeå universitet, f. 59, inv. 19.

Larker, Hans, FD, professor emeritus i materialteknik vid Luleå tekniska universitet, Umeå, f. 35, inv. 87.

Larsson, Leif, f.d. kulturredaktör vid Västerbottens-Kuriren, Umeå, f. 44, inv. 03.

Larsson, Roland, professor i maskinelement, Luleå tekniska universitet, f. 64, inv. 12.

Larsson Edmondson, Monica, glaskonstnär, Tärnaby, f. 63, inv. 15.

Lindblom, Göran, professor emeritus i fysikalisk kemi vid Umeå universitet, f. 42, inv. 00.

Lindmark, Daniel, professor i kyrkohistoria vid Umeå universitet, f. 60, inv. 12.

Ljung, Karin, professor i växtfysiologi vid SLU, Umeå, f. 55, inv. 21.

Ludvigsson, Gösta, f.d. bankkamrer, Samfundets förutvarande skattmästare, Umeå, f. 44, inv. 13.

Lundabl, Lisbeth, professor emerita i pedagogiskt arbete vid Umeå universitet, f. 51, inv. 13.

Lundgren, Erik, professor emeritus i cell- och molekylärbiologi vid Umeå universitet, Samfundets förutvarande vice preses, Uppsala, f. 42, inv. 99.

Lundh, Berit, jurist, Samfundets skattmästare, Umeå, f. 67, inv. 17.

Lundholm, Kjell, FL, Gammelstad, f.d. länsantikvarie i Norrbottens län, f. 38, inv. 92.

Lundin, Anna-Karin, f.d. justitieråd, Stockholm, f. 46, inv. 00.

Lundin, Rickard, professor emeritus i rymdfysik vid Umeå universitet och institutet för rymdfysik i Kiruna, Stockholm, f. 44, inv. 00.

Lundin, Rolf A., professor emeritus i företagsekonomi vid internationella Handelshögskolan i Jönköping, f. 42, inv. 96.

Lundström, Staffan, professor i strömninglära vid Luleå tekniska universitet, f. 65, inv. 16.

Lustig, Lars, länsråd i Västerbottens län, Umeå, f. 62, inv. 17.

Meidell, Sara, kulturredaktör vid Västerbottens-Kuriren, Umeå, f. 80, inv. 15.

Melin, Beatrice, adj. professor i onkologi vid Umeå universitet, f. 66, inv. 12.

Mikaëlsson, Stefan, ordförande för Sameetinget, Harads, f. 57, inv. 15.

Mårald, Erland, professor i idéhistoria vid Umeå universitet, Samfundets preses, f. 70, inv. 16.

Nilsson, Jan, docent, f.d. chef för Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå, Kungsbacka, f. 32, inv. 96.

Nilsson, Lars-Göran, senior professor i neurologi vid Karolinska institutet i Stockholm, f. 44, inv. 93.

Norberg, Cathrine, bitr. professor i engelska med språkvetenskaplig inriktning, prorektor vid Luleå tekniska universitet, f. 62, inv. 18.

Nord, Lars, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Mittuniversitetet, Sundsvall, f. 58, inv. 17.

Nordin, Annika, professor i skoglig ekofysiologi vid Sveriges lantbruksuniversitet Umeå, f. 68, inv. 14.

Nordlund, Christer, professor i idéhistoria vid Umeå universitet, f. 70, inv. 16.

Nordlund, Gunilla, journalist, Umeå, f. 60, inv. 14.

Nyberg, Lars, professor i psykologi och neurovetenskap vid Umeå universitet, f. 66, inv. 11.

Olivecrona, Gunilla, professor i medicinsk kemi vid Umeå universitet, f. 52, inv. 02.

Olsson, Håkan, professor i skoglig fjärranalys, Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå, f. 56, inv. 11.

Olsson, Ulf, professor emeritus i ekonomisk historia vid Göteborgs universitet, f. 39, inv. 84.

Ottander, Christina, professor vid inst. för naturvetenskapernas och matematikens didaktik vid Umeå universitet, f. 62, inv. 18.

Palmér, Ingegerd, universitetslektor, f.d. rektor för Mälardalens högskola, f. 46, inv. 98.

Palmgren, Bengt, professor emeritus i produkt- och miljödesign vid Umeå universitet, Stockholm, f. 44, inv. 00.

Palmqvist, Kristin, professor i växters ekofysiologi vid Umeå universitet, f. 58, inv. 09.

Pedrosa Domellöf, Fatima, professor i anatomi tillika professor i oftalmiatrik vid Umeå universitet, f. 63, inv. 10.

Persson, Curt, FD, antikvarie vid Norrbottens museum, Luleå, f. 59, inv. 17.

Persson, Kristina, förutvarande statsråd, f.d. landshövding och vice riksbankschef, Stockholm, f. 45, inv. 00.

Pettersson, Anders, professor emeritus i litteraturvetenskap vid Umeå universitet, Göteborg, f. 46, inv. 04.

Pettersson, Helena, docent i etnologi vid Umeå universitet, f. 74, inv. 17.

Pierre, Katarina, föreståndare för Bildmuseet, Umeå, f. 62, inv. 11.

Pirak Sikku, Katarina, bildkonstnär, forskare, Jokkmokk, f. 65, inv. 17.

Pleje, Tomas, director musices vid Umeå universitet, f. 59, inv. 03.

Rasmuson, Marianne, professor emerita i genetik vid Umeå universitet, Samfundets förutvarande sekreterare, f. 21, inv. 80.

Rasmuson-Lestander, Åsa, professor i genetik vid Umeå universitet, f. 53, inv. 09.

Rentzhog, Sten, f.d. museichef, Östersund, f. 37, inv. 03.

Rosvall, Martin, professor i teoretisk fysik vid Umeå universitet, f. 78, inv. 17.

Rynell, Elisabeth, författare, Årsta, f. 54, inv. 03.

Rönnmark, Marie-Louise, Kommunal-fullmäktiges ordförande i Umeå, f. 54, inv. 03.

Rönnqvist, Louise, professor i utvecklings- och biologisk psykologi vid Umeå universitet, f. 57, inv. 12.

Salomonsson, Anita, författare, Umeå, f. 35, inv. 01.

Sandberg, Göran, professor, verkst. ledamot i Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, f.d. rektor vid Umeå universitet, f. 55, inv. 07.

Sandström, Camilla, professor i statsvetenskap vid Umeå universitet, samfundets vicepreses, f. 67, inv. 19.

Sandström, Jan, professor i komposition vid Musikhögskolan i Piteå, Luleå, f. 54, inv. 99.

Sandvik, Pia, docent i kvalitetsteknik, f.d. rektor vid Luleå tekniska universitet, Frösön, f. 64, inv. 07.

Schagatay, Erika, professor i i djurfysiologi vid Mittuniversitetet, Sundsvall, f. 61, inv. 13.

von Schoultz, Åsa, professor i statsvetenskap vid Helsingfors universitet, f. 73, inv. 15.

Sjölund, Peter, privatforskare, Härnösand, f. 66, inv. 18.

Sköld, Peter, professor i historia, särskilt samisk samhällsutveckling och kultur, Umeå universitet, f. 61, inv. 14.

Spolander, Roland, professor emeritus i konstvetenskap vid Umeå universitet, f. 47, inv. 97.

Stedje, Astrid, professor emerita i tyska vid Umeå universitet, f. 34, inv. 92.

Stenberg, Göran, FD i nordiska språk, Kalix, f. 62, inv. 15.

Stenflo, Lennart, professor emeritus i teoretisk plasmafysik vid Umeå universitet, Linköping, f. 39, inv. 88.

Sterte, Johan, professor i kemisk teknologi, rektor vid Karlstads universitet, f. 59, inv. 14.

Stigbrand, Torgny, professor emeritus i klinisk mikrobiologi vid Umeå universitet, f. 42, inv. 94.

Strand, Åsa, professor i växters cell- och molekylärbiologi vid Umeå universitet, f. 70, inv. 17.

Stymne, Birgitta, TeknD, f.d. rektor för Högskolan i Gävle, f. 40, inv. 00.

Söderholm, Anders, professor i företagsekonomi, f.d. rektor, Mittuniversitetet, generaldirektör för Universitetskanslersämbetet, Stockholm, f. 61, inv. 08.

Sörlin, Sverker, professor i miljöhistoria vid Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholm, f. 56, inv. 93.

Taube, Karin, professor emerita i pedagogiskt arbete vid Umeå universitet, Härnösand, f. 45, inv. 06.

Taussi Sjöberg, Marja, professor emerita i historia med inriktning mot socialhistoria vid Umeå universitet, f. 43, inv. 01.

Tedebrand, Lars-Göran, professor emeritus i historisk demografi vid Umeå universitet, Samfundets förutvarande vice preses, f. 39, inv. 85.

Tegby, Lisa, f.d. kontraktsprost i Umeå kontrakt och kyrkoherde i Ålidhems församling, Umeå, f. 49, inv. 08.

Täljedal, Inge-Bert, professor emeritus i histologi vid Umeå universitet, f.d. rektor för Umeå universitet, f. 42, inv. 87.

Wachtmeister, Lillemor, professor emerita i oftalmiatrik vid Umeå universitet, Stockholm, f. 40, inv. 96.

Wadbring, Ingela, professor i medie- och kommunikationsvetenskap, Göteborgs universitet, f. 64, inv. 12.

Wallin, Hans, professor emeritus i matematik vid Umeå universitet, f. 36, inv. 95.

Wennstedt, Ola, FL, f.d. arkivchef vid Folkrorelsearkivet, Umeå, f. 56, inv. 02.

Westerberg, Jan-Olov, f.d. överintendent och chef för Naturhistoriska museet, Stockholm, f. 61, inv. 17.

Westin, Kerstin, professor i kulturgeografi vid Umeå universitet, f. 54, inv. 13.

Westin, Lars, professor i regionalekonomi vid Umeå universitet, f. 53, inv. 05.

Wiberg, Mikael, professor i informatik vid Umeå universitet, Samfundets sekreterare, f. 74, inv. 18.

Wiberg, Ulf, senior professor i ekonomisk geografi vid Umeå universitet, Samfundets förutvarande sekreterare, Holmsund, f. 46, inv. 02.

Wiklund, Christer, professor emeritus i musikpedagogik vid Musikhögskolan i Piteå, f. 51, inv. 01.

Viklund, Ulf, f.d. adjunkt vid Tannbergsskolan i Lycksele, Holmsund, f. 42, inv. 98.

Vikström, Lotta, professor i historia med social- och historiedemografisk inriktning vid Umeå universitet, f. 71, inv. 18.

Wlodarczyk, Michel, senior adviser, Folkuniversitetet, Stockholm, f. 49, inv. 92.

Zipsane, Henrik, landsantikvarie och chef för Jamtli, Jämtlands läns museum, Östersund, f. 56, inv. 13.

Åberg, Rune, professor emeritus i sociologi vid Umeå universitet, f. 42, inv. 00.

Åkerman, Sune, professor emeritus i historia vid Umeå universitet, Göteborg, f. 32, inv. 86.

Åström, Björn, f.d. vd för Skogsmuseet, Umeå, f. 54, inv. 16.

Öblander, Björn, professor emeritus i tillämpad geologi vid Luleå tekniska universitet, Västerås, f. 53, inv. 09.

Öquist, Gunnar, professor emeritus i fysiologisk botanik vid Umeå universitet, f.d. ständig sekreterare vid Kungl. Vetenskapsakademien, Samfundets förutvarande preses, f. 41, inv. 91.

Korresponderande ledamöter

Andersson, Håkan, professor emeritus i pedagogik vid Åbo akademi, förutvarande preses för Svenska Litteratursällskapet i Finland, Vasa, f. 40, inv. 08.

Anell, Lars, ambassadör, f.d. ordf. i Vetenskapsrådet, Stockholm, f. 41, inv. 00.

Benner, Mats, professor i science policy, företagsekonomiska inst. vid Lunds universitet, f. 65, inv. 18.

Björklund, Siv, professor i svenskt språkbild vid Vasa universitet, f. 62, inv. 16.

Björkstrand, Gustav, teol.dr, f.d. statsråd, biskop emeritus i Borgå stift, Åbo, f. 41, inv. 98.

Blomqvist, Göran, f.d. vd för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond, Stockholm, f. 51, inv. 17.

Bonsdorff, Erik, professor i marinbiologi vid Åbo Akademi, f. 54, inv. 10.

Brändström, Dan, professor, f.d. vd för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond, Umeå, f. 41, inv. 99.

Brännström, Marcus, bibliotekarie och visarkivarie, Västervik, f. 76, inv. 15.

des Bouvrie, Synnøve, professor i antikens kultur och litteratur vid Tromsø universitet, preses för Academia Borealis, Nordnorsk Videnskabsakademi i Tromsø, f. 44, inv. 08.

Engelmark, Ola, docent i ekologisk botanik vid Umeå universitet, f. 56, inv. 08.

Engström, Bengt Olof, FD, f.d. konsert-
huschef, Solna, f. 26, inv. 99.

Florin, Christina, professor emerita i historia, särskilt kvinnohistoria vid Stockholms universitet, f. 38, inv. 01.

Hakulinen, Auli, professor emerita i finsk filologi vid Helsingfors universitet, f. 41, inv. 89.

Heister, Chris, f.d. landshövding i Stockholms län, f. 51, inv. 17.

Henriksson, Anna-Maja, Helsingfors, justitieminister i Finland, f. 64, inv. 21.

Herberts, Kjell, forskningschef vid Åbo Akademis Institut för finlandssvensk samhällsforskning, förutvarande preses för Svensk-Österbottniska Samfundet, Vasa, f. 51, inv. 08.

Hermerén, Göran, professor emeritus i medicinsk etik vid Lunds universitet, f. 38, inv. 89.

Holm, Olof, FD, redaktör vid Riksdagsbiblioteket, f. 73, inv. 18.

Jabr, Ernst Håkon, professor i nordiska språk vid universitetet i Agder, Kristiansand, f. 48, inv. 10.

Klinge, Matti, professor emeritus i historia vid Helsingfors universitet, f. 36, inv. 84.

Laurén, Christer, professor emeritus i svenska språket vid Vasa universitet, f. 42, inv. 97.

Lindén, David, frilansjournalist och forskare, Örebro, f. 86, inv. 17.

Linder, Sune, professor emeritus i skogs-
ekologi vid Sveriges Lantbruksuniversitet, f. 43, inv. 17.

Lönnroth, Harry, professor i nordiska språk vid universitetet i Jyväskylä, f. 75, inv. 17.

Mannerkoski, Markku, professor emeritus vid Uleåborgs universitet, f.d. generaldirektör, Esbo, f. 36, inv. 84.

Marklund, Mattias, professor i fysik vid Göteborgs universitet, f. 70, inv. 21.

Mattsson, Christina, f.d. styresman för Nordiska museet, Stockholm, f. 47, inv. 08.

Meinander, Henrik, professor i historia vid Helsingfors universitet, ordf. för Svenska litteratursällskapet i Finland, f. 60, inv. 20.

Niemi, Einar, professor emeritus i historia vid universitetet i Tromsø, f. 43, inv. 09.

Nordman, Marianne, professor emerita i svenska språket, Vasa, f. 43, inv. 15.

Normark, Staffan, professor emeritus i medicinsk mikrobiologi vid Karolinska institutet, f.d. ständigt sekr. i Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm, f. 45, inv. 99.

Omling, Pär, professor i det fasta tillståndets fysik, särskilt experimentell halvledarfysik vid Lunds universitet, f. 55, inv. 01.

Pietikäinen, Olli Petteri, professor i idé- och lärdoms historia vid Uleåborgs universitet, f. 64, inv. 18.

Pärna, Kalev, professor i sannolikhets-teori vid Tartus universitet, Estland, f. 50, inv. 95.

Qvarnström, Ulla, professor emerita i sjukvård vid Bergens universitet, Simrishamn, f. 33, inv. 79.

Riepula, Esko, professor emeritus i offentlig rätt vid Lapplands universitet, Rovaniemi, f. 41, inv. 91.

Salvesen, Helge, biblioteksdirektör vid Tromsø universitet, f. 47, inv. 82.

Sandberg, Kristina, psykolog och författare, Sundsvall, f. 71, inv. 17.

Sjöberg, Fredrik, författare och biolog, Runmarö, f. 58, inv. 03.

Storå, Nils, professor emeritus i nordisk etnologi och folkloristik vid Åbo Akademi, f. 33, inv. 85.

Strömholm, Stig, professor emeritus i civilrätt vid Uppsala universitet, f.d. rektor för Uppsala universitet, f. 31, inv. 79.

Sundqvist, Bo, professor emeritus i jonfysik vid Uppsala universitet, f.d. rektor för Uppsala universitet, förutvarande preses för Kungl. Vetenskapsakademien, f. 41, inv. 00.

Supphellen, Steinar, professor emeritus i historia vid Trondheims universitet, förutvarande preses för Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Trondheim, f. 39, inv. 08.

Thomasson, Lars, FD h.c., f.d. förvaltnings chef för barnomsorg och skola i Hällefors kommun, f. 28, inv. 72.

Vabtol, Jouko, professor emeritus i historia vid Uleåborgs universitet, f. 49, inv. 82.

Wedin, Maud, FD i kulturgeografi vid Geografisk Institutt i Trondheim, Falun, f. 59, inv. 16.

Wester, Holger, docent i historia vid Uppsala universitet, docent i historisk demografi vid Åbo Akademi, Jeppo, f. 42, inv. 08.

Westerdahl, Christer, professor emeritus i maritim arkeologi vid NTNU, Trondheim, Norge, f. 45, inv. 17.

Wide, Camilla, professor i nordiska språk vid Turun Yliopisto, Åbo, f. 67, inv. 18.

Villstrand, Nils Erik, professor i nordisk historia vid Åbo Akademi, Åbo, f. 52, inv. 16.

Winblad, Bengt, professor emeritus i geriatrik vid Karolinska institutet, Stockholm, f. 43, inv. 00.

Ågren, Maria, professor i historia vid Uppsala universitet, f. 59, inv. 16.

Stödjande ledamöter

Kungl. Skytteanska Samfundet har under uppbyggnadsskedet stötts av följande juridiska institutioner och fysiska personer:

Juridiska personer:

Boliden Metall AB

*Svenska Handelsbanken, Regionbanken
Norra Norrland*

Luossavaara–Kirunavaara AB

Länsförsäkringar i Västerbotten

Swedbank

Stiftelsen J. C. Kempes Minne

Stiftelsen Seth M. Kempes Minne

Svenska Cellulosa AB

Umeå kommun

Västerbottens läns landsting

Fysiska personer:

Direktör Erik Samuelsson, Djursholm.

*Docent, hedersordförande i Svenska
Handelsbanken Jan Wallander (1920–
2016), Drottningholm.*

Kungl. Skytteanska Samfundets
guldmedalj,
vetenskapliga priser och stipendier

*Kungl. Skytteanska
Samfundets guldmedalj*

Framtagen i samband med
Samfundets femtioårsjubileum 2007
Medaljen har förlänats följande mottagare

2007	Carl Kempe, FD h.c., direktör
2019	Roger Jacobsson, docent, Samfundets redaktör
2021	Lars-Erik Edlund, professor, Samfundets preses

Skytteanska Samfundets pris

1979	Arne Nordberg, FD
1980	Axel V. Sundkvist, musikdirektör
1983	Roger Jacobsson, bokhistoriker
1984	Lars-Erik Edlund, forskningsassistent
1985	Gunnar Pellijeff, docent, och Charlie Wedin, direktör
1986	Algot Hellbom, FD
1987	Margit Wennstedt, FM
1988	Sverker Sörlin, FD
1989	Dan Bäcklund, FD
1990	Christer Westerdahl, antikvarie
1991	Kjell Lundholm, f.d. landsantikvarie
1992	Phebe Fjellström, professor emerita
1993	Pererik Öhrn, Norrlandsoperans chef
1994	Sune Jonsson, författare
1995	Sture af Ekenstam, hembygdsforskare
1996	Per-Uno Ågren, professor
1997	Margareta Attius-Sohlman, FL
1998	Egil Johansson, professor

*Skytteanska Samfundets kulturpris
till John Söderströms minne*

1999	Stefan Ericsson, biolog
2000	Inga Maria Mulk, museichef
2001	Anders Åberg, konstnär
2002	Gunnar Balgård, författare
2003	Ingegerd Fries, FD h.c. Sigurd Fries, professor emeritus
2004	Curt Bladh, kulturredaktör
2005	Leif Åkesson, körledare
2006	Boris Ersson, fotograf och författare
2007	Fredrik Högberg, tonsättare
2008	Leif Stenberg, journalist
2009	Curt Lofterud, författare, hembygdsvårdare, Näliden
2010	Ingela Bergman, docent, museichef
2011	Britta Marakatt Labba, konstnär
2012	Sture Berglund, konstnär
2013	Teatergruppen Klungan
2014	Ella Nilsson, matskribent
2015	Sten Rentzhog, museiman
2016	Henric Bergner, bokhandlare
2017	Annika Edlund, bibliotekarie och litteraturpedagog
2018	Maths Östberg, Finnskogsmuseet
2019	Åke Sandström, folkmusiker och kulturhistoriker
2020	Cuno Bernhardsson, arkivarie
2021	Karin Larson, skådespelare

*Skytteanska Samfundets pris
till yngre forskare vid Umeå universitet*

- 1993 Runar Brännlund, docent i nationalekonomi
Kerstin Huss-Danell, docent i fysiologisk botanik
Roger Qvarsell, docent i idéhistoria
- 1994 Roland Häggkvist, professor i diskret matematik
Lars Nyberg, forskarassistent i psykologi
Per Ringby, forskarassistent i litteraturvetenskap
- 1995 Thomas Aronsson, docent i nationalekonomi
Anders Byström, docent i mikrobiologi
Lars-Erik Edlund, professor i nordiska språk
- 1996 Ove Axner, docent i fysik
Stefan Svallfors, docent i sociologi
Ingmar Sörman, docent i romanska språk
- 1997 Gunnar Malmberg, docent i kulturgeografi
Victoria Shingler, professor i mikrobiologi
Margareta Svahn, forskarassistent i nordiska språk
- 1998 Göran Arnqvist, docent i ekologisk zoologi
Chuan-Zhong Li, docent i nationalekonomi
Peter Sköld, forskarassistent i historisk demografi
- 1999 Gert Brodin, docent i plasmafysik
Mohammad Fazlhashemi, lektor i idéhistoria
Björn Halleröd, docent i sociologi
- 2000 Daniel Lindmark, docent i historia
Agneta Marell, ekon.dr i företagsekonomi
Per Persson, docent i oorganisk kemi
- 2001 Stanislav Barabash, docent i rymdfysik
Xavier de Luna, FD i statistik
Dessislava Stoeva-Holm, FD i tyska
- 2002 Mikael Oliveberg, professor i biokemi
Christer Nordlund, FD i idéhistoria
Magnus Wikström, docent i nationalekonomi
- 2003 Roland Jansson, FD i ekologi och geovetenskap
Christel Larsson, FD i kostvetenskap
Patrik Svensson, FD i engelska
- 2004 Pär K. Ingvarsson, FD i ekologi och geovetenskap
Cynthia M. Kite, FD i statsvetenskap
Patrik Lantto, docent i historia
- 2005 Jonny Holmström, docent i informatik
Åsa Karlsson Sjögren, FD i historia
Mattias Marklund, docent i fysik

- 2006 Ann-Kristin Bergström, FD i naturgeografi
Erland Mårald, docent i idéhistoria
Jesper Stage, docent i nationalekonomi
- 2007 Niklas Arnberg, FD i virologi
Ludvig Edman, docent i fysik
Jörgen Hellström, FD i nationalekonomi
Lotta Vikström, FD i historia
- 2008 Per Axelsson, FD i historia
Malin Sund, MD i molekylärbiologi
Marie Wiberg, FD i statistik
Magnus Wolf-Watz, TD i biokemi
- 2009 Åke Brännström, FD i matematik
Philip Buckland, FD i miljöarkeologi
Linda Lindmark, FD i kulturgeografi
Richard Lundmark, FD i medicinsk biokemi
- 2010 Jenny Eklöf, FD i historia
Patrik Danielsson, MD i medicin
Petter Holme, docent i fysik
Joakim Wincent, professor i entreprenörskap
- 2011 Johanna Björklund, FD, datavetenskap
Jessica Körning Ljungberg, FD, psykologi
Anna Nordström, docent, idrottsmedicin
Helena Pettersson, FD i etnologi
- 2012 Ellen Dorrepaal, forskarass., inst. för ekologi,
miljö och geovetenskap
Markus Hällgren, FD i företagsekonomi
Erik Rosendahl, docent i geriatrik
Olle Sundström, FD i religionsvetenskap
- 2013 Folmer Bokma, ekologi, miljö och geovetenskap
Anna Johansson, etnologi/Humlab
- 2014 Ingeborg Waernbaum, docent i statistik
Christina West, FD, klinisk vetenskap
- 2015 Andreas Stokke, docent i filosofi
Aleksandra Foltynowicz-Matyba, FD i fysik
- 2016 Rikard Eriksson, docent i ekonomisk geografi
Gauti Jóhannesson, FD i medicin
- 2017 David Seekell, FD, inst. för ekologi,
miljö och geovetenskap
Virginia Langum, docent i engelsk litteratur
- 2018 Paulina Wanrooij, FD, inst. för medicinsk kemi och biofysik
Maria Waling, docent, inst för kostvetenskap
- 2019 Glenn Sandström, docent i historisk demografi
Nils Skoglund, FD, tillämpad fysik och elektronik

- 2020 Ludvig Backman, docent i fysioterapi
Andreas Stenling, FD, psykologi
- 2021 Jenny Ingridsdotter, FD, etnologi
Naser Tavajohi, FD i kemi

*Skytteanska Samfundets pris
till en ung konstnär vid Umeå universitets Konsthögskola*

1995	Christina Eriksson-Fredriksson
1996	Carina Gunnars
1997	Nike Nilsson
1998	Helena Laukkanen
1999	Iwo Myrin
2000	Sofia Häyhtiö
2001	Niklas Engvall
2002	Veronica Brovall
2003	Katja Aglert
2004	Mattias Olofsson
2005	Beata Berggren
2006	Kamilla Levring
2007	Gustav Sparr
2008	Marianne Bengtsson
2009	Mariel Rosendahl
2010	Fredrik Nyberg
2011	Karin Meissner
2012	Sara Alfredsson
2013	Stina Persson
2014	Fabian Tholin
2015	Jonas Westlund
2016	Corazon Belen
2017	Ellen Angus
2018	Laura Heuberger
2019	Laura Cemin
2020	Per Westerlund
2021	Sandra Wasara-Hammare

*Margareta och Eric Modigs pris
till forskare inom Umeå universitets medicinska fakultet*

1998	Ola Sandgren, docent i oftalmiatrik
1999	Karl Franklin, överläkare i lungmedicin
2000	Gösta Dahlén, docent i klinisk kemi
2001	Thomas Sandström, professor i lungmedicin
2002	Tommy Olsson, professor i medicin
2003	Solbritt Rantapää Dahlqvist, professor i reumatologi
2004	Anders Waldenström, professor i kardiologi
2005	Kurt Boman, professor i medicin
2006	Gunilla Olivecrona, professor i medicinsk kemi
2007	Lars Eric Thornell, professor i anatomi
2008	Fátima Pedrosa Domellöf, professor i anatomi, tillika professor i oftalmiatrik
2009	Ole B. Suhr, professor i medicin
2010	Michael Henein, professor i medicin
2011	Anders Behndig, professor i oftalmiatrik
2012	Lars Weinehall, professor i epidemiologi och allmänmedicin
2013	Christina Lindén, professor i oftalmologi
2014	Anders Blomberg, professor i lungmedicin
2015	Eva Rönmark, adj. professor i folkhälsa och klinisk medicin
2016	Lena Gunhaga, professor vid Centrum för molekylärmedicin
2017	Jan-Håkan Jansson, adj. professor i medicin
2018	Annika Rydberg, adj. professor i klinisk vetenskap
2019	Niklas Arnberg, professor i virologi
2020	Karin Wadell, professor i fysioterapi
2021	Bo Carlberg, docent i internmedicin

*Skytteanska Samfundets pris
till en ung musiker
vid Luleå tekniska universitets Musikhögskola*

1999	Katrin Meriloo
2000	Lars Sjöstedt
2001	Daniel Ek
2002	Agneta Andersson
2003	Linda Jansson
2004	Joel Sundkvist
2005	Marcus Fjellström
2006	Karin Andersson
2007	Anna Hallgren
2008	Gundega Vilcane
2009	Christian Andersson
2010	Marcus Jonsson
2011	Jonas Strandgård
2012	Lisa Stenberg
2013	Mikael Mannberg
2014	Kristin Boussard
2015	Kenneth Bakkelund
2016	Michael Wahlin
2017	Stina Andersson
2018	Cim Frode
2019	Niklas Wiik
2020	Vilhelm Ax
2021	Robin Lilja

*Skytteanska Samfundets pris
till en yngre forskare vid Luleå tekniska universitet*

2000	Olov Marklund, forskarassistent i industriell elektronik
2001	Oleg Antzutkin, docent i fysikalisk kemi
2002	Roland Larsson, docent i maskinelement
2003	Peter Wall, docent i matematik
2004	Lena Abrahamsson, docent i arbetsvetenskap
2005	Jonas Hedlund, professor i kemisk teknologi
2006	Johan Carlson, docent i industriell elektronik
2007	Rickard Garvare, tekn.dr i kvalitetsteknik
2008	Nazanin Emami, tekn.dr i materialteknik
2009	Jurate Kumpiene, tekn.dr i avfallsteknik
2010	Andreas Almqvist, tekn.dr i tribologi
2011	Mattias Grahm, tekn.dr i kemisk teknologi
2012	Sara Thorgren, ekon.dr i entreprenörskap
2013	Vinit Parida, FD i entreprenörskap och naturresurser
2015	Danil Korelskiy, tekn.dr i kemisk teknologi
2016	Sarah Rönnerberg, tekn.dr i elkraftteknik
2017	David Rönnerberg Sjödin, FD i entreprenörskap och innovation
2018	Marcus Björling, tekn.dr i maskinelement
2019	Liva Pupure, tekn.dr i polymera kompositmaterial
2020	Leonidas Matsakas, tekn.dr i biokemisk processteknik
2021	Shiyu Geng, FD i bionanokompositer

*Skytteanska Samfundets pris
till en yngre forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå*

2002	Johan Fransson, docent i skogshushållning
2003	Rishikesh Bhalerao, docent i växtmolekylär biologi
2004	Tommy Lundgren, FD i skogsekonomi
2005	Inga-Lill Persson, FD i viltekologi
2006	Johan Holmgren, FD i skoglig fjärranalys
2008	Michael Gundale, PhD i biogeokemi
2009	Cecilia Håkansson, FD i skogsekonomi
2011	Ola Lindroos, FD i skoglig resurshushållning
2014	Matthias Peichl, FD i skogens ekologi och skötsel
2016	Anton Grafström, FD i skoglig resurshushållning
2017	Eva-Maria Nordström, FD i skoglig resurshushållning
2018	Lenka Kuglerová, FD, inst. för skogens ekologi och skötsel
2019	Ioanna Antoniadis, FD, Umeå plant science center
2020	Järvi Järveoja, FD i Naturgeografi
2021	William Lidberg, FD i markvetenskap

*Skytteanska Samfundets pris
till en yngre forskare vid Mittuniversitetet*

2006	Frank Wikström, FD i matematik
2007	Anna Olofsson, docent i sociologi
2008	Sara Holmström, FD i kemi
2009	Per Edström, FD i matematik
2010	Catrin Johansson, docent i medie- och kommunikationsvetenskap
2011	Kent Bertilsson, docent, informationsteknologi och medier
2012	Katarina Giritli Nygren, FD i sociologi
2014	Erik Borglund, docent, arkiv och datavetenskap
2015	Gustav Lidén, docent, samhällsvetenskap
2016	Johanna Thomtén, docent i psykologi
2017	Erika Wall, docent i sociologi
2018	Kajsa Falasca, FD i politisk kommunikation
2019	Jörgen Sparf, docent i sociologi
2020	Evangelia Petrodou, FD i statsvetenskap
2021	Marie-France Champoux-Larsson, FD i psykologi

*Skytteanska Samfundets pris
till en yngre forskare vid Högskolan i Gävle*

2019	David Hallman, docent i arbetshälsovetenskap
2020	Alan Kabanshi, FD i inomhusmiljö
2021	Jennie Jackson, FD i arbetshälsovetenskap

*Skytteanska Samfundets pris till senior forskare
inom det utbildningsvetenskapliga området*

- 2013 Lisbeth Lundahl, professor, inst. för tillämpad
utbildningsvetenskap, Umeå universitet
2015 Eva Alerby, professor, inst. för konst, kommunikation
och lärande, Luleå tekniska universitet
2018 Johan Lithner, professor, forskningcentrum för
matematik-didaktik

Skytteanska Samfundets Stora pris

- 2014 Monica Larsson Edmondson, glaskonstnär
2017 Lars-Göran Nilsson, professor
Lars Nyberg, professor
2019 Jonas Knutsson, musiker

Skytteanska Samfundets Jubileumspris

- 2017 Ingela Bergman, docent
Gunhild Rosqvist, professor

Skytteanska Samfundets Islandsstipendium

2001	Martin Ringmar, FK
2002	Susanne Rudholm, FK
2003	Lena Edblom, FK
2004	Erika Ersholt, TS
2005	Ann-Marie Bäckström, FS
2007	Joakim Lilljegren, FS Stina Sandberg, FS
2008	Anna Azarova, FS Jenny Andersson, skog.stud. Lars Karlsson, skog.stud.
2009	Gustav Hellström, skog.stud.
2010	Hanna Jönsson, skog.stud.
2011	Hanna Carlberg, skog.stud.
2012	Sara Waern, jägmästarstud. Linnéa Näsén, jägmästarstud.
2013	Sandra Westerström, jägmästarstud. Rebecca Larsson, jägmästarstud. Johanna Granström, jägmästarstud. Linnéa Olofsson, jägmästarstud.
2014	Julia Bergstrand, jägmästarstud. Hanna Bäckström, jägmästarstud. Jonathan Granlund, jägmästarstud. Fritjof Hofmann, läkarprogrammet Cecilia Wagenius, fil.kand. i sociologi Mattias Wikberg, jägmästarstud.
2015	Mimmi Blomquist, jägmästarstud. Elin Fries, jägmästarstud. Kajsa Matsson, jägmästarstud. Simon Edberg, jägmästarstud.
2016	Linnea Allberg, ämneslärarstud. Johanna Häggglund, jägmästarstud.
2020	Hanna Ohlsson
2021	Martha Kahlman, lärare Hildur Kahlman, professor Sloveig Bollig, språkvetare

1. Innehåller följande artiklar: Wijnbladh, Mauritz, Skytteanska Samfundet. – Dahlstedt, Karl-Hampus, Om namn på kraftstationer i Norrland – Jirlow, Ragnar & Wahlberg, Erik, Jordbruket i Tornedalen genom seklen. – Lundgren, P. G., Medicinska högskolans i Umeå tillkomst. – Thomasson, Lars, De svenska lapparna och renskötseln i Sverige. Bibliografiska anteckningar för åren 1950–59. – Rasmusson, Nils Ludvig, Svenska akademiens medalj över Johan Skytte. Umeå 1961.
2. Innehåller följande artiklar: Hjelmstedt, Lennart, Pelle Molins berättarstil. – Isaksson, Olov, Byalag och bygdegemenskap. – Rosander, Göran, Säsongarbetsvandringar i Övre Norrland. – Rosander, Göran, Hjortfänge i Lappmarken. – Ågren, Katarina och Per-Uno, Pilati dom. – Westin, Gunnar och Ågren, Per-Uno, Folkmåls- och Folkminnesundersökningen i övre Norrland (FFÖN) 1954–1963. Umeå 1963.
3. Bergling, Ragnar, *Kyrkstaden i övre Norrland: Kyrkliga, merkantila och judiciella funktioner under 1600- och 1700-talen*. Umeå 1964.
4. Carli, O., *Ängermanlands bibliografi: Förteckning över litteratur utkommen före 1940*. Umeå 1965.
5. Isaksson, Olov, *Bystämman och bystadga: Organisationsformer i övre Norrlands kustbyar*. Umeå 1967.
6. Hans Christiansson och Åke Hyenstrand (red.), *Nordsvensk forntid*. Umeå 1969.
7. Königsson, Lars-König, *Traces of Neolithic Human Influences Upon the Landscape. Development at the Bjurselet Settlement, Västerbotten, Northern Sweden*. With an archæological introduction by Hans Christiansson. Umeå 1970.
8. Lepiksaar, Johannes, *The Analysis of the Animal Bones From the Bjurselet Settlement, Västerbotten, Northern Sweden*. With an introduction by Hans Christiansson. Umeå 1975.
9. Jonsson, Ingvar, *Jordskatt och kameral organisation i Norrland under äldre tid*. Umeå 1971.
10. Thomasson, Lars, *De svenska samerna och renskötseln i Sverige: Bibliografiska anteckningar för åren 1960–69*. Umeå 1971.

11. Nordberg, Erik, *Källskrifter rörande kyrka och skola i den svenska lappmarken under 1600-talet*. Umeå 1973.
12. Borgegård, Lars-Erik, *Tjårbanteringen i Västerbottens län under 1800-talets senare hälft: En studie av produktion och transporter med särskild hänsyn till Ume- och Vindelälvens dalgångar*. Umeå 1973.
13. Karl-Hampus Dahlstedt (ed.), *The Nordic Languages and Modern Linguistics 2. Proceedings of the Second International Conference of Nordic and General Linguistics*, University of Umeå June 14–19, 1973. Umeå 1975.
14. Hellbom, Algot, *Saköresbok för Medelpad 1541–1609*. Umeå 1976.
15. Petrus Læstadius' Journaler: I. *Journal för första året af hans tjenstgöring såsom missionaire i Lappmarken*. Stockholm 1831. Facsimileutgåva 1977. II. *Fortsättning af Journalen öfver missions-resor i Lappmarken, innefattande åren 1828–1832*. Stockholm 1833. Facsimileutgåva 1977. III. *Kommentarer och register till Petrus Læstadius' Journaler*. Umeå 1977.
16. Liljenäs, Ingrid, *Allmänningskogarna i Norrbottens län – deras betydelse för det enskilda jord- och skogsbruket*. Umeå 1977.
17. Arell, Nils, *Rennomadismen i Torne lappmark – markanvändning under kolonisationsepoken i fr.a. Enontekis socken*. Umeå 1977.
18. Nordberg, Perola, *Ljungan. Vattenbyggnader i den näringsgeografiska miljön 1550–1940*. Umeå 1977.
19. Hellbom, Algot, *Medelpads gräns mot Jämtland från medeltid till nutid*. Umeå 1977.
20. Tellhammar, Ingrid, *Predikstolsmakare och predikstolskonst före 1777 i norra Hälsingland, Medelpad och Ångermanland*. Umeå 1978.
21. Thomasson, Lars, *De svenska samerna och renskötseln i Sverige: Bibliografiska anteckningar för åren 1970–74*. Umeå 1979.
22. Audén, Bengt, *Bottniska personnamn: Frekvenser i skattelängder från mitten av 1500-talet*. Umeå 1980.
23. Pettersson, Olof Petter, *Gamla byar i Vilhelmina, I–IV*. Stockholm–Uppsala 1941–1960. Facsimileutgåva i två band. Umeå 1982. Med en levnadsteckning över författaren av Karl-Hampus Dahlstedt och en bebyggelsehistorisk essä av Magnus Mörner.
24. Thomasson, Lars, *De svenska samerna och renskötseln i Sverige: Bibliografiska anteckningar för åren 1975–1980*. Umeå 1982.
25. *Luleå stift 1904–1981. Församlingar och prästerskap*. Luleå 1982.
26. *Språkhistoria och språkkontakt i Finland och Nord-Skandinavien: Studier tillägnade Tryggve Sköld den 2 november 1982*. Umeå 1982.
27. *Berättelser om samerna i 1600-talets Sverige*. Facsimileutgåva av de s.k. präst-relationerna m.m., först publicerade av K. B. Wiklund 1897–1909. Med företal av Phebe Fjellström och efterskrift av Israel Ruong.
28. Hülphers, Abraham, *Samlingar til en Beskrifning öfver Norrland*. Första Samlingen om Medelpad, Westerås 1771, samt Fierde Samlingen om Ångermanland, Westerås 1780. Facsimileutgåva utgiven i Umeå 1985. Med en efterskrift av Gösta Berg.

29. Utterström, Gudrun, *Släktnamn: Tillkomst och spridning i norrländska städer*. Umeå 1985.
30. *Litteratur om Västernorrlands län*: En bibliografisk förteckning över litteratur om Ångermanland 1941–1975 och om Medelpad t.o.m. 1975, sammanställd av Ada Marcusson, Umeå 1986.
31. Dahlstedt, Karl-Hampus, *Från Quartier Latin till Grisbacka*. Ett urval artiklar i språkvetenskapliga och andra ämnen samt Karl-Hampus Dahlstedts bibliografi 1936–1986 av Karin Snellman i samarbete med författaren. Umeå 1987.
32. Egerbladh, Inez, *Agrara bebyggelseprocesser: Utvecklingen i Norrbottens kustland fram till 1900-talet*. Umeå 1987.
33. Sörlin, Sverker, *Framtidslandet: Debatten om Norrland och naturresurserna under det industriella genombrottet*. Stockholm 1988.
34. Bäcklund, Dan, *I industrisambällets utkant: Småbrukets omvandling i Lappmarken 1870–1970*. Umeå 1988.
35. Hasselhuhn, Abraham Roland, *Om Skytteanska Scholan i Lycksele Lappmark: Sundsvall 1851*. Facsimileutgåva utgiven i Umeå 1988. Med en efterskrift av Roger Jacobsson.
36. Wikmark, Gunnar, *Edvard Rhén, Lapplandspräst och Upplandsprost*. Umeå 1989.
37. Moritz, Per, *Fjällfolk: Livsmönster och kulturprocesser i Tärna socken under 1800- och 1900-talen*. Umeå 1990.
- 38:A Alf Arvidsson, Kurt Genrup, Roger Jacobsson, Britta Lundgren och Inger Lövkrona (red.), *Människor & föremål: Etnologer om materiell kultur*. Festskrift till Phebe Fjellström den 30 juni 1990. Stockholm 1990.
- 38:B *Phebe Fjellströms Tryckta skrifter 1952–1990*. En bibliografi sammanställd och med en inledning av Roger Jacobsson. Umeå 1990.
39. Arvidsson, Alf, *Sågarnas sång: Folkligt musicerande i sågverksambället Holmsund 1850–1980*. Umeå 1991.
40. Liliequist, Marianne, *Nybyggarbarn: Barnuppfostran bland nybyggare i Frostvikens, Vilhelmina och Tärna socknar 1850–1920*. Umeå 1991.
41. Ehrenmalm, Arvid, *Resa Igenom Väster-Norrland Til Åsehle Lappmark, Anställd Uti Julii Månad 1741*. Stockholm 1743. Facsimileutgåva (under utgivning). Med en efterskrift av Roger Jacobsson.
42. Erixon, Per-Olof, *Ett spann över svarta ingentinget: Linjer i Thorsten Jonssons prosakonst*. Stockholm 1994.
43. Olsson, Björn, *Den bildade borgaren: Bildningssträvan och folkbildning i en norrländsk småstad*. Stockholm 1994.
44. Layton, Ian (red.), *Då, nu och sedan: Geografiska uppsatser till minnet av Ingvar Jonsson*. Umeå 1995.
45. Baudou, Evert, *Norrlands forntid – ett historiskt perspektiv*. Umeå 1995.
46. Tedebrand, Lars-Göran, *Strömming och demografi: Familj och hushåll i bottnisk kustbygd 1650–1950*. Umeå 1995.
47. Baudou, Evert (red.), *Att leva vid älven: Åtta forskare om människor och resurser i Lule älvdal*. Bjästa 1996.

48. Jacobsson, Roger och Öquist, Gunnar (red.), *Vetenskapens rymder: Perspektiv och visioner. Forskare reflekterar*. Umeå, Stockholm 1997.
49. Pettersson, Helena, *Från kulturförening till kunglig vetenskapsakademi: Kungliga Skytteanska Samfundet 1956–1967. En översikt*. Umeå 1998.
- 50:A Tedebrand, Lars-Göran, *Historia och demografi: Valda texter samt Lars-Göran Tedebrands tryckta skrifter 1969–1999. En bibliografi*. Umeå 1999.
- 50:B Lars-Göran Tedebrands tryckta skrifter 1969–1999. En bibliografi. Sammanställd och med förord av Roger Jacobsson. Umeå 1999.
- 50:C Lars-Göran Tedebrands tryckta skrifter 1999–2004. En bibliografi. Sammanställd och med förord av Roger Jacobsson. Umeå 2004.
- 50:D Lars-Göran Tedebrands tryckta skrifter 2004–2019. En bibliografi. Sammanställd och med förord av Roger Jacobsson. Umeå 2019.
51. Märald, Erland; Nordlund, Christer; Pitkä-Kangas, Lari and Åkerberg, Sofia (eds.), *Nature Improved? Interdisciplinary Essays on Humanity's Relationship With Nature*. Umeå 1999.
52. Öhman, Anders (red.), *"Rötter och rutter": Norrland och den kulturella identiteten*. Umeå 2001.
53. Nordlund, Christer, *Det upphöjda landet: Vetenskapen, landböjningsfrågan och kartläggningen av Sveriges förflutna, 1860–1930*. Umeå 2001.
- 54:A Linnæus, Carl, *Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732*. Vol. I: Dagboken. Utgiven efter handskriften av Algot Hellbom, Sigurd Fries och Roger Jacobsson. Umeå 2003.
- 54:B Linnæus, Carl, *Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732*. Vol. II: Kommentardel. Utgiven med kommentarer och register av Ingegerd Fries och Sigurd Fries. Redaktör Roger Jacobsson. Under medverkan av Ingvar Berg, Dan Bäcklund, Phebe Fjellström, C.E. Jarvis, Bengt Jonsell, Trygve Sköld, och med Linnés egna skrivelser och anteckningar i samband med resan. Umeå 2003.
- 54:C Linnæus, Carl, *Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732*. Vol. III: Facsimile-utgåva. Utgiven av Roger Jacobsson och Sigurd Fries. Umeå 2005.
55. Nordlund, Christer (red.), *Livsforeställningar: Kultur, samhälle och biovetenskap*. Umeå 2004.
56. Jacobsson, Roger (red.), *Så varför reser Linné? Perspektiv på Iter Lapponicum 1732*. Umeå/Stockholm 2005.
57. Engelmark, Roger; Larsson, Thomas B. och Rathje, Lillian (red.), *En lång historia... Festskrift till Evert Baudou på 80-årsdagen*. Umeå 2005.
58. Mulk, Inga-Maria and Bayliss-Smith, Tim, *Rock Art and Sami Sacred Geography in Badjelánnda, Lapponia, Sweden: Sailing Boats, Antropomorphs and Reindeer*. Umeå 2006.
59. Grundberg, Leif, *Medeltid i centrum: Europeisering, historieskrivning och kulturarvsbruk i norrländska kulturmiljöer*. Umeå 2006.
60. Frånberg, Per; Sköld, Peter och Axelsson, Per (red.), *Från Lars Thomassons penna: Bibliografiska anteckningar 1956–2006*. Umeå 2007.
61. Lassila, Mauno och Liljenäs, Ingrid (red.), *Med Linné i norr: Förändringar i natur och kultur från 1700-tal till våra dagar*. Umeå 2007.

62. Rosenqvist, Claes, *Artister i norr: Bottnisk och nordnorsk teater och underhållning på 1800-talet*. Umeå 2008.
63. Hansson, Heidi and Lundström, Jan-Erik (eds.), *Looking North: Representations of Sámi in Visual Arts and Literature*. Umeå 2008.
64. Jacobsson, Roger, *Typographic Man: Mediellandskap i förändring – Studier i provinsens tryckkultur*. Umeå 2009.
65. Mårald, Erland och Nordlund, Christer (red.), *Kamerajägaren: Stig Wessléns skildringar av naturen och det samiska*. Umeå 2010.
66. Eriksson, Madeleine, *(Re)producing a periphery – popular representations of the Swedish North*. Umeå 2010.
67. Edlund, Lars-Erik, *Morfars karta visar vägen: Ett urval språkvetenskapliga texter 1979–2013. Festskrift tillägnad professor Lars-Erik Edlund på 60-årsdagen den 16 augusti 2013*. Redigerad av Roger Jacobsson. Umeå 2013.
68. Nordin-Hennel, Ingeborg, *Alfbild Agrell – rebell, humorist, berättare*. Umeå 2014.
69. Södergård, Margareta; Burvall, Asta; Nordman, Marianne; Lundmark, Staffan och Lillas, Alice, *Dansminnen: Ungdomsdanserna i Österbotten och Västerbotten från 1940-tal till 1970-tal*, Vasa/Umeå 2015.
70. Lundström, Ulf, *Bebyggelsenamnen i Bureå, Burträsk och Lövvångers socknar i Skellefteå kommun jämte studier av huvudleder och nybyggesnamn*. Umeå 2015.
71. Ehrström, Peter och Eriksson, Madeleine (red.), *Bottniska trästäder*. Vasa 2015.
72. Tegengren, Gunilla, *Sverige och Nordlanden: Förvaltning och nordlig expansion 1250–1550*. Umeå 2015.
73. Sjögren, David och Westberg, Johannes (red.), *Norrlandsfrågan: Erfarenheter av utbildning, bildning och fostran i nationalstatens periferi*. Umeå 2015.
74. Olsson, Birger, *Dina och Shekem i Barsta: Ett fiskekapell i Höga kusten och dess takmålningar från 1600-talet*. Umeå 2015.
75. Ekberg, Mayvor; Straarup, Jørgen; Björkgren, Mårten; Herberts, Kjell och Strandberg, Ida, *Lika som bär? Det religiösa landskapet i Hortlax och Nykarleby*. Vasa/Umeå 2016.
76. Andersson, Daniel; Edlund, Lars-Erik; Haugen, Susanne och Westum, Asbjørg (red.), *Studier i svensk språkhistoria 13. Historia och språkhistoria*. Umeå 2016.
77. Edlund, Lars-Erik; Strzelecka, Elżbieta; Andersson, Thorsten (red.), *Mellan Norrland i centrum: Språkliga och historiska studier tillägnade professor Eva Nyman*. Umeå 2017.
78. Edlund, Lars-Erik och Nordman, Marianne (red.), *Språkmöten i Västerbotten och Österbotten*. Umeå 2017.
79. Jansson, Staffan (red.), *Från King Alfred till grangenomet – 50 år av växtforskning i Umeå 1967–2017*. Umeå 2018.
80. Jacobsson, Roger (red.), *Jungfrudanser – Myt och verklighet: Om labyrinter i norr*. Vasa/Umeå 2018.
81. Lindén, David, *Johan Skytte: Stormaktstidens lärare*. Stockholm/Umeå 2018.
82. Ternhag, Gunnar, *Song of the Sámi: Karl Tirén – The Yoik Collector*. Stockholm/Umeå 2019.

83. Edlund, Lars-Erik, Laurén, Christer & Nordman, Marianne (red.), *Egna vägar och andras: Elva essäer om liv och bildning i det botteniska området*. Vasa/Umeå 2020.
84. Danell, Kjell, *Vilt, jakt och människor i Norrlands skogar 1870–1900*. Umeå 2020.
- 85:A Jacobsson, Roger (huvudredaktör) & Edlund, Lars-Erik, *Johan Anders Linders Minnen: Om människor och kulturliv i 1800-talets Umeå*. Volym 1. Umeå 2020.
- 85:B Jacobsson, Roger (huvudredaktör) & Lars-Erik Edlund, *Johan Anders Linders Minnen: Om människor och kultur i 1800-talets Umeå*. Volym 2. Umeå 2021.
86. Tedebrand, Lars-Göran, *När spetälskan försvann i Sverige: Från medeltidens bostipital till Järvsö sjukhus för spetälska*. Umeå 2021.
87. Sundin, Bo, *Husen som överlevde Umeå*. Umeå 2021.
88. Gullberg, Tom & Björkgren, Mårten (red.), *Minoritetspedagogik i Norden*. Vasa/Umeå 2021.
89. Andersson, Daniel, *Markernas kronologi och pedagogik: Natur och språkligt platskapande med fokus på nybyggeskolonisationen under 1700- och 1800-talet*, (Under utgivning 2022).
90. Edlund, Lars-Erik & Nordlund, Christer, *Som en påminnelse om tidens gång: Om landböjningens natur och kultur kring Bottenviken*. Vasa/Umeå 2022.

Distribution:

Original, Umeå: 1–12, 14–22, 24, 26–27, 29–30, 32, 34–37, 38:B, 41, 44–45, 47, 49, 50:A, 50:B, 50:C, 51, 52, 53, 54:A, 54:B, 54:C, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85:A, 85:B, 86, 87, 88, 89, 90

Almqvist & Wiksell International, Stockholm: 13, 39–40

Två Förläggare Bokförlag, Umeå: 23, 28, 31

Luleå stiftsråd, Luleå: 25

Carlsson Bokförlag, Stockholm: 33, 38:A, 42–43, 48, 56, 64

Johan Nordlander-Sällskapet, Umeå: 46, 86

Atrium Förlag, Umeå: 68

Gidlunds Förlag, Möklinta: 84

Mandatus/H:ström - Text & Kultur AB, Umeå: 87

Våra medarbetare

Bernbardsson, Cuno, arkivarie. Har varit verksam verksam bl.a. vid Folkrörelsearkivet i Umeå, samt vid Forskningsarkivet vid Umeå universitetsbibliotek. Han erhöll Kungl. Skytteanska Samfundets kulturpris tili John Söderströms minne 2020 och höll en pridföreläsning i samband med Kungl. Skytteanska Samfundets julsupé på Sävargården i Umeå 2021.

Brännlund, Runar, professor i nationalekonomi vid Umeå universitet.

Bränström, Öbman, Annelie, professor i litteraturvetenskap vid institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet.

Carlberg, Bo, docent, läkare och specialist i internmedicin vid Umeå universitet. Han erhöll Margareta och Eric Modigs pris till forskare vid Umeå universitets medicinska fakultet 2021.

Champoux-Larsson, Marie-France, docent i psykologi, hon erhöll Skytteanska Samfundets pris till en yngre forskare vid Mittuniversitetet 2021.

Edlund, Lars-Erik, professor i nordiska språk vid institutionen för språkstudier, Umeå universitet. Preses för Kungl. Gustav Adolfs Akademien, Uppsala. Förutvarande preses för Kungl. Skytteanska Samfundet, Umeå.

Furmark, Anneli, tecknare, målare, författare, bosatt i Umeå.

Geng, Shiyu, FD i bionanokompositer. Hon erhöll Skytteanska Samfundets pris till en yngre forskare vid Luleå tekniska universitet 2021.

Jackson, Jennie, FD i arbetshälsovetenskap. Hon erhöll Skytteanska Samfundets pris till en yngre forskare vid Högskolan i Gävle.

Jacobsson, Roger, docent i bokhistoria vid institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet, och fil.dr i etnologi vid institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet. Kungl. Skytteanska Samfundets redaktör, Umeå.

Jonsson, Kjell, professor emeritus i idéhistoria vid Umeå universitet.

Kalman, Hildur, professor i socialt arbete och docent i vetenskapsteori vid Umeå universitet. Hon tilldelades Skytteanska Samfundets Islandsstipendium 2021.

Kalman, Martha, gymnasielärare i svenska och engelska, tidigare lärare i isländska vid institutionen för svenska vid Umeå universitet. Hon tilldelades Skytteanska Samfundets Islandsstipendium 2021.

Kriström, Bengt, professor i naturresursekonomi vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Umeå.

Lundqvist, Björn, finsk-ugrisk forskningsarkivarie, verksam vid Namnarkivet i Uppsala, Institutet för språk- och folkminnen, Uppsala.

Mårald, Erland, professor i idéhistoria vid Umeå universitet. Preses för Kungl. Skytteanska Samfundet.

Norin, Åsa, verksamhetsledare och medgrundare till föreningen Vän i Umeå som grundades 2011.

Rosvall, Martin, professor i fysik och verksam vid Integrated Science Lab, IcLab, vid Umeå universitet.

Tavajohi, Naser, FD i kemi vid Umeå universitet, Han erhöll Skytteanska Samfundets pris till yngre forskare vid Umeå universitet 2021.

Lars Westin, professor emeritus i regionalekonomi vid Umeå universitet.

Wiberg, Mikael, professor i informatik vid Umeå universitet. Sekreterare i Kungl. Skytteanska Samfundet.

Öbman, Ann, professor emerita vid Umeå centrum för genusstudier, Umeå universitet.

Kungl. Skytteanska Samfundets sigill är en stilisering av den medalj som Svenska Akademien utgav över Johan Skyttes minne 1813. Motivet är hämtat från medaljens framsida som visar en kentaur med fladdrande mantel och svängande svans, samt beväpnad med båge och pil. Medaljen utfördes av gravören Carl Enbörning efter en skiss av Lars Grandel.

Valet av motiv syftar på den i fabeln bekanta kentauren Chiron som blev uppflyttad på "Stjrnvalfvet" där han utgör Skyttens (Sagittarii) stjärnbild. Likheten med Skyttes namn och även hans vapen, en man med pil och båge, har varit anledningen till denna anspelning.

Samfundets sigill framställdes 1961 av Gunvor Svensson-Lundkvist.